

Rudolf Steiner

**Kako se stječu spoznaje
viših svjetova?**

Antropozofska društvo "Marija Sofija"
ZAGREB, 2000.

KAZALO

Predgovor hrvatskom izdanju.....	7
Predgovor prvom izdanju.....	10
Predgovor petom izdanju.....	14
Predgovor za osam do jedanaest tisuća.....	16
Kako se stječu spoznaje viših svjetova?.....	17
Uvjeti.....	17
Unutarnji mir.....	27
Stupnjevi posvećenja.....	39
Priprema.....	40
Prosvjetljenje.....	48
Kontrola misli i osjećaja.....	52
Posvećenje.....	65
Praktična gledišta.....	78
Uvjeti za tajno školovanje.....	88
O nekim učincima posvećenja.....	99
Promjene u životu snova tajnog učenika.....	134
Postizanje kontinuiteta svijesti.....	142
Rascjep osobnosti za vrijeme duhovnog školovanja.....	150
Čuvar praga.....	160
Život i smrt, Veliki čuvar praga.....	169
Pogovor za osam do jedanaest tisuća.....	178

PREDGOVOR HRVATSKOM IZDANJU

Pred čitateljem stoji prijevod knjige čije je prvo izdanje ugledalo svjetlo dana pred devedesetak godina. Brojna ponovljena izdanja (stotine tisuća primjeraka), prijevodi djela na sve svjetske jezike, ukazuju na kontinuitet njene čitanosti kroz desetljeća. To je činjenica koja traži podrobnije objašnjenje. Jer, zadržati suvremenost kroz gotovo cijelo jedno stoljeće, u doba kad se preobrazbe svih grana ljudskih djelatnosti dešavaju tako brzim tempom, nije nešto što bi bilo samo po sebi razumljivo.

Štoviše, naučeni smo da u mogućnost nečega takvog i posumnjamo. Već i sam naslov "Kako se stječu spoznaje viših svjetova?" djeluje odbojno jednom dijelu naših suvremenika ili je podoban da senzacionalistički pobudi zanimanje drugih, skolonih fantastici, nečemu odvrćenom od života.

Valja naglasiti da se pod tim "višim svjetovima" ne radi ni o kakvim drugim galaksijama, već o svjetovima koji su sastavnica našega svakodnevnog života, njena srž i nezamjetna osnova... Riječ je o putu odgonetavanja zagonetki našega vlastitog življenja koje predstavljaju upravo onaj neizbježni ostatak naših gorostasnih tehničkih uspjeha u nadvladavanju svijeta osjetilne nam danosti. Proširili smo ga jednim subprirodnim i supraprirodnim svijetom mikroskopskih i teleskopskih vrijednosti. Tim više, u odnosu na prošla doba, odzvanja zov opominjući nas: Upoznaj samog sebe! Čovjek sam kao zagonetka i ključ odgonetke stoji kao zahtjev danas još sudbonosnije nego prije.

Na početku 20. stoljeća Rudolf Steiner proročki ukazuje na put kojim čovjek u nutrini treba kročiti

želi li izaći iz bespuća u koje upada nošen isključivo svijetom tehnike.

Stoga se ova knjiga, bolje rečeno vježbenica, ima uzeti kao štivo iz područja duševne higijene, profilakse za zdravo življenje, a njeno čitanje, pro-radivanje kao rad na samom sebi u vidu vlastite preobrazbe. Preobrazbe s dalekosežnim sudbonosnim posljedicama kozmičkih razmjera.

Prevedena na mnoge jezike ova meditativna vježbenica ima često i podnaslov "Inicijacija", te je time svrstana u žanr i one danas tako rasprostranjene okultne literature i njenih praktika.

Poprište borbe za "viša", svakodnevicu teško dostupna znanja, oduvijek je bio čovjek sam i preobrazba ustroja njegovih duhovno-duševnih snaga. Sve drevne kulture poznavale su, prema duhu vremena kojim su bile nošene, vrlo strog put unutarnjeg sazrijevanja pod vodstvom duhovnog vode, hijerofanta, gurua ili majstora. Bezuvjetna predanost takvom vodstvu bijaše "conditio sine qua non" tog školovanja. "Kako se stječu spoznaje..." hoće ukazati na revolucionarni obrat u našoj vlastitoj biografiji. Hoće nas unijeti u svijet unutarnjeg izrastanja prema višem čovjeku u nama, svjetlu vlastitih ideala, iskri vječnog, a da pri tome nadasve cijeni i čuva našu individualnu slobodu kao visoku civilizacijsku stečevinu na pragu 21. stoljeća. Time duhovni put školovanja postaje put prema višim spoznajama gdje značaj gurua zamjenjuje učitelj, čija je uloga slična onoj koju ima profesor koji nas nastoji uvesti u svijet više algebre. On nas upućuje, daje nam ukaze i gotovo sve je prepušteno našem vlastitom pregalačkom trudu.

Istovremeno, staza kojom kroči tragalac takve je naravi da je postavljena u vrevu zapadnjačkog

tempa života — ona ga ne odvraća od njega, već plodovi rada sazrijevaju duboko u nutrini. Nije potreban "bijeg" u askezu, dapače, svakodnevica je polje vježbanja i provjere, a njega moralnih vrednota bezuvjetnost koju zahtijeva sam put. Jedan korak u duhovnom sazrijevanju moraju uvijek pratiti tri koraka u sazrijevanju vlastita moralnog života.

Još jedna odlika ovih prikaza koja ih razlikuje od mnogobrojnih praktika iznesenih u "srodnoj" literaturi: svaku vježbu prati i kristalno jasna svijest učenika o tome kamo vježbanje vodi.

U predgovorima prvim izdanjima knjige pisac vrlo opširno objašnjava brojne dvojbe koje mogu nastati oko knjige, kao i brojne razloge samog pisanja.

Gledano danas, devedesetak godina nakon prvog izdanja knjige, u vremenu u kojemu je svijet do neslućenih razmjera prodro putem tehnike u prostore "podprirode" (npr. svijet kompjutera i genetskog inženjeringa), izgleda da tek sada sudbonosno odzvanjaju riječi Rudolfa Steinera i da važnost ove vježbenice tek dobiva svoje puno značenje:

"...To (stečevine prirodnoznanstvenog doba, op. prev.) zahtijeva da čovjek iznađe u doživljavanju spoznaju duha u kojoj će se uzdići isto tako visoko do nadprirode (duhovni svijet, op. prev.) kao što podprirodnim tehničkim djelatnostima uranja ispod prirode. Time u svojoj nutrini stvara snagu da *ne* potone."

Rudolf Steiner: Antropozofske smjernice,
12. travnja 1925.

Oprtalj, 5. studeni 1999.

Mladen Maljković

PREDGOVOR PRVOM IZDANJU

Ovdje se u obliku knjige objavljuju moja izlaganja koja su prvobitno kao pojedini članci tiskana pod naslovom "Kako se stječu spoznaje viših svjetova?" Zasada će se u ovom izdanju iznijeti prvi dio, sljedeći svezak sadržavat će nastavak. Ovaj rad o razvitku čovjeka radi dosizanja nadosjetilnih svjetova ne bi trebao stupiti pred svijet u novom obliku bez ovih popratnih riječi. Priopćenja o razvitku ljudske duše, iznesena u ovoj knjizi, htjela bi poslužiti zadovoljavanju različitih potreba. Prije svega, ona će pružiti nešto onim osobama koje privlače rezultati duhovnog istraživanja i koje moraju postaviti pitanje: A odakle znanje onima koji tvrde da mogu nešto govoriti o velikim zagonetkama života? Duhovna znanost govori nešto o takvim zagonetkama. Tko želi promatrati činjenice koje vode tim iskazima, mora se uzdići do nadosjetilne spoznaje. Mora ići putem koji se pokušava opisati u ovom spisu. Ipak, bilo bi pogrešno vjerovati da ova priopćenja duhovne znanosti nemaju vrijednost za onoga tko nema sklonosti ili mogućnosti da sam krene ovim putem. Da bi te činjenice *istražio*, čovjek mora imati sposobnosti da stupi u nadosjetilne svjetove. Ali ako su one istražene i ako su priopćene, onda se i onaj tko ih sam ne opaža u dovoljnoj mjeri može uvjeriti u istinitost tih priopćenja. Velik dio tih priopćenja moguće je, u svakom slučaju, provjeriti tako da se na njih primijeni moć zdravog rasuđivanja na nepristran način. Ne treba se doista dati poljuljati u svojoj nepristranosti svim mogućim predrasudama, toliko brojnim u ljudskom životu. Na primjer, može se lako dogoditi da netko ustanovi kako se ovo ili ono ne slaže s određenim suvremenim znanstvenim

rezultatima. Uistinu ne postoji nijedan znanstveni rezultat koji proturječi duhovnom istraživanju. Ipak se lako može *povjerovati* da se poneka znanstvena prosudba ne slaže s priopćenjima o višim svjetovima ukoliko se ti znanstveni rezultati ne ispituju svestrano i nepristrano. Što se nepristranije duhovna znanost usporedi upravo s pozitivnim tečevinama znanosti, to će se jasnije moći uvidjeti njihovo potpuno slaganje. Svakako, jedan dio duhovnoznanstvenih priopćenja, neka više neka manje, neće moći zadovoljiti puke razumske prosudbe. Ali steći ispravan odnos prema tom djelu neće biti teško onome tko uvidi da sudac **0** istini ne mora biti samo razum, nego i zdrav osjećaj. Kad se ne dopusti da tim osjećajem upravlja simpatija ili antipatija prema nekom uvjerenju, nego se uistinu prepusti da na njega nepristrano djeluju spoznaje viših svjetova, razvit će se i odgovarajuća osjećajna prosudba. — A za one ljude koji ne mogu ili ne žele stupati stazom u nadosjetilni svijet, postoji još i poneki drugi put za potvrdu istinitosti tih spoznaja. Ipak, i takvi ljudi mogu osjetiti kakvu vrijednost te spoznaje imaju za život i onda kad ih doznaju samo iz priopćenja duhovnih istraživača. Ne može svatko u tren oka postati vidovit, ali za svakog su čovjeka spoznaje vidovitog zdrava životna hrana. U životu ih, naime, svatko može primijeniti. Tko to čini, brzo će uvidjeti što one znače u svim područjima života, a što čovjek gubi ako ih iz svoga života isključi. Spoznaje nadosjetilnih svjetova, ispravno primijenjene na život, ne pokazuju se nepraktičnima, već praktičnima u najvišem smislu. Ako netko i ne želi sam ići tom stazom više spoznaje, ipak može, ako ima sklonosti prema činjenicama koje se na njoj mogu zapažati, upitati: Kako vidovit čovjek dolazi

do tih činjenica? Osobama koje to zanima ovaj bi spis htio dati sliku o tome što treba poduzeti da bi se stvarno upoznao nadosjetilni svijet. Ona bi htjela opisati put u taj svijet tako da i čovjek koji i sam njime ne pode, može steći povjerenje u riječi onoga koji je njime išao. Tko sagleda postupke duhovnog istraživača, može ih smatrati ispravnim i sebi reći: Opisivanje te staze u više svjetove ostavlja na mene takav dojam da mogu razumjeti zašto mi priopćene činjenice izgledaju jasne. Dakle, ovaj spis može služiti onima koji u svom smislu za istinu i svom osjećaju istine prema nadosjetilnom svijetu žele osnaženje i sigurnost. Ovaj spis htio bi također ponuditi nešto onima koji sami traže put do nadosjetilne spoznaje. Istinitost svega što je ovdje prikazano najbolje će provjeriti one osobe koje to ostvaruju u sebi samima. Tko ima takvu namjeru, dobro će učiniti ako sebi uvijek nanovo kaže da je kod prikazivanja razvitka duše potrebno više nego takvo upoznavanje sa sadržajem, kako to nastoje pružiti razni drugi prikazi. Potrebno je intimno uživanje u ovo djelo; treba pretpostaviti da *jednu* stvar ne treba shvatiti samo na temelju onoga što je rečeno o njoj samoj nego i po mnogo čemu što se priopćava o nečem sasvim drugom. Time se stječe predodžba da ono bitno *nije u jednoj* istini, već u suglasju svih istina. Tko želi izvoditi vježbe, mora o ovom sasvim ozbiljno razmisliti. Neka vježba može biti ispravno shvaćena pa i ispravno izvedena, a ipak može djelovati neispravno ako joj izvođač ne pridruži neku drugu vježbu koja će jednostranost prethodne dovesti do sklada duše. Tko ovaj spis čita intimno, tako da mu čitanje bude poput unutrašnjeg doživljaja, neće se upoznati samo sa sadržajem,

već će, dok čita, na jednom mjestu imati ovakav, a na drugom onakav osjećaj. Time će spoznati kakvu važnost za duševni razvitak ima svaki pojedini osjećaj. Tako će ustanoviti u kojem bi obliku ovu ili onu vježbu trebao kod sebe iskušati shodno svojoj posebnoj individualnosti. Ako, kao ovdje, u obzir dolazi opis događanja koje treba doživjeti, pokazuje se nužnim da se čovjek uvijek iznova vraća ovom sadržaju, naime, uvjerit ćemo se da ćemo ponekad stvari tek tada dovesti do zadovoljavajućeg razumijevanja ako smo pokušali i nakon pokušaja primijetili određene finese koje su nam prije morale promaknuti.

I oni čitatelji koji ne namjeravaju ići ovdje ocrtanim putem, naći će u ovom spisu ponešto korisno za svoj unutarnji život: životna pravila, upute kako se razrješava ovo ili ono što se čini zagonetnim i tako dalje.

I netko tko je tijekom života štošta iskusio, tko je u izvjesnom pogledu prošao kroz neko životno posvećenje, moći će ovdje biti donekle zadovoljen ako u suodnosima nađe razjašnjeno ono što mu je pojedinačno lebdjelo pred očima, nešto što je već znao, ali možda nije mogao razviti do predodžbe koja bi njega samog zadovoljila.

Berlin, 12. listopada 1909.

Rudolf Steiner

PREGOVOR PETOM IZDANJU

Za ovo novo izdanje knjige "Kako se stječu spoznaje viših svjetova?" tekst koji je napisan prije više od deset godina ponovno je obrađen u svim pojedinostima. Potreba za takvom obradom prirodno nastaje kada je riječ o doživljajima duše i njenim putovima kako su prikazani u ovoj knjizi. U tim priopćenjima ne postoji nijedan dio s kojim autorova duša ne bi ostala intimno povezana i koja ne sadrže nešto što trajno radi na toj duši. Stoga je jedva moguće drugačije, nego s tim duševnim radom povezati nastojanje na većoj jasnoći i razumljivosti onoga što je dano u prikazima prije više godina. Rezultat tog stremljenja trudio sam se dati u ovom novom izdanju. Doduše, svi *bitni* dijelovi ostali su jednaki, sve ono što je glavno, ostalo je kao što je bilo, pa ipak su izvršene *važne pomjene*. Neke sam pojedinosti mogao *točnije okarakterizirati*. To mi se činilo važnim. Ako netko želi priopćenja iz ove knjige primijeniti u osobnom duhovnom životu, važno mu je omogućiti da uoči, što je moguće točnije, osobitosti putova duše o kojima je ovdje riječ. Kod opisa činjenica unutarnjih duhovnih zbivanja mogu se u mnogo većoj mjeri nadovezati nesporazumi nego kod prikaza činjenica fizičkog svijeta. Pokretljivost duševnog života i nužnost da se nikada ne izgubi iz svijesti koliko je on različit od sveg života u fizičkom svijetu, i još mnogo toga, omogućava ovakve nesporazume. U ovom novom izdanju usmjerio sam pozornost na ona mjesta u knjizi gdje bi moglo doći do pogrešnog razumijevanja i uočavajući ta mjesta potrudio sam se da to spriječim.

Kada sam pisao članke od kojih je sastavljena ova knjiga, o ponečem sam morao govoriti drugačije

nego sada, već zbog razloga što sam onda morao drugačije ukazivati na sadržaj onoga što sam o činjenicama spoznaje duhovnog svijeta objavio u posljednjih deset godina nego što se to poslije tih objavljivanja moralo raditi. U mojoj "Tajnoj znanosti", "Duhovnom vodstvu čovjeka i čovječanstva", "Putu do samospoznaje", a naročito u "Pragu duhovnog svijeta", a i u drugim mojim spisima opisana su duhovna zbivanja na čije je postojanje morala, doduše, još prije više od deset godina upućivati ova knjiga, ali to je ipak učinjeno drugim riječima, a ne ovima koje sada izgledaju prikladne. Tada sam morao drugačije ukazivati na sadržaje o činjenicama spoznaje duhovnog svijeta, tada sam još morao reći da se mnoge stvari mogu saznati tek "usmenim priopćenjima". Otada je objavljeno *mnoga* toga od onog što je mišljeno u takvim napomenama. Međutim, to nije potpuno isključilo pogrešna shvaćanja čitalaca. Na primjer, možda je netko tko teži duhovnom školovanju, iz prvog izdanja knjige *osobni* odnos s ovim ili onim učiteljem mogao doživjeti bitnijim nego što bi trebalo. Nadam se da sam sada, u ovom izdanju, načinom prikazivanja nekih pojedinosti, uspio oštrije istaknuti da se kod onoga tko duhovno školovanje traži u smislu suvremenih duhovnih uvjeta, mnogo više radi o potpunom, *neposrednom* odnosu prema objektivnom duhovnom svijetu nego prema osobi pojedinog učitelja. Ovaj će i u duhovnom školovanju sve više imati ulogu samo onakvog pomoćnika kakvu učitelj u skladu s novim shvaćanjima ima u bilo kojoj drugoj grani znanosti. Vjerujem da sam dovoljno ukazao na to da u duhovnom školovanju učiteljev autoritet i vjerovanje u njega ne treba imati drugačiju ulogu nego što bi je imao na bilo kojem drugom

području znanosti i života. Čini mi se vrlo važnim da se ispravno prosudi upravo taj odnos duhovnog istraživača prema čovjeku kojega zanimaju rezultati njegova istraživanja. Stoga vjerujem da sam ovu knjigu nakon deset godina ispravio na mjestima gdje je trebalo.

Na ovaj prvi dio nastavit će se drugi s daljnjim opisima stanja duše koja čovjeka vode doživljavanju viših svjetova.

Novo izdanje knjige bilo je već tiskano kada je započeo veliki rat koji čovječanstvo sada proživljava. Ove napomene moram pisati kada moju dušu duboko uzbuđuju ovi sudbonosni događaji.

Berlin, 7. rujna 1914.

Rudolf Steiner

PREDGOVOR ZA OSAM DO JEDANAEST TISUĆA

Pri ponovnoj obradi teksta za novo izdanje ove knjige učinile su mi se potrebnima samo neznatne izmjene u sadržaju. Dodao sam, međutim, pogovor u kojem sam se potrudio da jasnije nego ranije govorim o onome što se odnosi na duševne temelje na kojima moraju počivati priopćenja ove knjige, da bi ih se bez nespornosti moglo prihvatiti. Vjerujem da bi sadržaj toga pogovora mogao biti pogodan i da ponekom protivniku antropozofske duhovne znanosti razjasni kako svoju prosudbu može održati samo zato što on pod ovom duhovnom znanošću sebi predstavlja nešto sasvim drugo od toga što ona jest; a ono što ona jest, on uopće ne uočava.

Svibnja 1918.

Rudolf Steiner

KAKO SE STJEČU SPOZNAJE VIŠIH SVJETOVA?

Uvjeti

U *svakom* čovjeku drijemaju sposobnosti pomoću kojih može steći spoznaje o višim svjetovima. Mistici, gnostici, teozofi govorili su uvijek o svijetu duša i o svijetu duhova, koji je za njih jednako stvaran kao i ovaj svijet koji se može vidjeti fizičkim očima i opipati fizičkim rukama. Tko to sluša, u svakom trenutku smije reći: Ovo o čemu ovaj govori mogu i ja doživjeti ako u sebi razvijem određene *snage* koje danas u meni još drijemaju. Pitanje je samo kako treba započeti da bi se takve sposobnosti razvile u nama. Upute za to mogu dati samo oni koji u sebi već imaju takve snage. Otkad postoji ljudski rod, uvijek je postojalo školovanje u kojem su oni koji su imali te više sposobnosti davali upute onima koji su upravo takve sposobnosti tražili. Takvo školovanje naziva se *tajno školovanje*, a obuka koja se tu obavlja zove se tajnoznanstvena ili okultna obuka. Prirodno je da takva oznaka izaziva nesporazum. Tko je čuje, lako može biti zaveden i pogrešno povjerovati da oni koji su djelatni u takvom školovanju žele predstavljati neku naročitu, višu klasu ljudi, koja svoje znanje samovoljno uskraćuje drugim ljudima. Štoviše, misli se da se možda uopće ništa važno i ne krije iza tog znanja. Čovjek dolazi u kušnju da povjeruje kako nije bilo potrebno od toga praviti tajnu. Jer, ukoliko je to pravo znanje, moglo bi ga se priopćiti javno i njegove prednosti učiniti pristupačnim svim ljudima.

Oni koji su upućeni u prirodu tajnog znanja, ni najmanje se ne čude što neupućeni, neposvećenici tako misle. Samo onaj tko je do izvjesnog stupnja sam iskusio posvećenje u više tajne postojanja može razumjeti u čemu se sastoji tajna tog posvećenja. Sada se može postaviti pitanje: Kako neposvećenik u takvim okolnostima uopće može steći bilo kakvo ljudsko zanimanje za takozvano tajno znanje. Kako i zašto tražiti nešto o čijoj prirodi uopće ne može stvoriti nikakvu predodžbu. Takvo pitanje počiva na sasvim pogrešnoj predodžbi o biti tajnog znanja. Uistinu, tajno znanje ipak nije drugačije od nekog drugog ljudskog znanja i umijeća. To tajno znanje za prosječnog čovjeka jednako je tako tajna kao i umijeće pisanja za onoga tko ga nije učio. I kao što svatko tko za to izabere pravi put može naučiti pisati, tako svatko može postati tajni učenik, štoviše, tajni učitelj, ako za to potraži odgovarajuće putove. Ovdje su samo u jednom pogledu odnosi drugačiji nego kod vanjskog znanja i umijeća. Uslijed siromaštva i kulturnih prilika u kojima je netko rođen, može mu biti uskraćena mogućnost usvajanja vještine pisanja; za stjecanje znanja i umijeća u višim svjetovima nema nikakve zapreke za onoga tko ih ozbiljno traži.

Mnogi misle da svugdje moraju tražiti majstore višeg znanja kako bi od njih dobili objašnjenja. Međutim, dvije stvari su točne: prvo, onaj tko ozbiljno teži za višim znanjem neće se plašiti nikakva napora ni zapreke da bi potražio nekoga tko ga može uvesti u više tajne svijeta. S druge strane, svakome može biti jasno da će ga posvećenje u svakom slučaju pronaći ako ima ozbiljnu i dostojnu težnju za spoznajom. Naime, za sve posvećene postoji prirodni

zakon koji im naređuje da nijednom čovjeku koji to traži, *ne* uskrate ono znanje koje mu pripada. No postoji još jedan prirodni zakon koji kaže da se ne može pružiti nešto od tajnog znanja nekome tko za to nije pozvan. Posvećenik je utoliko savršeniji, ukoliko strože poštuje oba ova zakona. Duhovna veza koja obuhvaća sve posvećene nije izvanjska, ali oba navedena zakona tvore čvrstu sponu koja pridržava sastavne dijelove te veze. S posvećenikom možeš živjeti u prisnom prijateljstvu, ali ipak si od njegova bića odvojen tako dugo dok i sam nisi postao posvećen. Možeš uživati u srcu, u ljubavi posvećenog u punom smislu, ali on će ti povjeriti svoju tajnu tek kad za to budeš zreo. Možeš mu se ulagivati, možeš ga staviti na muke, ne, ništa ga ne može navesti da ti oda bilo što od onoga što zna da ti ne smije odati, jer ti na tom stupnju razvitka još ne znaš u svojoj duši na pravilan način prihvatiti tu tajnu.

Točno su određeni putovi koji čovjeka čine zrelim za primanje neke tajne. Njihov smjer obilježen je neizbrisivim vječnim pismenima u duhovnim svjetovima gdje posvećenici čuvaju više tajne. U stara, pretpovijesna vremena hramovi duha bili su i izvanjski vidljivi; danas, kad je naš život postao tako neduhovan, oni se ne nalaze u svijetu koji je vidljiv izvanjskim okom. Ali duhovno oni postoje *posvuda*; svatko tko ih traži, može ih naći.

Samo u svojoj vlastitoj duši čovjek može naći sredstva koja će otvoriti usta posvećenika. U sebi mora razviti izvjesna svojstva do određenog stupnja, tada mu mogu pripasti najviša duhovna blaga.

Izvjesno osnovno raspoloženje mora oblikovati taj početak. Tajni istraživač to osnovno raspoloženje naziva *stazom dubokog štovanja*, devocije prema

istini i spoznaji. Samo onaj tko ima to osnovno raspoloženje može postati tajni učenik. Tko je nešto doživio na tom području, taj zna kakve se sklonosti već u djetinjstvu mogu primijetiti kod ljudi koji kasnije postaju tajni učenici. Ima djece koja sa svetim strepnjom gledaju određene osobe koje poštuju. Ona prema njima osjećaju strahopoštovanje koje im u najvećim dubinama njihova srca zabranjuje pojavljivanje bilo kakve kritičke misli, suprotstavljanja. Takva djeca izrastaju u mladiće i djevojke za koje je dobro ako se mogu diviti nečemu dostojnom poštovanja. Iz redova takve djece proizlaze mnogi tajni učenici. Ako si ikad stajao pred vratima jednog štovanja vrijednog čovjeka i ako si prilikom svog prvog posjeta osjetio svetu strepnju pritišćući kvaku da bi stupio u sobu koja je za tebe "svetište", znači da se u tebi pojavio osjećaj koji može biti klica za tvoje kasnije stupanje u red tajnih učenika. Sreća je za svakog čovjeka ako u doba odrastanja, u sebi kao osnovu nosi takve osjećaje. Ne treba vjerovati da takve sklonosti stvaraju klicu potčinjavanja i ropstva. Tek kasnije, to će dječje poštovanje prema ljudima postati duboko poštovanje prema *istini i spoznaji*. Iskustvo uči da svoju slobodu najbolje znaju čuvati oni ljudi koji su naučili štovati ono što je štovanja dostojno. A štovanje je na mjestu uvijek ako proizlazi iz dubine srca.

Ako ne razvijemo dubok osjećaj da postoji nešto više nego što smo mi, nećemo smoći snage da se razvijemo u nešto više. Posvećenik je samo time što je svoje srce uronio u dubine strahopoštovanja, devocije, stekao snagu da se glavom vine do više spoznaje. Visina duha može se doseći samo kada se stupa kroz dveri smjernosti. Pravo znanje možeš doseći samo

ako si naučio to znanje cijeniti. Čovjek, svakako, ima pravo svoj pogled usmjeravati prema svjetlosti; ali on to pravo mora izboriti. U duhovnom životu isto tako postoje zakoni kao i u materijalnom. Istrljaj staklenu šipku odgovarajućom tkaninom i ona postaje naelektrizirana, što znači: ona zadobiva snagu kojom privlači sitna tijela. To je u skladu s prirodnim zakonom. Ako je čovjek naučio malo fizike, to zna. Jednako tako, ako su mu poznata osnovna polazišta tajne znanosti, čovjek zna da svaki u duši razvijen osjećaj *istinske* devocije razvija snagu koja može prije ili kasnije dalje voditi u spoznaji.

Tko je sklon devociji ili tko ima sreću da mu je ona odgovarajućim odgojem usađena, taj mnogo donosi sa sobom kad u kasnijem životu traži pristup višim spoznajama. Tko takvu pripremu ne donosi sa sobom, taj već na prvom stupnju puta spoznaje nailazi na poteškoće ako samoodgojem energično ne pokuša u sebi stvoriti ugođaj devocije. U naše je vrijeme izuzetno važno da se na to usmjeri puna pozornost. Naša civilizacija sklonija je kritici, suđenju i osuđivanju nego devociji i predanom štovanju. Već naša djeca mnogo više kritiziraju nego što predano štuju. Ali svaka kritika, svaka osuda jednako rastjeruje duševne snage za višu spoznaju kao što ih svako predano strahopoštovanje razvija. Time se ne želi ništa reći protiv naše civilizacije. Ovdje se ne radi o kritiziranju naše civilizacije. Upravo kritici, samosvjesnoj ljudskoj prosudbi, tom "provjeravaj sve i zadrži najbolje", zahvaljujemo veličinu naše kulture. Nikad čovjek ne bi došao do znanstvenih otkrića, razvio prometne veze, uspostavio pravne odnose kakve danas imamo da nije posvuda kritizirao, da nije svuda primijenio mjerilo svoje prosudbe.

Ali dostignuća u vanjskoj kulturi morali smo platiti odgovarajućim gubitkom u *višoj* spoznaji, u duhovnom životu. Treba istaknuti da se kod višeg znanja *ne* radi o štovanju ljudi, nego o dubokom poštovanju prema *istini* i *spoznaji*.

Dakako, mora nam biti jasno da je onome tko je čvrsto ukorijenjen u potpuno izvanjskoj civilizaciji naših dana vrlo teško prodrijeti u spoznaje viših svjetova. On taj prodor može postići samo ako na sebi energično radi. U vrijeme kada su odnosi u materijalnom životu bili jednostavni, lakše je bilo postići i duhovni razvitak. Ono što je bilo dostojno poštovanja, što se smatralo svetinjom više je dolazilo do izražaja od ostalih odnosa u svijetu. U doba kritike ideali se obezvrjeđuju. Na mjesto štovanja, strahopoštovanja, obožavanja i divljenja stupaju drugi osjećaji. Naše doba sve više potiskuje te osjećaje i stoga ih svakodnevni život ljudima tek oskudno pruža. Tko traži višu spoznaju, mora je ostvariti u sebi. Sam je mora ulijevati u svoju dušu. To se ne može postići učenjem. To se može postići samo životom. Tko hoće postati tajni učenik, mora u sebi energično odgajati ugođaj devocije. Posvuda u svojoj okolini, u svojim doživljajima mora tražiti ono što u njemu može pobuditi divljenje i iskazivanje poštovanja. Ako sretnem nekog čovjeka i kudim njegove slabosti, oduzimam sebi mogućnost za višu snagu spoznaje; pokušam li se s ljubavlju udubiti u njegove vrline, onda prikupljam takvu snagu. Tajni učenik treba neprekidno imati na umu da se mora pridržavati ove upute. Iskusni tajni istraživači znaju kakvu snagu duguju tome što uvijek ponovno u svim stvarima vide ono što je dobro i suzdržavaju se od osude. Međutim, to ne smije ostati izvanjsko životno pravilo,

nego mora ovladati najdubljom biti naše duše. Do čovjeka jest da sam sebe usavršava i da se s vremenom potpuno preobrazi. Ali taj se preobražaj mora izvršiti u samoj njegovoj nutrini, u životu njegovih misli. Nije dovoljno da samo svojim izvanjskim ponašanjem iskazujem poštovanje prema nekom biću. To poštovanje moram nositi u svojim mislima. Tajni učenik mora početi s time da u svoj misaoni život unese devociju. Svjesno mora paziti na misli nepoštovanja i negativne kritike. I svakako mora nastojati da u sebi njeguje misli pobožnog štovanja.

Svaki trenutak u kome čovjek zastane i potruži se osvijestiti u sebi vlastite nepovoljne, osudujuće kritičke prosudbe o životu i svijetu — svaki ga takav trenutak približava višoj spoznaji. Brzo ćemo se uzdići ako u takvim trenucima svoju svijest ispunimo mislima divljenja, poštovanja prema svijetu i životu. Tko u tome ima iskustva, zna da se u svakom takvom trenutku u čovjeku bude snage koje bi inače ostale drijemati. *Na taj način* čovjeku se otvaraju duhovne oči. On oko sebe počinje viđati stvari koje prije nije mogao vidjeti. Počinje shvaćati da je ranije vidio samo dio svijeta koji ga okružuje. Čovjek koji mu pristupa sada mu se pokazuje u sasvim drugačijem liku nego ranije. Doduše, pomoću *ovog* životnog pravila još uvijek nećemo biti u mogućnosti vidjeti ono što se, na primjer, opisuje kao ljudska aura. Za to je nužno još više školovanje. Ali do tog višeg školovanja čovjek se može uzdići ako je prethodno prošao *energično* školovanje u pobožnom štovanju, devociji.*

* U posljednjem odlomku moje knjige "Teozofija, Uvod u nadosjetilni pogled na svijet i čovjekovo određenje" naći ćete na pregledan način opisan "put spoznaje". Ovdje su u pojedinostima izložena praktična gledišta.

Tajni učenik tiho i za vanjski svijet neprimjetno stupa na "stazu spoznaje". Nitko na njemu ne mora primijetiti neku promjenu. On svoje dužnosti obavlja kao i prije; o svojim se poslovima također brine kao i prije. Preobražaj se događa samo na onoj unu-tarnjoj strani duše koja se ne vidi fizičkim okom. Prije svega, cijeli čovjekov duševni život obasjava osnovno raspoloženje pobožnog štovanja prema sve-mu što je uistinu dostojno poštovanja. Sav njegov duševni život nalazi u tom *jednom* osnovnom osje-ćanju svoje središte. Kao što Sunce svojim zrakama oživljava sve živo, tako kod tajnog učenika poštovanje oživljava sve osjećaje duše.

Čovjeku ispočetka neće biti lako povjerovati da osjećaji kao što su uvažavanje, iskazivanje pošto-vanja i slično, imaju neke veze s njegovim spozna-vanjem. Uzrok leži u tome što je čovjek sklon spoznaju poimati kao zasebnu sposobnost koja nije u vezi s nečim što se inače događa u duši. Ali pritom se ne razmišlja o tome da je *duša* ta koja spoznaje. A za dušu su osjećaji ono što su za tijelo stvari od kojih se sastoji njegova hrana. Ako tijelu dajemo kame-nje umjesto kruha, njegova će djelatnost zamrijeti. Slično je i s dušom. Za nju su štovanje i devocija stvari koje ju hrane, koje ju čine *zdravom*, jakom; prije svega jakom za djelatnost spoznavanja. Ne-uvažavanje, antipatija, podcjenjivanje onoga što je vrijedno priznanja izaziva uzetost i obamiranje spoz-najne djelatnosti. — Za duhovnog istraživača ta je činjenica vidljiva na *auri*. Duša koja je usvojila osjećaje štovanja i devocije izaziva promjenu svoje aure. Ne-staju izvjesne nijanse duhovne boje koje možemo označiti kao žuto-crvene, smeđe-crvene, a zamjenjuju ih plavo-crvene. Time se otvara sposobnost spoz-

navanja; upoznaju se činjenice o svojoj okolini koje se prije nisu ni naslućivale. Poštovanje budi u duši snagu simpatije, čime privlačimo svojstva bića koja nas okružuju, a koja inače ostaju skrivena.

Što se postiže devocijom bit će još učinkovitije ako se tome doda neka druga vrsta osjećanja. Njegova je bit u tome da se čovjek nauči sve manje predavati utiscima vanjskog svijeta, a umjesto toga razvija živ unutarnji život. Čovjek koji juri od jednog utiska vanjskog svijeta do drugoga, koji stalno traži "razonodu", ne nalazi put k tajnoj znanosti. Tajni učenik ne treba otupjeti za vanjski svijet, ali mu *bogat unutarnji život* mora označiti smjer u kojem se on predaje njegovim utiscima. Prolazeći kroz lijep planinski kraj, čovjek bogat osjećajima i duboko duševan doživljava ga drugačije nego netko siromašan osjećajima. Tek ono što doživljavamo u nutrini daje nam ključ za ljepote vanjskog svijeta. Netko prilikom plovidbe morem ne doživljava mnogo, malo se unutarnjih doživljaja provlači kroz njegovu dušu; drugi pritom osjeća vječni govor duha svijeta; njemu se otkrivaju tajne zagonetke stvaranja. Čovjek mora naučiti kako postupati s vlastitim osjećajima, predodžbama, ako želi razvijati sadržajan odnos prema vanjskom svijetu. Vanjski je svijet u svim svojim pojavama ispunjen božanskim krasotama, ali čovjek to božansko mora najprije doživjeti u svojoj duši ako ga želi pronaći u svojoj okolini. — Tajni učenik bit će upućen na to da u svom životu stvara trenutke u kojima se tiho i osamljeno udubljuje u sebe. No ne treba se u takvim trenucima predavati stvarima koje se tiču vlastitog ja. To bi imalo suprotan učinak od onoga što se namjerava postići. Štoviše, u takvim trenucima treba u punoj tišini slušati odjek onoga

ne želi utjecati ni na čiju samostalnost. Ne postoje bolji štovatelji i čuvari ljudske samostalnosti od tajnih istraživača. Rečeno je (u prvom dijelu ovoga spisa) da je veza koja spaja sve posvećene — duhovna i da dva prirodna zakona čine spone koje drže zajedno sastavne dijelove ove veze. Kada posvećenik iz duhovnog područja koje ga okružuje istupi u javnost, za njega odmah dolazi u obzir treći zakon. On glasi: Uredi svaki svoj čin, svaku svoju riječ tako da tvoje posredovanje ne zadire u slobodnu voljnu odluku nijednog čovjeka.

Tko je uvidio da je pravi učitelj duhovnog života posve prožet tim uvjerenjem, taj može znati da ništa ne gubi od svoje samostalnosti ako postupa po praktičnim pravilima koja mu se nude.

Prvo od tih pravila moguće je otprilike izraziti sljedećim riječima: "Stvaraj sebi trenutke unutar-njeg mira i uči u tim trenucima *razlikovati bitno od nebitnog*". — Ovdje se kaže neka ovo praktično pravilo ovako glasi "izraženo riječima jezika". Izvorno se, naime, sva pravila i naučavanja duhovne znanosti daju jezikom simbola. Tko želi upoznati cijelo njihovo značenje i domet mora sebe prvo osposobiti za razumijevanje ovoga simboličkog govora. To razumijevanje ovisi o tome je li dotični već učinio prve korake u tajnoj znanosti. Te korake može učiniti ako se točno pridržava pravila koja su ovdje dana. Put je otvoren *svakom* tko ozbiljno želi njime poći.

Jednostavno je spomenuto pravilo u vezi s trenucima unutarnjeg mira. Jednostavno je i njegovo izvršavanje. Ali ono vodi cilju samo ako se shvati jednako tako *ozbiljno* i *strogo* kao što je jednostavno. — Zato ovdje bez okolišanja treba reći kako se ovo pravilo primjenjuje.

Tajni učenik treba se nakratko odvojiti od svoga svakodnevnog života da bi se za to vrijeme bavio nečim sasvim drugačijim od onoga što je predmet njegova svakodnevnog zanimanja. I način njegova bavljenja mora biti sasvim različit od onoga kojim ispunjava preostali dan. Međutim, ono što u to izdvojeno vrijeme radi ne treba shvatiti kao da nema nikakve veze sa sadržajima koji mu ispunjavaju dan. Naprotiv, čovjek koji takve odvojene trenutke traži na *pravilan* način, brzo će primijetiti da pomoću njih tek postiže punu snagu za svoje dnevne zadatke. Osim toga, ne treba misliti da pridržavanje tih pravila nekome oduzima vrijeme za obavljanje njegovih dužnosti. *Ako netko uistinu ne bi imao na raspolaganju više vremena*, dovoljno je *pet minuta* svakoga dana. Važno je samo kako smo iskoristili tih pet minuta.

Za to se vrijeme čovjek treba potpuno istrgnuti iz svoga svakodnevnog života. Njegov misaoni, njegov osjećajni život treba biti drugačije obojen nego što je inače. On svoje radosti, svoje patnje, svoje brige, svoja iskustva, svoja djela treba pustiti da prolaze ispred njegove duše. Pritom se treba postaviti tako da sve što inače proživljava promatra s jednog višeg gledišta. Sjetimo se samo kako u običnom životu čovjek sasvim drugačije gleda na ono što je učinio ili doživio netko drugi nego što je sam doživio ili učinio. To ne može biti drugačije, jer smo s onim što sami doživljavamo ili činimo usko povezani, dok doživljaj ili čin nekog drugog tek *promatramo*. U izdvojenim trenucima treba nastojati vlastite doživljaje i djela gledati i prosuđivati tako kao da ih čovjek nije učinio ili doživio sam, nego kao da ih je doživio i učinio netko drugi. Predočimo si da je netko doživio težak udarac sudbine. Koliko se drugačije on odnosi

prema svom slučaju nego kad isti takav udarac sudbine doživi njegov najbliži. Ta se razlika u doživljavanju ne može smatrati neopravdanom. Ona leži u čovjekovoj prirodi. A slično kao u takvim izvanrednim slučajevima događa se i u svakodnevnim životnim prilikama. Tajni učenik mora potražiti snagu da se izvjesno vrijeme prema sebi postavi kao tuđinac. Mora nastupiti prema samome sebi s *unutarnjim mirom* prosuđivanja. Postigne li to, vlastiti doživljaji pokazuju mu se tada u novom svjetlu. Sve dok je čovjek u njih utkan, dok u njima stoji, spojen je kako s nebitnim tako i s bitnim. Postigne li pregled nad njima u *unutarnjem miru*, bitno se odvaja od nebitnoga. Jad i radost, svaka odluka, izgledaju drugačije kad čovjek tako stoji suočen sa samim sobom. — To se može i ovako predočiti: Čovjek se cijelog dana zadržava na jednom mjestu i ono najmanje i ono najveće vidio je jednako blizu; uvečer se onda popne na obližnji brežuljak i odjednom zadobije pregled nad cijelim mjestom. Tada se dijelovi tog mjesta pojavljuju u drugačijim međusobnim odnosima nego kad se čovjek nalazi među njima. S netom doživljenim datostima sudbine to neće i ne mora uspjeti, ali učenik duhovnog života mora nastojati da to postigne s onim datostima koje su se dogodile prije dužeg vremena. — Vrijednost takvih unutarnjih samopromatranja ovisi mnogo manje o onome što pritom uočavamo, a mnogo više o tome da u sebi nađemo onu *snagu* koja razvija takav unutarnji mir.

Svaki čovjek, naime, u svojoj nutrini nosi osim svoga — nazovimo ga tako — svakodnevnog čovjeka još i jednog *višeg čovjeka*. Taj viši čovjek ostaje skriven tako dugo dok ga se ne probudi. A svatko tog višeg čovjeka može probuditi u sebi jedino *sam*.

Sve dok taj viši čovjek ne bude probuđen, ostaju skrivene one više sposobnosti koje drijemaju u svakome, a koje vode k nadosjetilnim spoznajama.

Sve dok čovjek ne osjeti plod unutarnjeg mira, samom sebi mora reći da se treba i dalje ozbiljno i strogo pridržavati navedenog pravila. Za svakog tko tako postupi, doći će dan kad će oko njega sinuti duhovna svjetlost, kada će se oku koje dotada u sebi nije poznao otvoriti neki sasvim novi svijet.

Ništa se ne mora mijenjati u vanjskom životu tajnog učenika zbog toga što on počinje, slijediti to pravilo. On svoje dužnosti obavlja kao i prije, on podnosi iste nevolje i doživljava iste radosti sada, kao i prije. Ni na koji se način ne može uslijed toga otuđiti od "života". Štoviše, u preostalom dijelu dana može se potpunije brinuti o tom "životu" budući da u svojim izdvojenim trenucima usvaja jedan "viši život". Taj "viši život" postupno će utjecati na običan život. Mir izdvojenih trenutaka imat će svoj učinak i na svakodnevicu. Svekoliki čovjek postat će mirniji, postići će sigurnost u svim svojim postupcima, više ga neće moći zbunjivati bilo kakvi neočekivani događaji. Postupno će takav tajni učenik, takoreći, sve više upravljati samim sobom, a sve će se manje prepuštati vodstvu okolnosti i vanjskih utjecaja. Uskoro će primijetiti kakav izvor snage za njega predstavljaju takvi izdvojeni trenuci. Prestat će ga ljutiti stvari koje su ga prije ljutile; nebrojene stvari od kojih je ranije strahovao sada ga prestaju plašiti. On usvaja sasvim novo poimanje života. Ranije je možda nekom poslu prilazio bojažljivo. Govorio bi sebi: "Oh, nedostaju mi snage da to učinim onako kako bih želio!" Sada mu ta misao više ne pada na pamet, već naprotiv, sasvim druga. Sada on, naime,

sebi govori: "Skupit ću svu snagu da svoj posao izvršim dobro koliko god to mogu." Potiskuje misao koja bi ga mogla učiniti bojažljivim jer zna da bi mu baš ta bojažljivost mogla biti povod za loš učinak. U svakom slučaju, ta bojažljivost ne može ništa doprinijeti tome da bolje čini ono što mu je dužnost činiti. I tako se u poimanje života tajnog učenika jedna po jedna uvlače misli koje za život mogu biti plodne i poticajne. One stupaju na mjesto onih misli koje su mu smetale i slabile ga. Svoj životni brod počinje voditi sigurno i čvrsto kroz valove života što su ga prije bacali na sve strane.

A takav mir i sigurnost povratno djeluju i na cijelo ljudsko biće. Time raste unutarnji čovjek, a s njim rastu i one unutarnje sposobnosti koje vode prema višim spoznajama. Napredak u tom smjeru postupno dovodi tajnog učenika do toga da sam određuje kako na njega smiju djelovati utisci vanjskog svijeta. Na primjer, on čuje riječ kojom ga netko želi povrijediti ili naljutiti. Prije nego što je postao tajnim učenikom osjećao bi se povrijeđenim ili bi se naljutio. Ali sada, na stazi tajnog učenja, u stanju je toj riječi oduzeti žalac koji ranjava i ljuti još prije nego što je ta riječ našla put u njegovu nutrinu. Ili drugi primjer. Čovjek lako postaje nestrpljiv kad mora čekati. Kad stupa na stazu tajnog učenika, u svojim se trenucima mira toliko prožima osjećajem besmislenosti tog nestrpljenja da mu se otada pri svakom doživljenom nestrpljenju odmah pojavi taj osjećaj. Nestrpljenje koje se već željelo pojaviti — nestaje, a vrijeme koje bi inače bilo izgubljeno predodžbama nestrpljenja, bit će možda, za vrijeme čekanja ispunjeno nekim korisnim promatranjem.

Dakle* sada moramo sebi predočiti dalekosežnost svega toga. Treba uzeti u obzir da se taj "viši čovjek" u čovjeku stalno razvija. Ali samo opisani mir i sigurnost omogućit će mu pravilan razvoj. Valovi vanjskog života pritiješnjuju unutarnjeg čovjeka sa svih strana ako on ne vlada tim životom, nego ovaj vlada njime. Takav je čovjek kao biljka koja se mora razvijati u pukotini neke stijene. Ona kržljavi sve dok joj ne stvorimo prostor. Tome unutarnjem čovjeku prostor ne mogu stvoriti nikakve vanjske snage. To može učiniti samo *unutarnji mir* koji on stvara u svojoj duši. Vanjske okolnosti mogu mijenjati *samo* njegov vanjski životni položaj, ali one u njemu ne mogu nikada probuditi "duhovnog čovjeka". — Tajni učenik mora u sebi samom roditi novog, višeg čovjeka.

Taj "viši čovjek" postaje "unutarnjim vladarom" koji sigurnom rukom upravlja životnim prilikama vanjskog čovjeka. Sve dok taj vanjski čovjek vlada i vodi, onaj njegov "unutarnji" jest njegov rob i zato ne može razvijati svoje snage. Ako o nečem drugom ovisi, a ne o meni, hoću li se ljutiti ili ne, znači da nisam svoj gospodar ili bolje rečeno: još nisam pronašao "vladara u sebi". Moram u sebi razviti sposobnost da utiske vanjskog svijeta puštam djelovati na sebe, ali samo na način koji sam odredim; tek onda mogu postati tajni učenik. — Samo ukoliko tajni učenik ozbiljno traži tu snagu, može doći do cilja. Ne radi se o tome koliko će netko daleko doprijeti u određenom vremenu; važno je samo da on ozbiljno *traži*. Bilo je više takvih koji su se godinama naprezali, ne primjećujući na sebi vidljiv napredak, a i mnogo drugih koji nisu očajavali, već su ostajali nepokolebljivi, a onda su sasvim iznenada postigli "unutarnju pobjedu".

Sigurno ima životnih prilika u kojima je potrebna velika snaga da bi se stvorili trenuci unutarnjeg mira. Ali što je veća snaga potrebna, to je značajnije ono što se postiže. S obzirom na tajno'učenje sve ovisi o tome da čovjek energično s unutarnjom istinom i krajnjim poštenjem, sa svim svojim postupcima i djelima, može prema samom sebi stajati kao potpuni tudinac.

Međutim, rođenje *vlastitog* višeg čovjeka obilježava samo jednu stranu unutarnje djelatnosti tajnog učenika. Tome treba pridodati još nešto. Ako čovjek prema samom sebi stoji kao tudinac, on ipak promatra tek *samog sebe*; on gleda one doživljaje i postupke s kojima je srastao uslijed svojega naročitog životnog položaja. On se mora izdići iznad toga. Mora se uzdići do nečeg *čisto* ljudskog, što više nema ničeg zajedničkog s njegovim posebnim položajem. Mora početi promatrati one stvari koje bi ga se ticale kao čovjeka i kad bi živio u sasvim drugim uvjetima, u sasvim drugim okolnostima. Time u njemu zaživljava nešto što je iznad osobnog. On time usmjerava pogled u *svjetove više* od onih s kojima ga svakodnevica dovodi u dodir. Na taj način čovjek počinje osjećati, doživljavati pripadnost takvim višim svjetovima. To su svjetovi o kojima mu ne mogu ništa reći njegova osjetila, njegov svakodnevni posao. Tek tako čovjek premješta središte svoga bića u svoju nutrinu. On u svojoj nutrini osluškuje glasove koji mu govore u trenucima mira. On u nutrini njeguje ophođenje s duhovnim svijetom. Izdvojen je iz svakidašnjice. Za njega je buka svakodnevnog života umuknula. *Oko njega* je nastala tišina. On odbija sve što se oko njega nalazi; on odbija čak i sve ono što ga podsjeća na takve vanjske utiske. Tiho, spokojno

razmatranje u nutrini, dijalog sa samim duhovnim svijetom ispunjava cijelu njegovu dušu. — Tajnom učeniku takvo tiho razmatranje mora postati prirodna životna potreba. On je, prije svega, sasvim utonuo u svijet misli. Za tu tihu misaonu djelatnost mora razviti *živ osjećaj*. Mora naučiti ljubiti ono što mu navire iz duha. Uskoro prestaje osjećati taj svijet misli kao nešto manje stvarno od onoga što ga svakodnevno okružuje. Sa svojim mislima on se počinje ophoditi kao sa stvarima u prostoru. A tada mu se približava i trenutak u kojem ono što mu se otkriva u tišini unutarnjeg misaonog rada počinje osjećati kao nešto mnogo uzvišenije, stvarnije od stvari u prostoru. On dolazi do iskustva da se u tom svijetu misli objavljuje život. Uvida da se u mislima ne pojavljuju puke sjenke, već mu preko njih govore *skrivena bića*. Iz tišine mu nešto počinje govoriti. Prije su zvuči do njega dolazili samo preko njegova uha; sada dopiru preko njegove duše. Otvorio mu se neki unutarnji govor — unutarnja riječ. Kada prvi put doživi taj trenutak, tajni se učenik osjeća blaženim u najvećoj mjeri. Preko cijeloga njegovog vanjskog svijeta izljuje se neko unutarnje svjetlo. Za njega počinje drugi život. Kroz njega se izljuje struja božjeg, božanski blaženog svijeta.

Takav život duše u mislima, koji se sve više proširuje u život u duhovnom biću, naziva gnoza, duhovna znanost, *meditacijom* (kontemplativnim mišljenjem). Meditacija je sredstvo za nadosjetilnu spoznaju. — Ali tajni se učenik u takvim trenucima ne smije rastapati u osjećajima. On ne smije u svojoj duši imati neodređene osjećaje. To bi ga samo priječilo da dopre do istinske duhovne spoznaje. Njegove se misli moraju oblikovati: jasno, oštro, određeno.

Za to će naći oslonac ako se ne bude slijepo pridržavao onih misli koje mu same nadolaze. Naprotiv, on se mora prožeti uzvišenim mislima koje su u takvim trenucima mislili duhom već nadahnuti ljudi. Kao polaznu točku treba uzeti spise koji su i sami iznikli iz takve objave u meditaciji. Takve će spise tajni učenik naći u današnjoj mističkoj, gnostičkoj i duhovno-znanstvenoj literaturi. Tu mu se pružaju sadržaji za meditaciju. Oni koji su tražili duh, sami su u tim spisima izložili misli božanske znanosti; duh ih je objavio svijetu preko svojih glasnika.

Pomoću takve meditacije nastaje potpuni preobražaj kod tajnog učenika. On počinje stvarati sasvim nove predodžbe o stvarnosti. Za njega sve stvari poprimaju drugu vrijednost. Uvijek iznova potrebno je naglasiti: uslijed takve promjene tajni učenik ne postaje otuđen od svijeta. Ni u kojem slučaju neće se otuđiti od svojih svakodnevnih dužnosti jer će naučiti uviđati kako su i najneznatniji čin koji mora izvršiti, najneznatniji doživljaj koji mu se pruža, u vezi s velikim bićima i događajima svijeta. Tek kad mu u njegovim kontemplativnim trenucima ta veza postane jasna, on s novom, većom snagom prilazi svom svakodnevnom polju djelovanja. Sada zna: sve što radi, sve što trpi, radi i trpi za ljubav velike duhovne povezanosti svijeta. *Snaga* za život, a ne nemarnost, izvire iz meditacije.

Tajni učenik sigurnim korakom kroči kroz život. Što god mu on donio, tajni učenik će stupati uspravno. Prije nije znao zašto radi, zašto pati; sada to zna. Treba uvidjeti da takvo bavljenje meditacijom bolje vodi cilju ako se radi po uputama iskusnih ljudi. To su ljudi koji sami "iz sebe" znaju kako se sve najbolje može učiniti. Zato treba postupati prema

njihovu savjetu i uputama. Time čovjek uistinu ne gubi slobodu. Što inače može biti tek nesigurno tapkanje, pomoću takvih uputa postaje rad koji sigurno vodi cilju. Tko potraži one koji na tom polju imaju znanja i iskustva, nikad neće pokucati uzalud. Potrebno je samo biti svjestan da se ne traži ništa drugo do savjet prijatelja, a ne nadmoć nekoga tko želi vladati*. Uvijek ćemo uvidjeti kako su oni koji su stvarni znalci najskromniji ljudi i ništa im nije stranije od onoga što ljudi nazivaju pohlepom za moći.

Tko se meditacijom uzdigne do onoga što čovjeka spaja s duhom, taj počinje u sebi oživljavati ono vječno u njemu, što nije ograničeno rođenjem i smrću. U nešto takvo vječno mogu sumnjati samo oni koji to sami nisu doživjeli. Meditacija je put koji čovjeka vodi spoznaji i uvidu u vječnu, nerazorivu jezgru njegova bića. Samo pomoću nje čovjek može doći do takvog uvida. Gnoza, duhovna znanost, govore o vječnosti te jezgre bića i o njenom opetovanom rađanju. Često se postavlja pitanje: Zašto čovjek ništa ne zna o svojim doživljajima koji su s onu stranu rođenja i smrti? Ali ne bi trebalo tako pitati već bolje: Kako se dolazi do takvog znanja? Taj put otvara se ispravnom meditacijom. Pomoću nje oživljava sjećanje na doživljaje koji su s onu stranu rođenja i smrti. Svatko može postići to znanje; u svakome postoje sposobnosti za spoznavanjem i samostalnim gledanjem onoga što poučava prava mistika, duhovna znanost, antropozofija i gnoza. Potrebno je samo izabrati ispravna sredstva. Samo ono biće koje ima uši i oči može zamjećivati zvukove i boje. Ali ni oko ne može ništa opažati ako nedostaje svjetlo koje predmete čini vidljivima. Tajna znanost pruža

sredstva kojima se razvijaju duhovne oči i uši te pali duhovno svjetlo. Sredstva duhovnog školovanja mogu se označiti kao tri stupnja:

1. *Priprema*. Ona razvija duhovna osjetila.
2. *Prosvjetljenje*. Ono pali duhovno svjetlo.
3. *Posvećenje*. Ono započinje ophođenje s višim duhovnim bićima.

STUPNJEVI POSVEĆENJA

Sljedeća priopćenja dijelovi su jednog duhovnog školovanja čije će ime i biće biti jasno svakome tko ih pravilno primijeni. Oni se odnose na tri stupnja kroz koja škola duhovnog života vodi do određenog stupnja posvećenja. Međutim, ovdje će se naći samo toliko objašnjenja koliko se može javno reći. To su nagovještaji koji su izneseni iz jednog mnogo dubljeg, intimnijeg učenja. U tajnom se školovanju slijedi sasvim određeni nastavni tijek. Neki postupci služe tome kako bi čovjekovu dušu doveli do svjesnog ophođenja s duhovnim svijetom. Ti postupci odnose se prema onome što će ovdje biti rečeno, kao nastava koja se pruža nekome u nekoj strogo uređenoj višoj školi, prema poukama koje se prigodno daju u nekoj pripravnoj školi. Ipak, *ozbiljno* i ustrajno izvršavanje onoga što je ovdje naznačeno može voditi stvarnom tajnom školovanju. Svakako, nestrpljivi pokušaji bez ozbiljnosti i ustrajnosti ne mogu dovesti ni do čega. — Tajno školovanje može biti uspješno samo ako se prije svega postupa onako kako je već ovdje bilo rečeno i ako se dalje gradi na tom temelju.

Stupnjevi koje navodi spomenuta predaja jesu sljedeći: 1. Priprema, 2. Prosvjetljenje, 3. Posvećenje. Uopće nije nužno da se ta tri stupnja nižu tako da se prvi *potpuno* svlada prije nego što se prijeđe na drugi pa onda drugi prije nego što na red dođe treći. Glede izvjesnih stvari moguće je postati sudionikom u prosvjetljenju ili, štoviše, u posvećenju, iako se u odnosu na druge stvari čovjek još nalazi u pripremi. Ipak će biti potrebno provesti određeno vrijeme u pripremi prije nego što ikakvo prosvjetljenje može započeti. I bar za ponešto čovjek mora biti

prosvjetljen ako treba započeti s posvećenjem. U opisivanju, ipak, radi jednostavnosti ta tri stupnja slijede jedan za drugim.

Priprema

Priprema se sastoji u sasvim određenom njegovanju osjećajnog i misaonog života. Tom njegovom duševno i duhovno tijelo postaju obdareni višim osjetilnim oruđem i organima djelovanja onako kao što su prirodne snage opremile tijelo organima iz neodređene žive tvari.

Početi treba tako da se pozornost duše usmjeri na izvjesna događanja u svijetu koji nas okružuje. Ta su događanja s jedne strane život koji klija, raste i napreduje, a s druge strane sve pojave koje suovise s ocvjetanjem, uvenućem, umiranjem. Kamo god čovjek pogleda, nailazi na takva zbivanja istovremeno. Ona posvuda prirodno izazivaju u čovjeku osjećaje i misli. Međutim, čovjek se u običnim prilikama ne predaje dovoljno tim osjećajima i mislima. Osim toga, on prebrzo juri od jednog utiska do drugog. Važno je da sasvim svjesno, intenzivno usmjeri pozornost na te činjenice. Tamo gdje opaža cvjetanje i napredovanje neke sasvim određene vrste, mora sve drugo odaganati iz svoje duše i nakratko se potpuno prepustiti *tom jednom* dojmu. Uskoro će se uvjeriti da osjećaj koji mu je prije u takvim slučajevima projurio kroz dušu, sada buja i poprima snažan i energičan oblik. Potom mora pustiti da taj oblik osjećaja u njemu mirno odzvanja. Pritom mora u svojoj nutрини sasvim utihnuti. Mora se zatvoriti u odnosu na vanjski svijet i pratiti samo ono što njegova duša govori o činjenicama cvjetanja i napredovanja.

Pritom nikako ne treba misliti da čovjek dopire daleko ako svoja *osjetila* ponešto otupi prema svijetu. Prvo treba stvari pogledati što je moguće življe i točnije. *Tek sada* se treba dušom predati oživljenim osjećajima, mislima koje naviru. Bitno je usmjeriti pozornost na *oboje*, i to u potpunoj unutarnjoj ravnoteži. Nade li čovjek potreban mir i preda li se onome što u duši zaživi, onda će nakon određenog vremena *doživjeti* sljedeće. U svojoj će nutрини primijetiti kako nailaze nove vrste osjećaja i misli, koje prije nije poznao. Što češće bude čovjek na takav način usmjeravao pozornost na nešto što raste, cvjeta i napreduje, a zatim opet obratio pozornost na nešto što vene i odumire, to će mu ti osjećaji postati življi. Iz osjećaja i misli što nastaju na taj način, grade se vidoviti organi jednako kao što se prirodnim snagama iz oživljenih tvari izgrađuju oči i uši fizičkog tijela. Sasvim određeni oblik osjećaja veže se uz rast i nastajanje, a drugi pak uz ono što vene i odumire. Međutim, to se događa samo onda ako se nastoji da se ti osjećaji njeguju na opisan način. Moguće je otprilike opisati kakvi su ti osjećaji. Svatko može o tome stvoriti potpunu predodžbu tek pošto je iskusio te unutarnje doživljaje. Tko je često obraćao pozornost na proces postajanja, napredovanja i cvjetanja, osjetit će nešto što je *donekle slično* utisku prilikom izlaska sunca. Iz procesa uvenuća i odumiranja pojavljuje se doživljaj koji se jednako može usporediti s polaganim izlaženjem mjeseca na obzoru. Oba ova osjećaja dvije su snage koje uz odgovarajuću njegu i sve intenzivniji razvoj vode najznačajnijim duhovnim učincima. Tko se uvijek iznova, planski i namjerno predaje tim osjećajima, otvara sebi jedan novi svijet. Pred njim počinje svitati

duševni svijet, takozvani astralni plan. Rast i nestajanje više nisu činjenice koje na njega ostavljaju takve neodređene dojmove kao prije. Naprotiv, oni se oblikuju u duhovne linije i oblike o kojima on prije nije ništa niti slutio. A te su linije i oblici za različite pojave različitih obličja. Biljka u cvatu dočarava njegovoj duši sasvim određenu liniju, jednako kao i životinja u fazi rasta ili neko drvo u fazi odumiranja. Pred njim se polagano širi duševni svijet (astralni plan). U tim linijama i oblicima nema ničega proizvoljnog. Dva tajna učenika koja se nalaze na odgovarajućem stupnju izobrazbe, vidjet će pri istom zbivanju uvijek iste linije i oblike. Kao što je sigurno da će dva čovjeka koji imaju ispravan vid, neki okrugli stol vidjeti okruglim, a ne jedan od njih okruglim, a drugi četverouglastim; jednako će se sigurno ispred dviju duša pri pogledu na neku biljku u cvatu pojaviti isto duhovno obličje. — Kao što se oblici biljaka i životinja opisuju u običnom prirodopisu, tako opisuje ili crta prema rodovima i vrstama poznavalac tajne znanosti.

Ako je učenik toliko napredovao da može vidjeti takva duhovna obličja pojava koje se fizički pokazuju njegovom izvanjskom oku, onda neće biti daleko od stupnja gledanja stvari koje nemaju fizički bitak, dakle, koje moraju ostati potpuno skrivene (okultne) onome koji nije primio nikakvu pouku o tajnom znanju.

Treba istaknuti, duhovni se istraživač ne treba gubiti u razmišljanju što *znači ova* ili ona stvar. Takvim razumskim radom samo se udaljava od pravog puta. On mora gledati u osjetilni svijet svjež, sa zdravim osjetilima, s oštrim darom promatranja, a onda se prepustiti svojim osjećajima. On ne smije odlučivati

razumskim mudrovanjem što te stvari znače, nego treba prepustiti stvarima neka mu same govore.*

Daljnje do čega se dolazi jest ono što se u tajnoj znanosti naziva *orijentacija* u višim svjetovima. To se postiže ako se čovjek potpuno prožme sviješću kako su osjećaji i misli *stvarne činjenice*, jednako kao što su to stolovi i stolci u fizičko-osjetilnom svijetu. U duševnom i misaonom svijetu osjećaji i misli djeluju jedni na druge onako kako osjetilne stvari djeluju u fizičkom. Sve dok netko nije živio prožet tom sviješću, neće vjerovati kako neka izopačena misao koju u sebi gaji može na druge misli koje oživljavaju misaoni prostor djelovati tako razorno kao puščano zrno, nasumce ispaljeno iz puške, na fizičke predmete koje pogodi. Takav čovjek možda nikad neće sebi dopustiti da izvrši neko fizički vidljivo djelo koje drži besmislenim. Ali se neće ustručavati da gaji loše misli ili osjećaje. Oni mu, naime, izgledaju bezopasni za ostali svijet. Napredak je u tajnoj znanosti moguć samo ako čovjek na svoje misli i osjećaje pazi jednako tako kao i na svoje korake u fizičkom svijetu. Kad pred sobom vidimo zid, ne pokušavamo protrčati kroz njega, već svoje korake usmjeravamo pokraj njega. Vladamo se prema zakonima fizičkog svijeta. — Takvi zakoni postoje i za osjećajni i za misaoni svijet, samo što se oni čovjeku ne mogu nametnuti izvana. Oni moraju sami poteći iz života njegove duše. Čovjek to postiže ako si u svako doba brani gajenje loših osjećaja i misli.

* Treba napomenuti da je umjetnički osjećaj spojen s tihom, u sebi utonulom prirodom, najbolji preduvjet za razvitak duhovnih sposobnosti. Taj osjećaj prodire kroz površinu stvari i time dopire do njenih tajni.

U to vrijeme čovjek mora sebi zabraniti svako proizvoljno razmišljanje bez reda, svaku igru fantazije, svako slučajno lelujanje osjećaja. Time ne postaje siromašan osjećajima. On će uskoro primijetiti da postaje bogatiji osjećajima i stvaralac prave fantazije upravo, ako na takav način uređuje svoju nutrinu. Umjesto rastapanja u beznačajnim osjećajima i poigravanja mislima, pojavljuju se značajni osjećaji i plodonosne misli. Ti osjećaji i misli dovode čovjeka do *orientacije* u duhovnom svijetu. On stupa u pravilan odnos prema stvarima duhovnog svijeta. To ima po njega sasvim određene posljedice. Isto tako kao što fizički čovjek nalazi svoj put između fizičkih stvari, tako ga njegov put sada vodi između *rasta* i *odumiranja* što ih je upoznao na već opisanom putu. Sve što raste i napreduje te sve što vene i odumire, on sada prati onako kako je potrebno za njegov napredak i za napredak svijeta.

Nadalje, tajni učenik treba sebi priuštiti njegovanje svijeta *zvukova*. Potrebno je razlikovati zvuk što ga je proizvelo nešto takozvano *neživo* (pad neke stvari, neko zvono ili glazbeni instrument) od onog koji potječe od nečeg *živog* (neke životinje ili čovjeka). Čuvši zvono, njegov zvuk pobudit će u nama ugodan osjećaj; čuvši krik neke životinje, osim osjećaja u zvuku osjetit ćemo i objavu nekog unutarnjeg doživljaja životinje — radosti ili bola. Tajni učenik treba krenuti od ove druge vrste zvukova. Neka svu svoju sposobnost usmjeri na to da mu zvuk objavljuje nešto što je izvan njegove vlastite duše. On se mora udubiti u to tuđe. Svoj osjećaj mora usrdno spojiti s bolom ili radošću koju mu taj zvuk objavljuje. Mora u sebi prevladati ono što *njemu* taj zvuk znači, da li mu je ugodan ili neugodan, pruža li mu zadovoljstvo

ili mu je odbojan. Njegovu dušu mora ispuniti samo ono što se zbiva u biću od kojega taj zvuk dolazi. Tko planski i promišljeno izvodi takve vježbe, time će postići sposobnost da se, takoreći, stopi s bićem od kojeg taj zvuk dolazi. Muzikalnom čovjeku takvo će njegovanje duševnog života biti lakše nego nemuzikalnom. Ipak ne smijemo misliti da već sama muzikalnost može nadomjestiti to njegovanje. Kao tajni učenik moramo na taj način naučiti razvijati osjećaj prema *cjelokupnoj prirodi*. — Tako se u svijet osjećaja i misli spušta nova sposobnost. Sva priroda počinje čovjeku svojim zvučanjem došaptavati tajne. Što je za njegovu dušu prije bio nerazumljiv zvuk, sada postaje vrlo smislen *govor prirode*. I tamo gdje je nekad čuo samo zvuk, kad bi zazvučalo takozvano neživo, prepoznaje sada novi govor duše. Napreduje li u takvom njegovanju svojih osjećaja, uskoro će opaziti da može *čuti* nešto o čemu prije nije ni slutio. On počinje *slušati dušom*.

Ovome treba pridodati još nešto da bi se na tom području postigao potreban vrhunac. — Za izobrazbu tajnog učenika posebno je važan način na koji *sluša* druge ljude kad govore. On se mora naviknuti da to čini tako da pritom njegova vlastita nutrina u potpunosti *šuti*. Najčešće se u nutrini slušatelja javlja suglasnost ili protivljenje. Mnogi se ljudi odmah osjećaju ponukanim izraziti svoje mišljenje, svoje odobravanje ili protivljenje. Tajni učenik mora zatamiti svako odobravanje i svako protivljenje. To ne znači da mora odjednom mijenjati svoj način života i stalno nastojati postići takvu temeljitu unutarnju šutnju. U početku će to činiti samo u pojedinim slučajevima koje unaprijed izabere, a zatim će se sasvim polako i postupno, kao sam od sebe u njegove

navike uvući taj potpuno novi način slušanja. — U duhovnom se istraživanju ova vježba izvodi planski. Učenici smatraju svojom obvezom da u određeno vrijeme vježbaju slušajući sasvim suprotne misli i pritom ušutkaju svako usuglašavanje, a posebno nepovoljne sudove. Pritom treba ušutjeti ne samo svako razumsko prosuđivanje nego i svi osjećaji negodovanja, odbijanja pa i suglasnosti. Učenik stalno mora brižljivo promatrati sebe; nisu li takvi osjećaji, ako i ne na površini, ipak u najintimnijoj dubini duše. Na primjer, mora slušati izjave ljudi koji su u bilo kojem pogledu ispod njega i pritom mora potisnuti *svaki* osjećaj sveznalaštva ili nadmoći. — Svakom će biti od koristi da na taj način sluša djecu. I najmudriji može neizmjereno puno naučiti od djece. — Tako čovjek uspijeva riječi drugih slušati sasvim *samozatajno* uz potpuno isključenje vlastite osobnosti, svog mišljenja i načina osjećanja. Vježbajući tako slušanje bez kritike i onda ako netko iznosi sasvim suprotno mišljenje njegovome, ako se pred njim odvije nešto potpuno "krivo", on postupno uči kako se potpuno stopiti s bićem drugoga, kako mu se sasvim predati. Prodirući kroz riječi, osluškuje dušu drugoga. Tek ustrajnom vježbom takve vrste zvuk postaje pravo sredstvo za opažanje duše i duha. Svakako, to zahtijeva najstrože samosvladavanje. Ali to vodi visokom cilju. Ako se ta vježba provodi u vezi s drugim, zadanim s obzirom na zvučanje u prirodi, u duši se razvije novi osjet sluha. Ona postaje sposobna primjećivati očitovanja duhovnog svijeta koja ne nalaze svoj izraz u vanjskim zvukovima što se opažaju fizičkim uhom. Budi se opažanje "unutarnje riječi". Tajnom se učeniku postupno objavljuju istine iz duhovnog svijeta. On na duhovni način čuje kako mu

se govori.* — Sve više istine spoznaju se tim "unutarnjim govorenjem". I ono što možemo čuti iz usta istinskog tajnog istraživača, dano mu je zahvaljujući toj vrsti iskustva. — Time se ne želi reći da je suviše bavljenje tajnoznanstvenim spisima prije nego što čovjek postane sposoban da sam na takav način razabere "unutarnje govorenje". Naprotiv, čitanje takvih spisa, slušanje učenja tajnih istraživača i sami su sredstvo za postignuće samospoznaje. Svaka rečenica tajne znanosti koju čovjek čuje, pogoduje da se pozornost, svijest, usmjeri onamo kamo mora dospjeti da bi duša doživjela pravi napredak. Štoviše, svemu rečenom treba pridodati predano proučavanje onoga što tajni istraživači priopćavaju svijetu. U svakom tajnom školovanju takvo poučavanje spada u pripremu. Tko god bi htio primijeniti sva ostala sredstva, ne bi postigao nikakav cilj kad u sebe ne bi primio učenje tajnog istraživača. To učenje, crpljeno iz žive "unutarnje riječi", iz "živog govorenja", ima samo po sebi duhovni život. Ona nisu samo puke riječi. Ona su živa snaga. I dok pratiš riječi tajnog znalca, dok čitaš knjigu koja počiva na zbiljskom unutarnjem iskustvu, u tvojoj duši djeluju snage koje te čine *vidovitim* jednako tako kako su snage prirode od živih tvari oblikovale tvoje oči i uši.

* Samo onome tko nesebičnim slušanjem postigne da stvarno može primati iznutra, tiho, bez pokretanja nekog osobnog mnijenja ili osobnog osjećaja, samo njemu mogu govoriti viša bića o kojima se govori u tajnoj znanosti. Sve dok čovjek onome što čuje suprotstavlja bilo kakvo mišljenje, bilo kakav osjećaj, bića duhovnog svijeta šute.

Prosvjetljenja

Prosvjetljenja proizlazi iz vrlo jednostavnih postupaka. I tu se radi o tome da se razviju određeni osjećaji i misli što drijemaju u svakom čovjeku i koji se moraju probuditi. Samo onaj tko s potpunim strpljenjem strogo i ustrajno provodi ove jednostavne postupke, može, zahvaljujući njima, doći do opažanja unutar-njih pojava svjetla. Počinje se tako da se na određen način promatraju pojedina bića prirode kao primjerice: neki proziran, lijepo oblikovan kamen (kristal), neka biljka i neka životinja. Najprije se sva pozornost usmjerava na usporedbu kamena sa životinjom. To se čini tako da misli koje se ovdje navode moraju prolaziti kroz dušu praćene živim osjećajima. Nijedna druga misao, nijedan drugi osjećaj ne smije se umiješati i smetati intenzivnom, pozornom promatranju. Treba reći samome sebi: "Kamen ima neki oblik i životinja ima neki oblik. Kamen ostaje *miran na* svom mjestu. Životinja mijenja svoje mjesto. Nagon (žudnja) je taj koji tjera životinju da mijenja svoje mjesto, a životinjsko obličje također služi nagonima. Njeni organi, njena oruđa izgrađeni su prema tim nagonima. Oblik kamena nije načinjen prema žudnjama, već snagom bez žudnje."* Ako se čovjek intenzivno unese u te misli i pritom s napetom

* Činjenicu koja se ovdje ima u vidu, ukoliko se ona odnosi na promatranje kristala, iskrivljavali su na razne načine oni koji su o njoj čuli samo na izvanjski (egzoterni) način, iz čega su nastali i takvi postupci kao što su "gledanje kristala" i tako dalje. Takve manipulacije počivaju na nesporazumima. One su opisane u mnogim knjigama, ali nikada ne tvore predmet istinske (ezoterne) tajne nastave.

pozornošću promatra kamen i životinju, onda u njegovoj duši oživljavaju dvije sasvim različite vrste osjećaja. Iz kamena struji u našu dušu jedna vrsta osjećaja, a iz životinje druga. To nam u početku vjerojatno neće uspjeti, ali uz stalno strpljivo vježbanje ti će se osjećaji postupno pojaviti. Potrebno je neprestano i stalno vježbati. U početku su ti osjećaji prisutni samo dok traje promatranje, kasnije djeluju i naknadno. Tada oni u duši postaju nešto živo. Potrebno je da se čovjek samo podsjeti: i oba će se osjećaja uvijek pojaviti i bez promatranja nekog vanjskog predmeta. — Iz tih osjećaja i iz misli povezanih s njima oblikuju se *vidoviti organi*. — Uključimo li u promatranje i biljku, primijetit ćemo da je osjećaj koji proizlazi iz nje, po svom svojstvu pa i stupnju, u sredini između onoga što struji iz kamena i onoga što struji iz životinje. Organi koji se na takav način stvaraju jesu *duhovne oči*. Njima čovjek postupno uči gledati nešto poput duševnih i duhovnih boja. Tako dugo dok je čovjek usvojio tek ono što je opisano kao "priprema", duhovni svijet sa svojim linijama i oblicima ostaje taman; prosvjetljenjem on postaje svijetao. — Naravno, riječi "taman" i "svijetao" kao i drugi upotrijebljeni izrazi samo približno označavaju ono na što se misli, ali drugog izbora nemamo ako se želimo poslužiti uobičajenim jezikom. Taj jezik stvoren je samo za fizičke okolnosti. — Tajna znanost označava kao "plavo" ili "plavo-crveno" ono što za vidoviti organ struji iz kamena, a ono što se osjeća od životinje označava se kao "crveno" ili "crveno-žuto". Zapravo su boje koje se vide "duhovne vrste". Boja koja dolazi od biljke jest "zeleno" i postupno prelazi u svijetlu, etersko ružičasto-crvenu. Biljka je, naime, takvo biće prirode koje u višim svjetovima u izvjesnom smislu nalikuje

svome ustroju u fizičkom svijetu. Međutim, nije isto s kamenom i životinjom. — Treba nam biti jasno da su sa spomenutim bojama navedene samo glavne nijanse u kamenom, biljnom i životinjskom carstvu. U stvarnosti postoje sve moguće međunijanse. Svaki kamen, svaka biljka, svaka životinja ima svoju sasvim određenu nijansu. Ovome se pridružuju sa svojim često predivnim, a često i užasnim bojama, bića viših svjetova, koja se nikada fizički ne utjelovljuju. Doista, bogatstvo boja je u višim svjetovima neizmjereno veće nego u fizičkom svijetu.

Kad je čovjek jednom stekao sposobnost gledanja "duhovnim očima", on će prije ili poslije susresti spomenuta viša, dijelom i niža bića od sebe, a koja nikada ne stupaju u fizičku stvarnost.

Kad čovjek postigne onoliko koliko je ovdje opisano, otvoreni su mu putovi za mnogo toga. Međutim, nikome se ne savjetuje da ide dalje bez pomnog uvažavanja uputa duhovnog istraživača ili onoga što je on inače priopćio. I za sve što je do sada rečeno, najbolje je uvažavati takvo iskusno vodstvo. Uostalom, ako je čovjek smogao u sebi toliko snage i ustrajnosti da dode do odgovarajućih navedenih elementarnih stupnjeva prosvjetljenja, onda će također sasvim sigurno potražiti i naći pravo vodstvo.

Oprez je u svakom slučaju nužan, i tko ga ne želi primijeniti, najbolje će učiniti ako odustane od svih koraka na putu tajne znanosti. Nužno je da onaj tko postane tajni učenik ne izgubi ništa od svojstava plemenita, dobra i za svu fizičku stvarnost primljiva čovjeka. Dapače, kao tajni učenik on neprestano mora povećavati svoju moralnu snagu za vrijeme svog učenja, svoju unutarnju čistoću i svoj dar promatranja. Spomenimo samo jedno: za vrijeme osnovnih vježbi

prosvjetljenja učenik stalno mora uvećavati svoje suosjećanje sa svijetom ljudi i životinja i svoj smisao za ljepotu prirode. Ukoliko se o tome ne bi brinuo, taj osjećaj i smisao stalno bi se otupljivali uslijed takvih vježbi. Srce bi otvrdnulo, a osjećaji otupjeli. To bi nužno dovelo do opasnih posljedica.

Kako se dolazi do prosvjetljenja, ako se u smislu gornjih vježbi preko kamena, biljke i životinje uzdižemo do čovjeka, i kako poslije prosvjetljenja jednom svakako dolazi do spajanja duše s duhovnim svijetom te se postiže posvećenje: o svemu tome bit će govora, koliko je to moguće, u sljedećim poglavljima.

U naše vrijeme mnogi ljudi traže put do tajne znanosti. Oni to čine na razne načine i iskušavaju vrlo opasne, čak i nedostojne postupke. Zato oni koji smatraju da znaju nešto istinito o tim stvarima trebaju drugima pružiti mogućnost upoznavanja s ponečim iz tajnog školovanja. Ovdje je priopćeno samo toliko koliko je u skladu s tom mogućnosti. Treba objaviti istinito, kako pogrešno ne bi nanijelo veliku štetu. Putovi koji su ovdje označeni nikome ne mogu nanijeti štetu ako ne sili. Tek se na jedno mora paziti: nitko ne smije na takve vježbe potrošiti više vremena i snage nego što mu stoji na raspolaganju s obzirom na njegov životni položaj i njegove dužnosti. Nitko ne smije zbog svog tajnog puta smjesta promijeniti bilo što u svojim vanjskim životnim okolnostima. Želimo li doći do istinskih dostignuća, moramo imati *strpljenja*; čovjek mora nakon nekoliko minuta biti u stanju prestati s vježbom i mirno prijeći na svoj dnevni posao. Nikakve misli o vježbama ne smiju se umiješati u dnevni posao. Tko nije naučio u najvišem i najboljem smislu *čekati*, nije sposoban biti tajnim učenikom i nikad neće postići učinke značajne vrijednosti.

Kontrola misli i osjećaja

Ako netko traži put k duhovnoj znanosti na način koji je opisan u prethodnom poglavlju, onda ne smije propustiti da se tijekom čitavog rada jača *jednom* konstantnom mišlju. Naime, on mora stalno imati u vidu da je nakon nekog vremena možda već postigao značajan napredak, ali da mu se on ne pokazuje na način kako je to možda očekivao. Tko to nema na umu, lako će izgubiti ustrajnost i ubrzo odustati od svih pokušaja. Snage i sposobnosti koje čovjek mora razvijati, u početku su vrlo krhke. Njihovo je biće nešto sasvim drugo od predodžbi koje je čovjek **0** tome prethodno stvorio. Ta on se bio navikao baviti samo fizičkim svijetom. Duhovni i duševni svijet bili su nedostupni njegovu pogledu i njegovim pojmovima. Zato uopće ne začuđuje što ne primjećuje duhovne i duševne snage sada kada se one u njemu razvijaju. — U tome leži mogućnost zablude za onoga tko se uputi na tajnu stazu, a ne pridržava se iskustava koja su prikupiliiskusni istraživači. Tajni istraživač prepoznaje napredak koji učenik postiže, i to mnogo prije nego što je sam učenik svjestan tog napretka. On zna kako se pomalo oblikuju nježne duhovne oči prije nego što to uvidi učenik. Zato se velik dio uputa tajnog istraživača sastoji upravo u tome da izrazi ono što učenika potiče da ne izgubi povjerenje, strpljenje i ustrajnost prije nego što dođe do vlastite spoznaje o svom napretku. Naravno, tajni znalac ne može svom pitomcu dati nešto što u ovome, na skriven način, već ne postoji. On ga može samo navoditi na razvijanje sposobnosti koje u njemu drijemaju. Međutim, ono što iz svojih iskustva priopćava, bit će potrebno onome tko iz mraka želi prodrijeti do svjetlosti.

Mnogi napuštaju put tajne znanosti, već ubrzo nakon što na njega stupe, jer im napredak nije odmah vidljiv. Čak i kad za pitomca nastupe prva primjetljiva viša iskustva, on ih često smatra iluzijama jer je sebi stvorio sasvim drugačije predodžbe o tome što treba doživjeti. Gubi hrabrost jer prva iskustva smatra bezvrijednim ili pak mu se ona čine toliko neznatnim da ne vjeruje da bi ga ona u nekom predvidljivom roku mogla dovesti do bilo čega značajnog. Ali *hrabrost* i *samopouzdanje* dva su svjetla koja se ne smiju ugasiti na putu tajne znanosti. Tko sebe ne može natjerati da ipak uvijek iznova ponovi neku vježbu, koja je prividno bezbroj puta bila bezuspješna, taj neće stići daleko.

Mnogo prije jasnog opažanja napretka javlja se mutan osjećaj da se nalazimo na pravom putu. A taj osjećaj čovjek mora čuvati i njegovati, jer upravo on može postati sigurnim vodičem. Prije svega treba iskorijeniti vjerovanje da su potrebni neki sasvim neobični, tajanstveni postupci kako bi se došlo do viših spoznaja. Mora nam biti jasno da je potrebno poći od onih osjećaja i misli s kojima čovjek stalno živi te da tim osjećajima i mislima treba samo dati drugačiji smjer od onoga na koji smo naviknuti. Samome sebi treba reći: u mojem vlastitom svijetu osjećaja i misli skrivene su najviše tajne, samo ih do sada nisam opazio. Napokon, sve počiva na tome da čovjek sa sobom stalno nosi tijelo, dušu i duh, ali da je potpuno *svjestan* samo svoga tijela, a ne duše i duha. Tajni učenik postaje svjestan duše i duha kao što je svaki običan čovjek svjestan svoga tijela.

Zbog toga je važno da se i misli pravilno usmjere kako bi se razvila osjetljivost za opažanje onoga što je u običnom životu nevidljivo. Navest ćemo jedan

od načina kako se to radi. To je opet sasvim jednostavno, kao što je bilo jednostavno sve što je do sada priopćeno. A učinak će biti najveći ako sve ustrajno provodimo i ako nam uspije da se tome predamo s potrebnim intimnim raspoloženjem.

Stavimo pred sebe malu sjemenku neke biljke. Bit je u tome da pred ovom neznatnom stvari intenzivno stvaramo prave misli i pomoću tih misli razvijamo određene osjećaje. Prvo nam mora biti jasno što očima zaista vidimo. Opišimo sebi oblik, boju i sva ostala svojstva sjemenke. Zatim razmislimo ovako: Posijemo li ovu sjemenku, iz nje će izrasti biljka raznolikih oblika. Predočimo si tu biljku. Izgradimo je u svojoj mašti. A onda pomislimo: Što ja sebi predočavam u mašti, snage zemlje i svjetla stvarno će kasnije izmamiti iz sjemenke. Kad bih pred sobom imao neku umjetno oblikovanu stvar koja bi izgledom sasvim oponašala sjemenku, tako da je moje oči ne bi mogle razlikovati od prave, nikakva snaga zemlje i svjetla ne bi iz nje mogla izmamiti biljku. Komu ta misao postane sasvim jasna, tko je unutarne doživi, taj će i sljedeću moći oblikovati s *ispravnim osjećajem*. Sebi će reći: U ovoj sjemenci već skriveno počiva — kao *snaga* čitave biljke — ono što će kasnije iz nje izrasti. U umjetnom zrnu koje oponaša pravo, ta snaga ne počiva. Pa ipak su *za moje oči* oba zrna jednaka. U pravoj sjemenci ima nešto *nevidljivo* što u umjetnoj nema. Na to nevidljivo treba sada usmjeriti osjećaj i misli.* Predočimo si:

* Ako bi netko prigovorio da bi se pri točnijem mikroskopskom pregledu umjetno zrno razlikovalo od pravog, samo bi pokazao da nije shvatio o čemu se radi. Ne radi se o tome što čovjek stvarno ima pred sobom na osjetilni način, već da se na tome razvijaju duševno-duhovne snage.

To nevidljivo kasnije će se preobraziti u vidljivu biljku koja će preda mnogom stajati u svom obliku i boji. Sasvim se predajmo misli: *Nevidljivo će postati vidljivim*. Kada ne bih mogao *misлити*, ne bi mi se ni moglo već sada objaviti ono što će tek kasnije postati vidljivo.

Treba posebno jasno naglasiti: Ono o čemu tu mislimo moramo i intenzivno *osjećati*. Moramo u *miru*, bez primjesa drugih misli koje bi smetale, u sebi *doživljavati* ovu jednu, gore navedenu misao. I treba si ostaviti vremena da se ta misao i osjećaj koji se na nju nadovezuje, takoreći urezu u dušu. — Učinimo li to na pravi način, poslije nekog vremena — možda tek poslije mnogobrojnih pokušaja — osjetit ćemo u sebi izvjesnu snagu. A ta će snaga stvoriti nov način gledanja. Sjemenka će se pojaviti kao okružena malim oblakom svjetla. Na osjetilno-duhovni način osjetit ćemo neku vrstu *plamena*. Prema sredini toga plamena imat ćemo osjećaj kakav u nama budi utisak *ljubičaste* boje; a prema rubu onakav kakav u nama budi utisak *plavičaste* boje. — Tu se pojavljuje ono što ranije nismo vidjeli i što je stvorila snaga misli i osjećaja koje smo u sebi probudili. Ono što je osjetilno bilo nevidljivo — biljka koja će tek poslije postati vidljiva, sada se objavljuje na duhovno-vidljiv način.

Shvatljivo je da će netko sve ovo smatrati iluzijom. Mnogi će reći: "Što će mi takve utvare i takve sablasti?" Poneki će otpasti i neće produžiti ovim putem. No u ovom teškom trenutku čovjekova razvoja posebno je važno ne zamijeniti maštu za duhovnu zbilju. A osim toga treba imati hrabrosti probijati se naprijed i ne postati bojažljiv i malodušan. S druge strane, međutim, treba svakako naglasiti

važnost neprestanog njegovanja *zdravog* smisla, koji razlikuje istinu od obmane. Za vrijeme svih tih vježbi čovjek nikada ne smije izgubiti punu *svjesnu* vlast nad samim sobom. Onako sigurno kako misli o stvarima i zbivanjima svakidašnjeg života, tako mora misliti i ovdje. Bilo bi loše kad bi zapao u sanjarije. U svakom trenutku on mora ostati bistra razuma; trezven. Najveća bi pogreška bila kad bi čovjek uslijed takvih vježbi izgubio ravnotežu i kad bi ga one sprječavale da o stvarima svakodnevnog života prosuđuje zdravo i jasno kao prije. Tajni učenik uvijek se ponovno treba preispitivati nije li možda ispao iz svoje ravnoteže, da li je ostao *isti* unutar okolnosti u kojima živi. U sebi mora sačuvati čvrsti mir, jasan smisao za sve. Svakako, on mora dobro paziti da se ne predaje svakojakom proizvoljnom sanjarenju niti svim mogućim vježbama. Pravci mišljenja koji se ovdje iznose iskušani su i vježbani u tajnim školama još od pradavnih vremena. Ovdje se priopćavaju samo *takvi* pravci. Onaj tko bi želio primijeniti drugačije pravce, što ih sam stvara ili takve o kojima tu i tamo čuje ili čita, taj mora završiti na stranputici te će se uskoro naći na stazi bezgranične fantastike.

Sada ćemo opisati vježbu kojom treba nastaviti prethodnu. Postavimo se nasuprot biljci koja se nalazi na stupnju punog razvoja. Zatim se prožmimo mišlju da će doći vrijeme kada će ova biljka odumrijeti. Više ništa neće ostati od onoga što sada vidim pred sobom. Ali ta će biljka već tada imati razvijene sjemenke koje opet postaju novim biljkama. Ponovno primjećujem da u ovome što vidim skrovito miruje nešto što ja ne vidim. Sasvim se ispunjavam mišlju kako ovaj oblik biljke sa svojim bojama više neće postojati u budućnosti. Ali predodžba da ona

stvara sjeme poučava me da ona neće nestati u ništa. Ono što je čuva od nestajanja sada ne mogu vidjeti očima jednako, kao što prije u sjemenci nisam mogao vidjeti biljku. *U njoj, dakle, postoji nešto što ne mogu vidjeti očima.* Ako ostavim da ta misao u meni živi i ako se odgovarajući *osjećaj* u meni spoji s njom, onda se poslije određenog vremena u mojoj duši opet razvija snaga koja prelazi u *novi način gledanja*. Iz biljke opet raste neka vrsta duhovnog *plamenog oblika*. Naravno da je ovaj razmjerno veći od onoga koji je opisan ranije. Plamen možemo u njegovu srednjem dijelu osjetiti zelenkasto-plavo, a na njegovu izvanjskom rubu žućkasto-crveno.

Ovdje se mora izričito naglasiti da se ono što je ovdje označeno kao "boja" *ne* vidi onako kako fizičke oči vide boje, već se *duhovnim* opažanjem osjeća nešto slično onome što imamo pri fizičkom utisku boje. Duhovno opažati "plavo" znači imati osjet ili osjećaj sličan onome kada pogled fizičkog oka počiva na plavoj boji. Tko se stvarno postupno želi uzdignuti do duhovnog promatranja, mora to uzeti u obzir. Inače očekuje da će u duhovnom naći samo ponavljanje fizičkog. To bi ga moglo dovesti u veliku zabludu.

Onaj kome je uspjelo da tako nešto vidi duhovno, mnogo je postigao, jer njemu se stvari ne otkrivaju samo u sadašnjem *postojanju* već i u svome nastajanju i nestajanju. On počinje posvuda gledati taj duh o kome osjetilne oči ne mogu ništa znati. Time je učinio prve korake da bi postupno, vlastitim gledanjem došao do onoga što se nalazi s onu stranu *rođenja i smrti*. Za vanjska osjetila neko biće nastaje rođenjem, a nestaje smrću. To je samo zato što ta osjetila ne opažaju skriveni duh bića. Za duh je rođenje i smrt

samo preobražaj, kao što je i razvijanje cvijeta iz pupoljka preobražaj koji se odigrava pred fizičkim očima. Ako to čovjek želi upoznati vlastitim gledanjem, mora na spomenuti način za to tek probuditi duhovno osjetilo.

Da bismo odmah otklonili još jednu primjedbku nekih ljudi koji imaju stanovita duševna (psihička) iskustva, moramo reći ovo: Uopće ne treba pobijati da postoje kraći, jednostavniji putovi te netko može vlastitim viđenjem upoznati pojave rođenja i smrti a da prije nije iskusio sve ono što je ovdje opisano. Ima ljudi koji imaju značajnu psihičku prirodnu sklonost i potreban im je samo mali poticaj da bi se ona razvila. Ali to su izuzeci. Međutim, ovdje izloženi put jest opći i siguran. Čovjek može steći stanovito znanje iz kemije na jednom neuobičajenu putu, ali ako želi postati kemičar, mora poći općim, sigurnim putem.

Teškim posljedicama mogla bi uroditi zabluda kad bi netko vjerovao da može lakše, udobnije stići do cilja tako što bi opisanu sjemenku ili biljku sebi *samo* predočio, samo predstavio u mašti. Tko tako postupi, naravno, također može doći do cilja, ali ne tako sigurno kao na već izloženi način. Viđenje do kojeg se dolazi bit će u većini slučajeva samo obmana mašte i trebalo bi tek čekati na njegov preobražaj u duhovno gledanje. Nije stvar u tome da ja svoje viđenje stvaram iz puke samovolje, već da ga stvarnost stvara u *meni*. Istina mora izvirati iz dubine moje vlastite duše, a nikako ne smije moje obično ja biti čarobnjak koji želi izmamiti istinu. Taj čarobnjak moraju biti bića čiju duhovnu istinu želim gledati.

Ako je čovjek takvim vježbama pronašao u sebi prve početke duhovnog gledanja, smije se uzdići i

do promatranja samog čovjeka. U početku se moraju izabrati jednostavne pojave u ljudskom životu. — Ali prije nego što čovjek prijeđe na to, potreban je naročito ozbiljan rad na potpunoj čistoći vlastitog moralnog karaktera. Moramo odstraniti svaku pomisao da na taj način stečenu spoznaju možda upotrijebimo u vlastitu korist. Čovjek mora raščistiti sa sobom da *nikada* neće nad svojim bližnjima zloupotrijebiti moć koju možda bude stekao. Zato svatko tko vlastitim gledanjem traži tajne o ljudskoj prirodi mora postupati prema ovom *zlatnom* pravilu prave tajne znanosti. A zlatno pravilo glasi: ako pokušaš učiniti *jedan* korak naprijed u spoznavanju tajnih istina, učini istovremeno *tri* koraka naprijed u usavršavanju svog karaktera. — Tko postupi prema tom pravilu, može izvoditi takve vježbe, a jednu ćemo sada opisati.

Predočimo si čovjeka kojeg smo jednom promatrali kako *žudi* za nekom stvari. Pozornost treba usmjeriti na tu *žudnju*. Najbolje je u sebi probuditi sjećanje na trenutak kada je ona bila najživlja i kada je bilo prilično neizvjesno hoće li čovjek žudeno dobiti ili ne. Zatim se treba sasvim predati predodžbi o onome što se promatra u sjećanju. U vlastitoj duši treba uspostaviti najveći mogući unutarnji mir. Koliko god je to moguće, treba biti slijep i gluhi za sve drugo što se događa u okolini. Pritom treba naročito paziti da se pomoću potaknute predodžbe u duši probudi *osjećaj*. Pustit ćemo da se taj osjećaj u nama uzdiže poput oblaka koji se diže na inače sasvim praznom obzorju. Prirodno je da će ovo promatranje u pravilu biti prekinuto zato što čovjeka na kojeg je usmjerena pozornost nismo mogli dovoljno dugo promatrati u opisanom duševnom stanju. Vjerojatno

ćemo učiniti stotine i stotine uzaludnih pokušaja, ali ne smijemo izgubiti strpljenje. Nakon mnogobrojnih pokušaja bit će moguće u vlastitoj duši doživjeti osjećaj koji odgovara duševnom stanju čovjeka kojeg smo promatrali. Poslije nekog vremena primijetit ćemo kako iz tog osjećaja u našoj duši izrasta snaga koja postaje *duhovno gledanje* duševnog stanja drugoga. U vidokrugu će izroniti slika koju ćemo osjetiti kao nešto svijetleće. A ta slika koja duhovno svijetli jest takozvano astralno utjelovljenje promatranog duševnog stanja žudnje. I opet se ta slika može opisati kao osjećaj sličan plamenu. U sredini će se pojaviti kao žuto-crvena, a na rubu ćemo je doživjeti kao crvenkasto-plavu ili ljubičastu. Vrlo je važno da se s takvim duhovnim gledanjem pažljivo postupa. Najbolje je ako u početku o tome nikome ne govorimo, osim možda svom učitelju, ukoliko takvog imamo. Naime, pokuša li čovjek takvu pojavu opisati nevjешtim riječima, najčešće se izlaže teškim obmanama. Upotrebljava obične riječi koje ipak nisu namijenjene za takve stvari i zato su pregrube i nezgrapne. Pokušavajući samu stvar zaodjenuti u riječi, čovjek biva zaveden da u svoje istinito gledanje unese svakojake obmane mašte. I opet jedno važno pravilo za tajnog učenika: Nauči *šutjeti o* svojim duhovnim viđenjima. Štoviše, o tome šuti i pred samim sobom. Ne pokušavaj ono što ugledaš u duhu zaodjenuti u riječi ili dokučiti nevjешtim razumom. Predaj se naprosto svom duhovnom gledanju i ne remeti ga s mnogo razmišljanja. Ti moraš, naime, promisliti kako tvoje razmišljanje u početku uopće nije doraslo tvom viđenju. To si razmišljanje stekao u svom dosadašnjem životu, ograničenom tek na fizičko-osjetilni svijet, a to što sada stječeš nadilazi taj svijet. Nemoj,

dakle, nastojati na to novo, više, primjenjivati mjerilo staroga. Samo onaj tko već ima neke čvrstine u promatranju unutarnjih iskustava može o tome govoriti i time poticati svoje bližnje.

Već opisanoj vježbi možemo dodati još jednu koja je dopunjuje. Na jednak način promatrat ćemo kako se nekom čovjeku ispunila neka želja, neko očekivanje. Primijenimo li pritom ista pravila i oprez kao u prvom slučaju, doći ćemo i do duhovnog viđenja. Opazit ćemo stvaranje duhovnog plamena koji u sredini osjećamo žutim sa zelenkastim rubom.

Ovakvim promatranjem svojih bližnjih čovjek lako može počinuti moralnu pogrešku. Može postati krut, bezosjećajan. Potrebno je boriti se svim mogućim sredstvima da do toga ne dođe. Promatramo li na ovaj način, svakako je nužno dosegnuti onu visinu gdje se dolazi do potpune izvjesnosti da su *misli* uistinu stvarnost. Ne smijemo dopustiti da nas obuzmu misli koje nisu u skladu s najdubljim poštovanjem čovjekova dostojanstva i čovjekove slobode. Ni u jednom trenutku ne smije nas prožeti misao da bi neki čovjek za nas mogao biti samo objekt promatranja. Ruku pod ruku sa svakim tajnim promatranjem ljudske prirode, samoodgoj mora dovesti do toga da se neograničeno cijeni puna vrijednost svakog čovjeka, smatrajući ono što je u njemu nečim svetim, za nas nedodirljivim. Ono što je u čovjeku ne smijemo povrijediti ni u mislima ni u osjećajima. Mora nas ispunjavati osjećaj svete plahosti pred svime što je ljudsko, čak i kad se zamišlja samo u sjećanju.

Ta dva primjera samo nagovještaju kako se dolazi do spoznaje ljudske prirode. Na njima smo u najmanju ruku mogli pokazati put kojim treba poći. Tko nade onu neophodnu unutarnju tišinu i mir,

što je uvjet za takvo promatranje, njegova duša već će time doživjeti velik preobražaj. To će uskoro dovesti do toga da će mu unutarnje obogaćenje koje doživljava njegovo biće, pružiti sigurnost i mir i u njegovu vanjskom ponašanju. A to preobraženo vanjsko ponašanje povratno će djelovati na njegovu dušu. I tako će dalje sam sebi pomagati. Pronaći će sredstva i putove da o ljudskoj prirodi sve više otkriva ono što je skriveno vanjskim osjetilima. Tako će postati zreo za uvid u tajanstvene odnose između ljudske prirode i svega onoga što još postoji u svemiru. — Na tom putu čovjek se sve više približava trenutku ostvarenja prvih koraka u *posvećenje*. Ali prije nego što ih je moguće učiniti potrebno je još nešto. To nešto tajni učenik isprva možda neće smatrati nužnošću. Ali kasnije hoće.

Naime, učenik koji ulazi u posvećenje mora sa sobom donijeti u izvjesnom smislu izgrađenu *hrabrost* i *neustrašivost*. Tajni učenik mora upravo tražiti prilike u kojima se te vrline izgrađuju. One bi se u tajnom školovanju trebale oblikovati potpuno sustavno. Ali i sam je život u tom smislu osobito dobro tajno školovanje; možda najbolje. Mirno gledati opasnosti u oči i htjeti bez oklijevanja svladati teškoće — time mora ovladati tajni učenik. Na primjer, u nekoj se opasnosti mora odmah pribitati da bi došao do osjećanja: moj strah nije od koristi ni u kojem pogledu; ja ga uopće ne smijem imati; moram misliti samo na ono što treba činiti. On mora doći do toga da prilike u kojima bi ranije bio bojažljiv, stanja kao "bojati se", "gubiti hrabrost"; njemu barem u samom, najunutarnijem osjećanju postanu nemoгуća. Čovjek, naime, samoodgojem u tom smjeru u sebi razvija sasvim određene snage koje su mu

potrebne da bi mogao biti posvećen u više tajne. Kao što je fizičkom čovjeku potrebna živčana snaga da bi se služio svojim fizičkim osjetilima, tako je duševnom čovjeku potrebna ona snaga koja se razvija samo u hrabrim i neustrašivim prirodama. — Tko proдре u više tajne, vidi stvari koje običnom čovjeku uslijed obmana osjetila ostaju skrivene. Jer iako nam fizička osjetila ne dopuštaju gledanje viših istina, ona su baš time i čovjekovi dobrotvori. Ona mu skrivaju ono što bi ga nepripremljenog moralo silno zaprepastiti jer ne bi mogao izdržati pogled na to. Tajni učenik mora biti dorastao tom prizoru. On gubi određene prijašnje oslonce u vanjskom svijetu upravo zahvaljujući okolnosti što je bio zahvaćen obmanom. To je stvarno i doslovno tako kao kad bi se nekoga upozorilo na opasnost koja je već odavno nad njim lebdjela, ali o kojoj on ništa nije znao. Prije se nije bojao, a sada, budući da zna, spopada ga strah, iako se opasnost time nije povećala.

Snage svijeta jesu rušilačke i gradivne: sudbina fizičkih bića jest nastajanje i nestajanje. Znalac treba usmjeriti pogled u djelovanje tih snaga, u tijek te sudbine. Treba skinuti veo koji u običnom životu prekriva duhovne oči. I sam je čovjek usko povezan s tim snagama, s tom sudbinom. U njegovoj vlastitoj prirodi nalaze se i rušilačke i gradivne snage. Kako se druge stvari razotkrivaju pred okom znalca, tako i njegova vlastita duša razotkriva sebe samu. Tajni učenik ne smije izgubiti snagu pred takvom samospoznajom. A ona mu neće uzmanjkati samo onda ako je sa sobom donese u izobilju. Zato mora naučiti kako u teškim životnim uvjetima sačuvati unutarnji mir i sigurnost; mora u sebi odgajati čvrsto povjerenje u dobre moći postojanja. Osim toga, mora biti

spreman na to da ga u životu više neće voditi pokretačke snage koje su ga do sada vodile. Morat će uvidjeti da je do sada puno stvari činio i mislio samo zato što je zaglibio u neznanje. Otpast će razložiti koje je imao do sada. Štošta je činio iz taštine, a uvidjet će da je za znalca svaka taština neizrecivo bezvrijedna. Poneke stvari činio je iz gramzivosti, a uvidjet će kako je svaka gramzivost rušilačka. Morat će razvijati sasvim nove pobude za djelovanje i mišljenje, a za to su potrebne i hrabrost i neustrašivost.

Od osobite je važnosti duboko u nutrini samoga misaonog života njegovati tu hrabrost i tu neustrašivost. Tajni učenik mora naučiti da zbog neuspjeha ne klone duhom. Mora biti sposoban ovako misliti: "Želim zaboraviti da mi ovo opet nije uspjelo, ali pokušat ću ponovno, kao da se ništa nije dogodilo." Tako se probija do uvjerenja kako u svijetu postoji nepresušan izvor snaga iz kojih može crpsti. On uvijek iznova stremi duhovnom koje će ga podići i nositi bez obzira na to koliko se često ono zemaljsko pokazalo slabim i bez snage. Mora biti sposoban živjeti ususret budućnosti i ne smije dopustiti da ga u tom stremljenju ometa bilo koje iskustvo iz prošlosti. — Ako je čovjek do izvjesnog stupnja stekao ova opisana svojstva, onda je zreo spoznati *prava imena* stvari, koja su ključ višeg znanja. Jer *posvećenje* se sastoji u tome da čovjek uči stvari svijeta nazivati onim imenima koja one imaju u duhu njihovih božanskih prauzroka. U njihovim imenima počivaju tajne ovih stvari. Stoga posvećenici govore drugačijim jezikom nego neposvećenici jer ovi prvi navode imena bića prema kojima su ona sama stvorena. — Onoliko koliko se može govoriti o samom posvećenju (inicijaciji) slijedi u idućem poglavlju.

POSVEĆENJE

Posvećenje je najviši stupanj o kojem se u jednom spisu još mogu dati sasvim razumljive *napomene*. O svemu što je iznad toga, priopćenja su teško razumljiva. Ali i k tome će svatko naći put ako je pripremom, prosvjetljenjem i posvećenjem prodro do nižih tajni.

Znanje i umijeće koji se postižu posvećenjem čovjek bi bez njega mogao steći tek u vrlo dalekoj budućnosti — nakon mnogih utjelovljenja — na jednom sasvim drugačijem putu, a i u sasvim drugačijem obliku. Tko danas postane posvećenikom, doživljava nešto što bi inače doživio mnogo kasnije, pod sasvim drugačijim okolnostima.

Stvarna iskustva o tajnama postojanja čovjek može steći samo u onoj mjeri koja odgovara stupnju njegove zrelosti. Samo zbog toga postoje zapreke do viših stupnjeva znanja i umijeća. Čovjek ne treba upotrijebiti pušku prije nego što ima dovoljno iskustva, kako njenim rukovanjem ne bi prouzročio nesreću. — Nekome tko bi danas bez dovoljno pripreme postao posvećen, nedostajalo bi iskustvo koje će još steći kroz utjelovljenja u budućnosti, kada ovlada odgovarajućim tajnama u pravilnom tijeku svoga razvoja. Zato se ta iskustva pri prolazu kroz vrata koja vode u posvećenje moraju zamijeniti nečim drugim. Stoga se kao zamjena za buduća iskustva kandidatima za posvećene daju prve pouke. To su takozvane "kušnje" kroz koje mora proći i koje se javljaju kao redovna posljedica duševnog života ako pravilno slijede vježbe izložene u prethodnim poglavljima.

O tim se "kušnjama" često govori i u knjigama. Naravno da takvo opisivanje njihove prirode u pravilu

dovodi do krivih predodžbi. Jer onaj tko nije prošao kroz pripremu i prosvjetljenje, taj uistinu nije ništa iskusio od tih kušnji. Takav ih čovjek ne može ni primjereno opisati.

Onome tko se posvećuje moraju se dogoditi određene stvari i činjenice koje pripadaju višim svjetovima. Ali on ih može vidjeti i čuti samo onda ako duhovno opaža oblike, boje, tonove i tako dalje, o čemu je bilo riječi prilikom izlaganja o "pripremi" i "prosvjetljenu".

Prva se kušnja sastoji u postizanju istinitijeg *uvida* u tjelesna svojstva neživih tijela, zatim biljaka, životinja i ljudi, od onoga koje ima prosječni čovjek. Pritom se ne misli na ono što se danas naziva znanstvenom spoznajom, jer ne radi se o znanosti, nego o *videnju*. — U pravilu se postupa tako da onaj tko se posvećuje uči spoznavati kako se stvari prirode i živa bića pokazuju duhovnom uhu i duhovnom oku. Te stvari tada na neki način stoje pred promatračem neuvijene — gole. Svojstva koja se tako čuju i vide skrivena su osjetilnom oku i uhu. Za to osjetilno gledanje ona kao da su zastrta nekim velom. Za onog tko se posvećuje padanje tog vela počiva na jednom događaju koji se označava kao "proces duhovnog sagorijevanja". Zato se ta prva kušnja naziva "*vatrena kušnja*".

Za neke ljude već je i sam život, više ili manje, nesvjesni proces posvećenja putem vatrene kušnje. Radi se o ljudima koji prolaze kroz bogata iskustva te vrste, tako da se njihovo samopouzdanje, njihova hrabrost i njihova nepokolebljivost na zdrav način uvećavaju te stoga patnje, razočaranja, neuspjeh onoga što poduzimaju uče podnositi s duševnom veličinom, a osobito s mirom i s nesalomljivom sna-

gom. Tko je prošao kroz takva iskustva, taj je često, a da toga sam nije svjestan, već posvećen; a tada je potrebno samo malo da mu se otvore uši i oči, i tako postane vidovit. Treba upamtiti: pravoj "vatrenoj kušnji" nije cilj zadovoljiti radoznalost kandidata. Svakako, on upoznaje izuzetne činjenice koje drugi ljudi ni ne slute. Ali to upoznavanje nije cilj, nego samo sredstvo za njegovo postizanje. A cilj je da kandidat, spoznavajući više svjetove, stekne veće i istinitije samopouzdanje, veću hrabrost i sasvim drugačiju duševnu veličinu i izdržljivost nego što je to u pravilu moguće postići u nižem svijetu.

Poslije "vatrene kušnje" svaki se kandidat još može vratiti. Ojačan u fizičkom i duševnom pogledu nastaviti će svoj život, a put u posvećenje nastaviti će vjerojatno tek u nekom sljedećem utjelovljenju. No u ovom životu on će postati korisniji član društva nego što je bio ranije. U kakvim se god okolnostima našao porast će njegova čvrstina, njegova obzirnost, njegov povoljan utjecaj na svoje bližnje, njegova odlučnost.

Želi li kandidat nakon izvršene "vatrene kušnje" nastaviti tajno školovanje, tada mu se mora otkriti jedan određen pismeni sustav kakav je uobičajen u tajnom školovanju. U tom pismenom sustavu objavljuju se prava tajna učenja. Naime, ono što je u stvarima zaista "skriveno" (okultno), ne može se neposredno izgovoriti riječima običnog jezika, ni zabilježiti običnim pismenim sustavom. Oni koji uče od posvećenika, *prevode* učenje tajnog znanja na običan jezik koliko je to moguće. Okultno pismo objavljuje se duši kada je postigla duhovno opažanje, jer to je pismo uvijek zapisano u duhovnom svijetu. Ono se ne uči kao čitanje nekog umjetno stvorenog

pisma. Ono je u mnogo većoj mjeri primjereno urastanje u vidovitu spoznaju, a za vrijeme toga urastanja razvija se kao duševna sposobnost jedna snaga koja nagoni na dešifriranje postojećih događaja i bića duhovnog svijeta, kao da su to znakovi nekog pisma. Moglo bi se dogoditi da se ta snaga, a s njom i doživljaj odgovarajuće kušnje s napredovanjem duševnog razvoja probude same od sebe. Ipak se sigurnije stiže cilju ako se slijede upute iskusnih tajnih istraživača, upoznatih s dešifriranjem okultnog pisma.

Znakovi tajnog pisma nisu proizvoljno smišljeni, nego odgovaraju djelatnim snagama svijeta. Ovim se znakovima uči jezik stvari. Uskoro kandidat uviđa da znakovi koje upoznaje odgovaraju oblicima, boja, tonovima i tako dalje, koje je naučio zapažati za vrijeme pripreme i prosvjetljenja. Pokazuje mu se da je sve prethodno bilo samo kao sricanje slova. Tek sada počinje čitati u višim svjetovima. Sada mu se u velikoj povezanosti pojavljuje ono što je ranije bilo samo pojedinačni oblik, zvuk, boja. Tek sada učenik stječe pravu sigurnost u promatranju viših svjetova. Prije nikad nije mogao sa sigurnošću znati da li je stvari koje je vidio doista točno vidio. Tek sada između kandidata i posvećenoga može doći do pravilnog sporazumijevanja na području višeg znanja. Jer ma kakvi odnosi vladali između posvećenog i nekog drugog čovjeka u običnom zajedničkom životu: o višem znanju u *neposrednom obliku* posvećenik može nešto priopćiti samo na spomenutom jeziku znakova.

Tim će jezikom tajni učenik biti upoznat i s određenim uputama za život. Upoznat će neke dužnosti o kojima prije nije ništa znao. A kada je upoznao ova pravila o tome kako se treba vladati, tada može

izvesti stvari koje imaju takav značaj kakav djela neposvećenog nikada ne mogu imati. On djeluje iz viših svjetova. Upute za takve postupke mogu se razumjeti samo kada su dane spomenutim pismom.

Treba istaknuti da ima i ljudi koji takve postupke mogu izvoditi nesvjesno, no unatoč tome nisu prošli tajno školovanje. Takvi pomagači "svijeta i čovječanstva" djeluju blagotvorno i blagoslivljajući idu kroz život. Zbog razloga koje ovdje ne treba navoditi njima su podarene sposobnosti koje se doimaju natprirodnim.. Razlika između njih i tajnog učenika sastoji se samo u tome što ovaj djeluje *svjesno* i s punim uvidom u sve međuodnose. Školovanjem postiže ono što su njima više sile podarile za dobrobit svijeta. One kojima je Bog udijelio milost treba iskreno poštovati, ali zato ne treba rad na školovanju smatrati suvišnim.

Kada je tajni učenik naučio spomenuto znakovno pismo, tada za njega počinje sljedeća "kušnja". Njome se mora pokazati može li se on u višem svijetu kretati slobodno i sigurno. U običnom životu čovjeka pokreću na djelatnost vanjski pokretači. On radi ovo ili ono zato što mu okolnosti nameću ove ili one dužnosti. — Gotovo je nepotrebno napominjati da tajni učenik ne smije zanemariti nijednu od svojih dužnosti u običnom životu zbog toga što živi u višim svjetovima. Nikakva dužnost u višem svijetu ne može nekoga prisiliti da ispusti iz vida bilo koju dužnost u običnom životu. Postane li tajnim učenikom, otac obitelji ostaje jednako dobar otac, majka jednako dobra majka, a službenika u tom slučaju ništa ne sprječava da bude dobrim službenikom. Isto vrijedi za vojnika ili za bilo koga drugog kad postane tajnim učenikom. Naprotiv, sva ona svojstva koja u životu odlikuju

marljivog čovjeka kod tajnog se učenika povećavaju u takvoj mjeri o kojoj neposvećenik nema niti pojma. A ako to neposvećenom, ponekad — ne uvijek, štoviše rijetko — i ne izgleda tako, to potječe samo otuda što posvećenog ne može uvijek ispravno prosuditi. Što ovaj posljednji čini, to često drugi ne razumiju odmah. Ali i to je, kao što je rečeno, primjetljivo samo u posebnim slučajevima.

Za onoga tko je postigao spomenuti stupanj posvećenja postoje dužnosti za koje nema *vanjski* poticaj. Njega u tim stvarima ne potiču vanjske okolnosti, nego samo poduzimanje onih mjera koje su mu objavljene na "skrovitom" jeziku. Sada u drugoj "kušnji" mora pokazati da poduzimanjem jedne takve mjere djeluje jednako sigurno i čvrsto kao neki službenik koji izvršava povjerene mu dužnosti. — U tu svrhu kandidat će se kroz tajno školovanje osjećati postavljenim pred određen zadatak. On treba izvršiti neku radnju u vezi s opažanjima koja čini na osnovi onoga što je naučio na stupnju pripreme i posvećenja. A to što treba učiniti mora saznati pomoću spomenutog pisma koje je naučio. Spozna li svoju dužnost i postupi li ispravno, prošao je kušnju. Uspjeh se prepoznaje po promjenama koje se događaju u opažajima duhovnih ušiju i duhovnih očiju, što ih kandidat pri izvršenju djela osjeća kao oblike, boje i tonove. U napredovanju tajnog školovanja bit će sasvim točno navedeno kako ti oblici i tako dalje, izgledaju i kako se doimaju nakon izvršenog djela. A kandidat mora znati na koji način može postići takvu promjenu. — Ta se kušnja zove "vodena kušnja" jer pri djelatnosti u ovim višim područjima nedostaje oslonac vanjskih okolnosti, kao što nedostaje oslonac pri kretanju u vodi u kojoj se ne doseže dno. — Ovaj

se postupak mora ponavljati sve dok kandidat ne postigne potpunu sigurnost.

I kod ove kušnje radi se o svojstvu koje čovjek stječe zahvaljujući iskustvu u višim svjetovima — i to za kratko vrijeme u vrlo visokom stupnju — dok bi za stjecanje tog svojstva u običnom razvoju morao proći kroz mnoga utjelovljenja. A radi se o sljedećem. Da bi, naime, u višem području postojanja izazvao navedene promjene, kandidat smije činiti samo ono što mu se pokazuje na temelju njegova višeg zapažanja i kao posljedica čitanja skrivenog pisma. Kad bi za vrijeme svoje djelatnosti u to umiješao bilo koju od svojih želja ili mnijenja i tako dalje, kad samo na trenutak ne bi postupio po zakonima koje je upoznao kao ispravne, nego po svojoj samovolji, dogodilo bi se nešto sasvim drugačije od onoga što se treba dogoditi. U tom bi slučaju kandidat odmah izgubio smjer prema cilju svoga djelovanja i nastupila bi pomutnja. — Zato čovjek ovom kušnjom ima u najvećoj mjeri priliku za *samosvladavanje*. A o tome se i radi. Prema tome, i kroz ovu kušnju lakše prolaze oni koji su prije posvećenja prošli kroz život koji je od njih tražio samosvladavanje. Tko je postigao sposobnost slijeđenja visokih načela i ideala, zanemarujući osobna raspoloženja i samovolju, tko umije svoju dužnost izvršiti i onda kada bi je njegova sklonost i simpatija vrlo rado zaobišle, taj je *nesvjesno* već u običnom životu posvećen. Takvom je čovjeku potrebno samo malo da bi uspješno prošao kroz opisanu kušnju. Štoviše, mora se reći da će već u životu u pravilu biti potreban određen *nesvjesno* stečen stupanj posvećenja da bi se izdržala druga kušnja. Jer kao što mnogi ljudi koji u mladosti nisu naučili dobro pisati u zreloj dobi to teško

nadoknađuju, isto se tako teško postiže potreban stupanj *samosvladavanja* prilikom uvida u više svjetove ako taj stupanj već prije nije bio postignut u svakidašnjem životu. Stvari fizičkog svijeta ne mijenjaju se, bez obzira na naše želje, žudnje i bez obzira na naša nagnuća. Međutim, u višim svjetovima naše želje, prohtjevi i sklonosti imaju *utjecaj* na stvari. Ako u tom svijetu želimo na odgovarajući način djelovati na stvari, moramo potpuno vladati sobom, moramo slijediti jedino ispravne mjere i ne smijemo se predavati nikakvoj samovolji.

Na ovom stupnju posvećenja ističe se još jedno čovjekovo svojstvo, a ono se sastoji u bezuvjetno zdravoj i sigurnoj *moći rasuđivanja*. Ona se mora izgrađivati već na svim ranijim stupnjevima, a na ovom se stupnju mora pokazati vlada li kandidat njome tako da je sposoban za istinsku stazu spoznaje. Tajni učenik može napredovati samo ako je u stanju razlikovati iluziju, isprazne tvorevine mašte, praznovjerice i sve vrste priviđenja od istinske stvarnosti. A to je isprva teže na višim stupnjevima bitka nego na nižim. Tu se treba osloboditi svake predrasude, svakog omiljenog mnijenja glede stvari o kojima se ovdje radi, a nit vodilja mora biti jedino i samo *istina*. Ovdje čovjek mora biti potpuno spreman odreći se odmah neke misli, nekog shvaćanja, neke sklonosti ako to traži logičko mišljenje. Izvjesnost se u višim svjetovima postiže samo ako se nikad ne štedi vlastito mnijenje.

Ljudi s načinom mišljenja sklonim fantastici i praznovjerju na tajnoj stazi ne mogu postići nikakav napredak. Tajni učenik treba svakako zadobiti dragocjeno blago koje se sastoji u tome da mu bivaju oduzete sve *sumnje* u više svjetove. Oni se njegovu

pogledu otkrivaju u svojim zakonitostima. Ali on ne može izboriti to dobro tako dugo dok dopušta da ga zavaravaju obmane i iluzije. Zlo bi bilo po njega kad bi mu razum bio prožet fantazijom i predrasudama. Sanjalice i fantasti za tajnu su znanost isto tako nepogodni kao i praznovjerne osobe. To sve ne može se dovoljno istaknuti. Jer u sanjarijama, fantastici i praznovjerju vrebaju najgori neprijatelji na putu k spoznajama viših svjetova. Ali pritom nitko ne treba misliti da tajni učenik gubi poeziju života, sposobost za oduševljavanje, zato što nad vratima koja vode k drugoj kušnji posvećenja stoje riječi: "Sve predrasude moraju od tebe otpasti" i što već na ulaznim vratima za prvu kušnju mora pročitati: "Bez zdravog ljudskog razuma uzaludni su svi tvoji koraci".

Kada je na ovaj način kandidat dovoljno napredovao, čeka ga treća "kušnja". U njoj on ne osjeća nikakav cilj. Sve je položeno u njegove vlastite ruke. On se nalazi u stanju u kojem mu ništa ne daje povoda za djelovanje. Mora sasvim sam iz sebe naći svoj put. Tu nema ni stvari ni osoba koje bi ga na nešto pokretale. Ništa i nitko osim njega samog sada mu ne može dati snagu koja mu je potrebna. Kad tu snagu ne bi pronašao u sebi samome, uskoro bi se opet našao tamo gdje je bio i prije. Ipak se mora reći da je mali broj onih koji neće naći tu snagu ako su prošli prethodne kušnje. Čovjek ili zaostane već prije ili izdrži i ovdje. Sve što je potrebno sastoji se u tome da se brzo izađe na kraj sa samim sobom, jer ovdje čovjek mora u najistinskijem smislu naći svoje "više ja". Mora brzo odlučiti da u svim stvarima sluša nadahnuće duha. Ovdje više nema vremena za bilo kakvo premišljanje, dvoumljenje i tome slično.

Svaka minuta oklijevanja bila bi samo potvrda po-
manjkanja zrelosti. Mora se odlučno prevladati sve
što sprječava slušanje duha. Radi se o tome da se
u ovim okolnostima treba dokazati *prisutnost duha*.
A i to je također osobina za koju se pretpostavlja
da se na ovom stupnju razvoja mora u potpunosti
oblikovati. Prestaje svako iskušenje da se djeluje
pa čak i misli onako kako je čovjek prije navikao.
Da ne bi ostao nedjelatan, čovjek ne smije izgubiti
samoga sebe. Jer samo u sebi samome on može naći
onu jedinu čvrstu točku koja mu pruža uporište.
Nitko tko ovo čita, a da stvari nije bolje upoznao,
ne bi trebao osjetiti antipatiju prema ovom oslanjanju
na sebe samog. Jer ako čovjek izdrži opisanu kušnju,
to za njega znači najljepše blaženstvo.

Kao i u prethodnim slučajevima, za mnoge je
ljude već i običan život tajno školovanje. Za osobe
koje su postigle sposobnost da iznenada stavljene
pred nadolazeće životne zadatke, bez oklijevanja i
velikog premišljanja donesu brzu odluku — za njih
je život jedno takvo školovanje. Prikladne su one
situacije gdje uspješno djelovanje odmah postaje
nemogućim ako čovjek brzo ne djeluje. Tko je spre-
man brzo reagirati ako je na pomolu neka nesreća
koja bi se dogodila zbog nekoliko trenutaka okli-
jevanja i tko je takvu sposobnost brzog odlučivanja
učinio svojom stalnom osobinom, nesvjesno je ste-
kao zrelost za treću "kušnju". Jer ona se sastoji u
bezuovjetnoj *prisebnosti*. — U tajnim školama to se
zove "zračna kušnja" jer se kandidat pritom ne može
osloniti niti na čvrsto uporište vanjskih povoda niti
na ono što proizlazi iz boja, oblika i tako dalje —
a što je upoznao u pripremi i prosvjetljenju — nego
isključivo na sebe samoga.

Ako je tajni učenik uspješno izdržao ovu kušnju, tada smije stupiti u "hram viših spoznaja". — Sve što se o tome još može reći bit će samo najoskudnije naznake. — O onome što sada treba učiniti može se reći sljedeće: tajni učenik treba položiti "prisegu" da od tajne znanosti neće ništa "odati". Ipak izrazi "prisega" i "odati" nikako nisu prikladni i u prvi mah čak dovode u zabludu. Ne radi se o nekoj "pri-sezi" u običnom smislu riječi, nego štoviše, o tome da se na ovom stupnju razvoja stječe jedno *iskustvo*. Čovjek uči kako se primjenjuje tajno učenje, kako se ono stavlja u službu čovječanstva. Tek sada počinje valjano razumijevati svijet. Ovdje nije riječ o tome da treba "prešutjeti" više istine, naprotiv, treba ih zastupati na pravilan način i s odgovarajućim taktom. Ono o čemu čovjek uči "šutjeti", to je nešto sasvim drugo. Ovu divnu osobinu prisvaja u odnosu na mnogo toga o čemu se ranije govorilo, naime, na način kako se govorilo. Bio bi loš posvećenik onaj tko doživljene tajne ne bi stavio u službu svijeta koliko god je to moguće. Za priopćenja na ovom području nema nikakve druge zapreke osim nerazumijevanja onoga tko ih treba primiti. Svakako, više tajne nisu prikladne da se o njima govori kako je kome drago. Ali onome tko je postigao opisani stupanj razvoja ništa nije "zabranjeno" reći. Nijedan drugi čovjek ni neko drugo biće ne propisuju mu u tom smislu "prisegu". Sve je prepušteno njegovoj vlastitoj odgovornost. Ono što uči jest da u svakoj situaciji potpuno iz samog sebe iznađe ono što treba učiniti. A "prisega" ne znači ništa drugo nego da je čovjek saznao da može snositi takvu odgovornost.

Ako je kandidat zreo za ovo što je opisano, tada prima ono što se simbolički označava kao

"napitak zaborava". On se, naime, posvećuje u tajnu kako čovjek može djelovati a da ne dopusti da mu niže pamćenje stalno smeta. To je posvećenomu prijeko potrebno jer uvijek mora imati puno povjerenje u neposrednu sadašnjost. On mora biti u stanju raskinuti koprene sjećanja koje se prostiru oko čovjeka u svakom trenutku života. Ako nešto što se danas pojavljuje preda mnom prosuđujem po nečemu što sam doživio jučer, izložen sam višestrukim zabludama. Naravno, time se ne misli da se čovjek treba odreći iskustva stečenog u životu. Ono treba uvijek biti prisutno koliko je god to moguće. Ali kao posvećenik on mora imati sposobnost da svaki novi doživljaj prosudi iz sebe samog i da neopterećen prošlošću pusti da on na njega djeluje. Moram u svakom trenutku biti spreman na to da mi svaka stvar ili biće može pružiti neku novu objavu. Ako prosuđujem o tom novom polazeći od onog starog, tada podliježem zabludi. Sjećanje na staro iskustvo bit će mi najkorisnije ako me osposobljava da *vidim* novo. Kad ne bih imao određeno iskustvo, možda uopće ne bih *vidio* osobinu neke stvari ili nekog bića koje mi prilazi. Ali iskustvo treba poslužiti upravo tome da se *vidi* novo, a ne da se novo prosuđuje polazeći od starog. U odnosu na to posvećenik stječe sasvim određene sposobnosti. Time mu se otkrivaju mnoge stvari koje neposvećenom ostaju skrivene.

Drugi "napitak" koji se pruža posvećenom jest "napitak sjećanja". Njime on postiže sposobnost da u duhu stalno ima prisutne više tajne. Za to ne bi bilo dovoljno obično pamćenje. Čovjek mora u potpunosti postati jedno s višim istinama. Ne samo da ih mora znati nego, što je *samo po sebi razumljivo*, mora njima u živom djelovanju sasvim raspolagati,

isto tako kao što običan čovjek jede i pije. One mu moraju postati vježba, navika, sklonost. Ne smije mu uopće biti potrebno da o njima razmišlja na uobičajen način, one moraju doći do izražaja kroz njega samoga, moraju teći kroz njega kao životne funkcije njegova organizma. Tako on u duhovnom smislu od sebe čini sve više ono što je u fizičkom smislu od njega učinila sama priroda.

PRAKTIČNA GLEDIŠTA

Kad čovjek svoje obrazovanje s obzirom na osjećaje, misli i raspoloženja prorađuje tako kako je to opisano u poglavljima o pripremi, prosvjetljenju i posvećenju, tada u svojoj duši i svome duhu čini slično raščlanjivanje kakvo je priroda izvršila u njegovu fizičkom tijelu. Prije toga obrazovanja duša i duh su neraščlanjene mase. Vidoviti ih zapaža kao spiralne magličaste vrtloge koji zahvaćaju jedan u drugi i koji se osjećaju kao slabo tinjanje; najprije u crvenkasto i crvenkasto-smeđoj ili također u crvenkasto-žutoj boji. Poslije tog obrazovanja oni počinju duhovno sjati bojom sličnoj žućkasto-zelenoj, zelenkasto-plavoj, te pokazuju pravilnu gradu. Čovjek postiže takvu pravilnost, a time i više spoznaje, ako svoje osjećaje, misli i raspoloženja dovede u onakav red kakav je stvorila priroda u njegovim tjelesnim funkcijama, tako da može gledati, slušati, probavljati, disati, govoriti i tako dalje. — Tajni učenik malo-pomalo uči dušom disati i gledati, duhom slušati i govoriti.

Ovdje trebamo točnije izložiti još samo nekoliko *praktičnih* gledišta koja pripadaju višem odgoju duše i duha. Ona su takva da ih se zapravo može pridržavati svatko, ne obazirući se na druga pravila, te pomoću njih postići određen napredak u tajnoj znanosti.

Čovjek mora posebno nastojati razviti *strpljenje*. Svaka pojava nestrpljenja koči, štoviše, djeluje umrtvljujuće na više sposobnosti koje drijemaju u čovjeku. Ne smije se zahtijevati da nam se od danas do sutra otvore neizmjerni uvidi u više svjetove jer se u pravilu oni tada sasvim sigurno neće otvoriti. Zadovoljstvo s najmanjim što se postigne, mir i opuštenost, trebaju

sve više ovladati dušom. — Razumljivo je da onaj tko uči, nestrpljivo iščekuje rezultate. Ali on ipak ništa ne postiže sve dok ne svlada to nestrpljenje. Ništa ne pomaže ako samo na uobičajen način suzbija nestrpljenje. Tada ono samo postaje jačim. Čovjek se zavarava da ga nema, no u dubini duše ono postaje snažnije. On će nešto postići samo ako se uvijek iznova predaje sasvim određenoj misli, ako je učini potpuno svojom. Ta je misao: "Ja, doduše, moram učiniti sve za razvoj svoje duše i duha, ali *ću* sasvim mirno *čekati* dok me više moći ne budu smatrale dostojnim određenog prosvjetljenja." Kad ta misao bude u čovjeku toliko moćna da postane osobinom njegova karaktera, čovjek je tada na pravom putu. Ta karakterna osobina dolazi do izražaja i na vanjskom planu. Pogled oka postaje miran, kretnje sigurne, odluke jasne, a sve ono što se zove nervozom, postupno se odmiče od takvog čovjeka. Pritom dolaze u obzir prividno beznačajna mala pravila. Na primjer, netko nas je uvrijedio. Prije našeg tajnog školovanja mi bismo svoje osjećaje usmjerili protiv onoga tko nas je uvrijedio. U nama bi buknila srdžba. Ali u tajnom se učeniku u takvoj zgodi odmah javlja misao: "Takva uvreda ne mijenja ništa od moje vrijednosti"; i tada on protiv uvrede poduzima ono što je potrebno, s mirom i spokojem, a nikako sa srdžbom. Naravno, ne radi se o tome da se svaka uvreda jednostvano otrpi, nego o tome da u reagiranju na uvredu vlastite osobe čovjek bude tako miran i siguran kao što bi bio u slučaju da je uvreda nanesena nekom drugom, koga on ima pravo obraniti. — Uvijek treba imati na umu da se tajno školovanje ne odvija u grubim vanjskim zbivanjima, nego u istančanom, mirnom preobražavanju osjećajnog i misaonog života.

Strpljenje privlači blaga višeg znanja. Nestrpljenje ih odbija. U višim područjima postojanja ništa se ne može postići žurbom i nemirom. Prije svega, *priželjkivanja* i *žudnje* moraju zašutjeti. To su osobine duše od kojih se zazirući povlaci svako više znanje. Koliko god bila vrijedna svaka viša spoznaja, ne smijemo je zahtijevati. Tko je hoće samovoljno posjedovati, taj je nikada neće steći. — A to prije svega zahtijeva da čovjek bude u dnu duše *istinit* prema samome sebi. Ni u čemu se o samom sebi ne smije obmanjivati. Čovjek mora s unutarnjom istinoljubivošću gledati u lice vlastitim pogreškama, slabostima, nesposobnostima. — U trenutku kad samome sebi opraštaš bilo koju slabost, sebi si postavio kamen spoticanja na put koji te treba voditi naviše. Takvo kamenje možeš odstraniti samo nastojanjem da sa samim sobom izađeš na čistac. Postoji samo jedan put za otklanjanje vlastitih pogrešaka i slabosti, a taj je: točno ih spoznati. Sve drijema u ljudskoj duši i može biti probuđeno. I svoj razum i svoj um čovjek može unaprijediti ako si u miru i spokoju objasni uzroke zašto je u izvjesnom pogledu slab. Naravno, takva je samospoznaja teška jer je iskušenje da sami sebe obmanemo neizmjereno. Tko se navikne na istinu o samome sebi, otvara si velika vrata višeg uvida.

Kod tajnog učenika mora iščeznuti svaka radoznalost. On se mora koliko god je to moguće odučiti od pitanja o stvarima o kojima hoće znati samo radi zadovoljenja svoje osobne težnje za znanjem. Pitati treba samo ono što vodi usavršavanju njegova bića u službi razvoja. Pritom u njemu nikako ne smije splasnuti radost i predanost znanju. Sve što služi tom cilju treba pobožno osluškiivati i tražiti svaku priliku za takvu pobožnost.

Za tajno obrazovanje naročito je potreban odgoj života *želja*. Ne trebamo se lišiti želja. Jer sve što trebamo postići, trebamo i željeti. A želja će se uvijek ispuniti ako iza nje stoji jedna osobita snaga. Ta snaga dolazi iz ispravne *spoznaje*. Jedno je od zlatnih pravila za tajnog učenika: "Nikako ne treba željeti prije nego što se na određenom području ne spozna ono pravo." Mudrac upoznaje najprije zakone svijeta, a zatim njegove želje postaju snage koje se ostvaruju. — Navedimo primjer koji će to pojasniti. Sigurno mnogi žele vlastitim gledanjem steći neko iskustvo o životu prije svoga rođenja. Takva je želja potpuno besmislena i neostvariva sve dok dotični studijem duhovne znanosti nije *spoznao* zakone, i to u njihovoj najfinijoj, najintimnijoj osobitosti — o bitku vječnoga. A stekne li zaista ovu spoznaju i hoće li potom dalje napredovati, to će onda biti s njegovom oplemenjenom, prosvjetljenom željom.

Ništa ni ne koristi reći: Da, ja upravo hoću zadočiti pregled nad mojim prethodnim životom i upravo ću s tim ciljem učiti. Mnogo je važnije da je čovjek u stanju potpuno napustiti tu želju, potpuno je isključiti i najprije učiti sasvim bez te namjere. Mora se razvijati radost, predanost onome što se naučilo, uz isključenje navedene namjere. Samo se na taj način uči imati određenu želju, koja istovremeno povlači za sobom i svoje ostvarenje.

Ako sam *srdit* ili se *ljutim*, tada oko sebe gradim bedem u duševnom svijetu, tako da mi ne mogu prići snage koje trebaju razviti moje duševne oči.

Ljuti li me, na primjer, neki čovjek, tada on šalje u duševni svijet određenu duševnu struju. Tu struju ja ne mogu vidjeti sve dok sam u stanju ljutiti se. Moja mi ljutnja prikriva tu struju. No ne smijem misliti da ću odmah doživjeti neku duševnu (astralnu) pojavu čim se prestanem ljutiti. Jer da bi se to dogodilo, potrebno je da se u meni najprije razvije duševno oko. A mogućnost da se takvo oko razvije, postoji u svakom čovjeku. Ono je nedjelatno sve dok je čovjek sklon ljutnji, ali se ne može ni odmah razviti čim se ljutnja malo potisne. Čovjek mora uvijek strpljivo i neprestano napredovati u suzbijanju ove ljutnje; tada će jednog dana primijetiti da se to duševno oko razvilo. Svakako, ljutnja nije jedino što moramo suzbijati s obzirom na taj cilj. Mnogi postaju nestrpljivi ili sumnjičavi pošto su godinama suzbijali neka duševna svojstva, a vidovitost se ipak ne pojavljuje. Oni su zapravo usavršavali neke osobine, a druge tim više zapuštali. Dar vidovitosti javlja se tek onda kada se potisnu sve osobine koje ne dopuštaju da se očituju odgovarajuće sposobnosti koje drijemaju. Svakako, počeci gledanja (ili slušanja) pojavljuju se već ranije; ali to su nježne biljčice koje lako podliježu svim mogućim varkama te lako odumiru ako se dalje brižno ne čuvaju i ne njeguju.

Osobine koje se, na primjer, moraju suzbijati, osim bijesa i ljutnje, jesu plašljivost, praznovjereje i sklonost predrasudama, častoljublje i taština, radoznalost i nepotrebno, pretjerano povjeravanje, razlikovanje ljudi prema položaju, prema spolu i podrijetlu i tako dalje. U naše vrijeme vrlo je teško shvatiti da suzbijanje takvih osobina ima veze s povećanjem sposobnosti spoznaje. Ali svaki duhovni znanstvenik znade da o takvim stvarima ovisi mnogo

više nego o proširenju inteligencije i o uvođenju umjetno stvorenih vježbi. Naročito lako može nastati nesporazum ako netko misli da se treba praviti ludo hrabar jer treba biti neustrašiv, da treba zatvoriti oči pred ljudskim razlikama jer u sebi treba suzbijati predrasude prema staležima, rasama i slično. Naprotiv, čovjek uči ispravno spoznavati onda kada više nije zaslijepljen predrasudama. Već je u običnom smislu točno da me strah pred nekom pojavom sprječava da o njoj ispravno prosuđujem, da mi predrasuda o rasama priječi gledanje u dušu nekog čovjeka. Taj obični smisao mora tajni učenik razviti do velike istančanosti i oštine.

Kamen spoticanja na putu tajnog učenika čovjeku postaje i sve što kaže, a što nije temeljito pročitao u svojim mislima. I pritom mora doći u obzir nešto što se ovdje može objasniti na jednom primjeru. Kada mi, na primjer, netko nešto kaže, a ja na to trebam odgovoriti, onda se moram potruditi da više pazim na mišljenje drugoga, na njegovo osjećanje pa i na njegovu predrasudu, nego na ono što u tom trenutku sam želim reći o predmetu o kojem se govori. Time se ukazuje na jedno fino obrazovanje takta, kojemu se tajni učenik mora brižljivo posvetiti. U sebi mora stvoriti sud o tome koliko je sugovorniku važno ako svoje vlastito mišljenje suprotstavi njegovome. Ne treba zbog toga svoje mnijenje zadržavati za sebe. O tome ni izdaleka ne može biti govora. Ali drugoga treba što je moguće pozornije saslušati te iz onoga što smo čuli oblikovati ono što ćemo mu uzvratiti. U takvom slučaju u tajnom učeniku uvijek nanovo raste *jedna* misao; i on je na pravom putu ako ta misao u njemu tako živi da postane osnovom njegova karaktera. To je misao: "Ne radi

se o tome da ja imam drugačije mišljenje nego drugi, nego o tome da ovaj drugi u svojem vlastitom mišljenju pronade ono što je ispravno ako ja tome nešto doprinesem." Takvim i sličnim mislima karakter i način djelovanja tajnog učenika preplavljuje *blagost*, koja je glavno sredstvo svakog tajnog školovanja. *Krutost* rastjeruje oko tebe one duševne tvorevine koje trebaju probuditi tvoje duševno oko; *blagost* ti otklanja zapreke i otvara tvoje organe.

S *blagošću* će se u duši uskoro oblikovati i jedna druga osobina: mirno obraćanje pozornosti na sve tančine duševnog života u okolini uz potpuni *muk* vlastitih duševnih pokreta. Ako čovjek to postigne, tada duševni pokreti njegove okoline djeluju na njega tako da njegova vlastita duša raste i rastući se grana kao što biljka napreduje na sunčevoj svjetlosti. *Blagost* i šutljivost u istinskoj strpljivosti otvaraju duši svijet duša, a duhu zavičaj duhova. — "Ustraj u miru i izdvojenosti, zatvori osjetila za ono što su ti prenosila prije tvog tajnog školovanja, umiri sve misli koje su u tebi bile uzburkane zbog tvojih ranijih navika, budi sasvim miran i šutljiv u svojoj nutрини i čekaj strpljivo. Tada viši svjetovi počinju izgrađivati tvoje duševne oči i duhovne uši. Ne smiješ očekivati da ćeš odmah vidjeti i čuti u duševnom i duhovnom svijetu. Jer ono što radiš samo doprinosi izgrađivanju tvojih viših osjetila, a ti ćeš duševno vidjeti i duhovno čuti istom onda kad budeš imao ta osjetila. Kada si neko vrijeme ustrajao u miru i izdvojenosti, onda prijeđi na svoje uobičajene dnevne poslove, pošto si prethodno još duboko u sebe usadio misao: Jednom, kad sazrim za to, dogodit će mi se ono što mi se treba dogoditi. I strogo se uzdržavaj od toga da nešto od viših moći privučеш svojom samovoljom." To su

upute koje svaki učenik na početku svoga puta dobiva od svog učitelja. Ako ih se pridržava, tada usavršava sebe. Ne pridržava li ih se, tada je svaki rad uzaludan. One su teške samo onome tko nema strpljenja i postojanosti. Ne postoje nikakve druge zapreke osim onih koje si *svatko sam* postavlja na put, a koje svatko može izbjeći ako to uistinu hoće. To se uvijek nanovo mora naglasiti jer mnogi stvaraju sasvim pogrešnu predodžbu o teškoćama na duhovnoj stazi. U izvjesnom smislu, lakše je učiniti prve korake na toj stazi nego bez tajnog školovanja svladati teškoće u najobičnijem svakodnevnom životu. — Osim toga, ovdje su se smjele priopćiti samo takve stvari koje ni na koji način nisu praćene bilo kakvim opasnostima za tjelesno i duševno zdravlje. Ima i drugih putova, koji brže vode cilju, ali ono što se ovdje misli nema s njima nikakve veze, jer ovi na čovjeka mogu imati određena djelovanja kojima ne teži iskusni tajni znalac. Budući da uvijek iznova ponešto o takvim putovima ipak prodre u javnost, ovdje se mora izričito upozoriti da njima ne treba ići. Zbog razloga koje može razumjeti samo posvećenik, *ovi* putovi ne mogu nikada biti objavljeni u svom istinskom liku. A fragmenti koji se ovdje — ~~oni~~ pojave, ne mogu voditi ničemu uspješnom, nego čovjeku samo mogu narušiti zdravlje, sreću i duševni mir. Tko se ne želi sasvim povjeriti mračnim moćima, o čijem pravom biću i podrijetlu ne može ništa znati, neka izbjegava upuštati se u takve stvari.

Može se još ponešto reći i o okolini u kojoj treba poduzimati vježbe tajnog školovanja jer o tome štošta ovisi. Ipak je to gotovo kod svakog čovjeka drugačije. Tko vježba u sredini ispunjenoj samo sebičnim interesima, na primjer, modernom borbom za

opstanak, taj mora biti svjestan da ti interesi ne ostaju bez utjecaja na izgradnju njegovih duševnih organa. Doduše, unutarnji zakoni tih organa toliko su jaki da taj utjecaj ne može postati sasvim štetan. Kao što ljiljan, u kako god neprikladnoj okolini rastao, ne može postati čičkom, tako ni duševno oko ne može postati ništa drugo nego ono za što je predodređeno, pa ma koliko na njega utjecali sebični interesi modernoga grada. Ali u svakom je slučaju dobro ako tajni učenik s vremena na vrijeme za svoju okolinu odabere tihi mir, unutarnje dostojanstvo i milinu prirode. Osobito je povoljna okolnost za onoga koji svoje tajno školovanje može u potpunosti obavljati okružen zelenilom biljnog svijeta ili među sunčanim bregovima i u ozračju ljupke jednostavnosti. To tjera unutarnje organe na klijanje u harmoniji kakva nikada ne može nastati u modernom gradu. U nešto je boljem položaju od gradskog čovjeka već i onaj tko je bar u svome djetinjstvu udisao zrak jela, gledao snježne vrhunce i imao mogućnosti spokojno promatrati kretanje šumskih životinja i insekata. Ali nitko od onih koji moraju živjeti u gradu ne smije propustiti da svojim duševnim i duhovnim organima, koji su se počeli oblikovati, pridonesu kao hranu inspirirane pouke duhovnog istraživanja. Onaj čije oko ne može svakoga proljeća iz dana u dan promatrati šume u njihovu zelenilu, trebao bi svom srcu pružiti uzvišena učenja Bhagavad-Gite, Ivanova evanđelja, Tome Kempenskog i prikaze postignuća duhovne znanosti. Ima mnogo putova do vrhunca spoznaje, ali je ispravan izbor neizostavan. — Tajni znalac može mnogo reći o takvim putovima, što neposvećenom izgleda čudno. Na primjer, netko može vrlo daleko uznapredovati na tajnoj stazi. Može

stajati, takorekuć, neposredno pred otvaranjem duševnog oka i duhovnog uha; a onda ima sreću da pođe na plovidbu mirnim ili možda uzburkanim morem, pri čemu mu spadne povez s duševnih očiju; odjednom postane vidovit. — Drugi je opet isto tako daleko dospio da mu još samo taj povez treba spasti; to se dogodi uslijed nekog snažnog udarca sudbine. Kod nekog drugog čovjeka takav bi udarac oslabio njegovu snagu, potkopao njegovu energiju; za tajnog učenika on postaje povodom za prosvjetljenje. — Treći strpljivo čeka; godinama je tako čekao bez vidljiva ploda. Odjednom, dok mirno sjedi u tihoj sobi, duhovno se svjetlo javlja oko njega, zidovi iščezavaju, postaju duševno prozirni i jedan se novi svijet rasprostire pred njegovim okom koje je postalo vidovito, ili zazvuči njegovu duhovnom uhu koje je pročulo.

UVJETI ZA TAJNO ŠKOLOVANJE

Uvjeti za pristup tajnom školovanju nisu takvi da bi ih bilo tko svojevolutno postavljao. Oni proizlaze iz biti tajnog znanja. Kao što slikarom ne može postati čovjek koji nema volje uzeti kist u ruku, tako ni u tajno školovanje ne može biti primljen nitko tko neće ispuniti ono što su tajni učitelji naznačili kao nužan zahtjev. U biti tajni učitelj ne može dati ništa osim savjeta. Stoga sve što on kaže treba shvatiti u tom smislu. On je prošao pripremnim putovima spoznaje viših svjetova, pa iz iskustva zna što je potrebno. Potpuno ovisi o *slobodnoj volji* pojedinca hoće li ići tim istim putovima ili neće. Kad bi netko zahtijevao da ga učitelj uputi u tajno školovanje, a ne bi htio ispuniti nužne uvjete, to bi upravo sličilo zahtjevu: Uči me slikanju, ali me oslobodi toga da dirnem kist. — Tajni učitelj isto tako nikada ne može nešto pružiti ako mu ususret ne dolazi slobodna volja onoga koji prima. No treba naglasiti da nije dovoljna općenita težnja za višim znanjem. Takvu će želju naravno imati mnogi. Tko ima *samo* tu želju, a nema volju *prihvatiti* posebne uvjete tajnog školovanja, ne može ništa postići. O tome trebaju razmisliti oni koji se žale da im tajno školovanje nije lako. Tko ne može ili ne želi ispuniti stroge uvjete, *za neko se vrijeme* zapravo *mora* odreći tajnog školovanja. Doduše, ti uvjeti jesu *strogi*, ali nisu *surovi*, jer njihovo ispunjenje ne samo da treba biti slobodan čin nego čak i mora to biti.

Tko o tome ne razmisli, zahtjevi duhovnog školovanja lako mu se mogu pričiniti kao duševna prinuda ili prinuda nad savješću. Jer školovanje, dakako, počiva na izobrazbi *unutarnjeg* života; duhovni učitelj,

mora, dakle, davati savjete koji se odnose na taj unutarnji život. Međutim, kao prinuda ne može se shvatiti ništa od onoga što treba biti izraz slobodne odluke. — Kad bi od učitelja netko zahtijevao: priopći mi svoje tajne, ali mi ostavi moje osjećaje i predodžbe na koje sam navikao, upravo tada bi zahtijevao nešto sasvim nemoguće. On ne želi ništa više nego zadovoljiti svoju radoznalost i težnju za znanjem. S takvim se stavom nikada ne može steći tajno znanje.

Sada treba redom opisati uvjete za tajno školovanje. Treba naglasiti da se ni kod jednog od tih uvjeta ne zahtijeva *potpuno* ispunjenje, nego samo da se *teži* za takvim ispunjenjem. Nitko ne može *potpuno* ispuniti ove uvjete; ali svatko može poći putem njihova ispunjenja. Radi se samo o volji i namjeri da se krene tim putem.

Prvi uvjet jest: usmjeriti svoju pažnju na unapređenje tjelesnog i duhovnog *zdravlja*. Koliko će čovjek biti zdrav, naravno, ne ovisi ponajprije o njemu, ali svatko može težiti za tim, truditi se u tom pravcu. Samo iz zdravog čovjeka može proisteći zdrava spoznaja. Tajno školovanje ne odbija čovjeka koji nije zdrav; ali ono zahtijeva da učenik ima volju za zdravim životom. — U tome čovjek mora postići najveću moguću samostalnost. Dobri savjeti drugih — najčešće netraženi — u pravilu su sasvim suvišni. Svatko se mora potruditi da sam pazi na sebe. — U fizičkom pogledu radi se mnogo više o sprečavanju štetnih utjecaja nego o nečemu drugom. Da bismo ispunili svoje dužnosti, često moramo obavljati nešto što ne unapređuje naše zdravlje. Čovjek mora znati kada će staviti dužnost iznad brige o zdravlju. Ali što li se sve ne propušta kad postoji bar malo dobre volje! Dužnost mora u mnogim slučajevima stajati

iznad zdravlja, često čak i iznad života; kod tajnog učenika *užitak* nikada ne smije biti iznad zdravlja i života. Užitak mu može biti samo *sredstvo* za zdravlje i život. Zato je neophodno da čovjek bude prema sebi sasvim pošten i iskren. Ništa ne koristi voditi asketski život ako ga pokreću isti motivi koji pokreću i druge užitke. Nekome asketizam može biti jednako ugodan kao drugome konzumiranje alkohola. Ali on se ne može nadati da će mu taj asketizam koristiti za višu spoznaju. — Mnogi su skloni prividne prepreke na putu napredovanja pripisati svom životnom položaju. Oni kažu : "Ja se u svojim životnim okolnostima ne mogu razvijati." Mnogima može, u nekom drugom slučaju, poželjno izgledati promjena životnog položaja; u svrhu tajnog školovanja to nitko ne treba činiti. U tom cilju treba čovjek upravo u položaju u kojem se nalazi, učiniti sve što je moguće za svoje tjelesno i duševno zdravlje. Svaki posao može služiti cjelini čovječanstva; i ljudska je duša uzvišenija ako uvidi kako je neki sitan, možda i ružan posao potreban za tu cjelinu, nego kad misli: "Taj je posao za mene suviše loš, ja sam pozvan za nešto drugo." — Za tajnog učenika naročito je važno nastojanje da bude duhovno potpuno zdrav. Nezdrav duševni i misaoni život u svakom slučaju odvodi od puta prema višim spoznajama. Temelj duhovnog zdravlja čini jasno, mirno mišljenje, sigurni osjeti i sigurno osjećanje. Za tajnog učenika ništa ne smije biti stranije od sklonosti fantastici, od uzbuđenosti bića, nerveze, egzaltacije, fanatizma. On treba usvojiti zdrav pogled na sve životne okolnosti; treba se sigurno snalaziti u životu; treba mirno pustiti da mu stvari govore i da na njega djeluju. Mora se truditi da svuda, gdje god je to potrebno, bude u skladu sa životom. U

svom prosuđivanju i osjećanju treba izbjegavati sve što je pretjerano i jednostrano. Kad ne bi ispunjavao ove uvjete, tajni bi učenik umjesto u više svjetove, stigao u svijet svoje vlastite uobrazilje; umjesto istine, kod njega bi zagospodarilo njegovo omiljeno mnijenje. Za tajnog je učenika bolje da bude "trijezan" nego egzaltiran i fantast.

Drugi je uvjet osjećati se *dionikom* cjelokupnog života. Ispunjavanje ovog uvjeta uključuje mnogo toga, ali svatko ga može ispuniti samo na svoj vlastiti način. Ako sam ja odgajatelj, a moj učenik ne odgovara onome što ja želim, tada svoj osjećaj ne trebam najprije usmjeriti protiv učenika, nego protiv sebe samoga. Moram osjećati kako sam jedno sa svojim učenikom toliko da si postavim pitanje: "Nije li to što učeniku nedostaje posljedica mog vlastitog djela?" Umjesto da svoj osjećaj upravim protiv njega, bolje je da razmislim kako bih se ja trebao ponašati da bi učenik ubuduće bolje odgovarao mojim zahtjevima. Takav stav postupno mijenja cjelokupan čovjekov način mišljenja. To jednako vrijedi za ono najmanje kao i za ono najveće. Takvim stavom, na primjer, promatram jednog zločinca drugačije nego da ga nemam. Uzdržavam se od svoje prosudbe i sebi govorim: "Ja sam samo čovjek, kao što je i on. Samo me *možda* odgoj, koji mi je uslijed okolnosti pripao, sačuvao od njegove sudbine." Tako ću vjerojatno doći i do pomisli kako bi ovaj moj subrat postao netko drugi da su učitelji svoj trud koji su uložili u mene, pružili njemu. Pomislit ću da je meni pripalo nešto što je njemu uskraćeno, kako ja za svoje dobro zahvaljujem upravo okolnostima koje su njemu uskraćene. Onda mi više neće biti daleko ni predodžba da sam tek jedan član cijelog čovječanstva i da sam

suodgovoran za sve što se događa. Ovdje nije rečeno da se takva misao treba odmah pretvoriti u vanjsku agitaciju. Ali tiho u duši treba ju njegovati. Tada će se ona malo-pomalo upisivati i u vanjsko čovjekovo ponašanje. Međutim, s reformom u takvim stvarima svatko može otpočeti jedino na samome sebi. U ovom je smislu neplodno postavljati čovječanstvu opće zahtjeve. Kakvi bi ljudi trebali biti: o tome se lako stvori prosudba; ali tajni učenik radi u dubini, a ne na površini. Bilo bi zato sasvim pogrešno kad bi se ovdje naznačeni zahtjev tajnih učitelja doveo u vezu s bilo kakvim vanjskim, možda čak i političkim zahtjevom, s čime tajno školovanje ne može imati nikakve veze. Politički agitatori u pravilu "znaju" što treba zahtijevati od drugih ljudi, dok se kod njih manje govori o zahtjevima prema samima sebi.

S tim je u neposrednoj vezi treći uvjet tajnog školovanja. Učenik se mora uzdići do gledišta da njegove misli i osjećanja imaju za svijet isto toliko značenje koliko i njegova djela. Treba spoznati da je jednako pogubno ako svojeg bližnjeg mrzim kao i kad ga tučem. Zatim dolazim i do spoznaje da ne radim nešto samo za sebe ako se usavršavam, nego da time činim nešto i za svijet. Od mojih čistih osjećaja i misli svijet izvlači istu korist kao i od mojeg dobrog vladanja. Tako dugo dok nisam uvjeren u značaj mog unutaršnjeg života za svijet, nisam podoban biti tajnim učenikom. Istom tada ispunjen sam vjerom u značaj svog unutaršnjeg života, svoje duše, kad na ovom duševnom radim tako kao da je ono bar isto tako stvarno kao i sve vanjsko. Moram biti svjestan da moj osjećaj ima jednako djelovanje kao i bilo koja radnja moje ruke.

Tako je već izgovoren i četvrti uvjet: stjecanje shvaćanja da čovjekovo pravo biće nije u vanjskom,

nego u unutarnjem. Tko sebe smatra samo proizvodom vanjskog, rezultatom fizičkog svijeta, ne može ništa postići u tajnom školovanju. Sebe osjećati kao duševno-duhovno biće, jedna je od osnova tajnog školovanja. Tko prodre do takvog osjećanja, postaje sposoban uočiti razliku između unutarnje obveze i vanjskog djelovanja. On uči spoznavati da se prvo ne može neposredno mjeriti po drugome. Tajni učenik mora pronaći pravu sredinu između onoga što propisuju vanjski uvjeti i onoga što on smatra svojim ispravnim ponašanjem. Svojoj okolini ne treba nametati nešto za što ona ne može imati razumijevanja, ali on također ne smije biti opsjednut time da radi samo ono što ta okolina priznaje. Priznanje za svoje istine mora tražiti isključivo u glasu svoje poštene duše koja teži spoznaji. Ali od svoje okoline treba *učiti* koliko je god to moguće da bi iznašao što joj je potrebno i korisno. Tako će u samom sebi razviti ono što se u tajnoj znanosti zove "duhovna vaga". Na jednoj strani vage jest "otvoreno srce" za potrebe vanjskog svijeta, a na drugoj "unutarnja čvrstina i nepokolebljiva ustrajnost".

To nas upućuje na peti uvjet: postojanost u izvršavanju jednom donesene odluke. Tajnog učenika ništa ne smije odvratiti od jednom donesene odluke, osim uvida da je zapao u zabludu. Svaka je odluka neka snaga, pa ako ta snaga i ne postiže neposredan uspjeh u onome na što je prvenstveno bila usmjerena, ona na svoj način djeluje. Uspjeh je odlučujući samo ako se neki posao obavlja iz žudnje, ali sve radnje izvršene iz žudnje bezvrijedne su u odnosu na viši svijet. Tu odlučuje samo *ljubav* prema nekom djelovanju. U toj *ljubavi* treba biti sadržano sve ono što tajnog učenika pokreće na djelovanje. Tada on nikad

neće posustati da neku odluku uvijek nanovo pretvara u djelo, ma koliko puta u tome doživio neuspjeh. Na taj će način prestati iščekivati tek *vanjski* učinak svojih djela, a zadovoljstvo će naći u samoj radnji. Naučit će da svoja djela, štoviše cijelo svoje biće, žrtvuje svijetu, bez obzira na to kako svijet prima njegovu žrtvu. Onaj tko hoće postati tajnim učenikom mora izjaviti spremnost za takvu žrtvenu službu.

Šesti je uvjet: razvoj osjećaja *zahvalnosti* prema svemu što čovjeku prilazi, što mu je dodijeljeno. Treba znati da je njegovo vlastito postojanje dar cijelog svemira. Što li je sve potrebno da svatko od nas primi i održi svoj opstanak! Što sve zahvaljujemo prirodi i drugim ljudima! Takvim mislima moraju biti skloni oni koji hoće tajno školovanje. Tko se njima ne može predati, nije sposoban u sebi razvijati onu *sveljubav* koja je potrebna da bi se došlo do više spoznaje. Ono što ne ljubim ne može mi se ni objaviti. A svaka me objava mora ispuniti zahvalnošću jer njome postajem bogatiji.

Svi navedeni uvjeti moraju se objediniti u sedmom: život neprekidno shvaćati onako kako zahtijevaju ovi uvjeti. To učeniku omogućuje da svom životu dade jedinstven pečat. Pojedine manifestacije njegova života bit će u međusobnoj harmoniji, a ne u proturječju. Učenik je pripremljen za mir koji mora postići u prvim koracima tajnog školovanja.

Ako netko ima ozbiljnu i poštenu volju da ispuni navedene uvjete, onda se može odlučiti za duhovno školovanje. Tada će se osjetiti spremnim slijediti navedene savjete. Nekima se čak može mnogo toga u ovim savjetima pričiniti kao nešto izvanjsko. Netko od njih možda može reći kako je očekivao da bi se to školovanje moralo odvijati u manje strogim

oblicima. Ali sve unutarnje mora se izraziti u nečem vanjskom. I isto kao što neka slika nije još ostvarena ako postoji samo u glavi slikara, tako ni tajno školovanje ne može biti bez vanjskog izraza. Ove stroge oblike ne poštuju samo oni koji ne znaju da unutarnje mora doći do izražaja u vanjskom. Istina, radi se o *duhu* neke stvari, a ne o formi. Ali kao što je oblik bez duha ništavan, tako bi i duh bio nedjelotvoran kad sebi ne bi stvorio neki oblik.

Postavljeni uvjeti pogodni su da tajnog učenika učine dovoljno snažnim kako bi ispunjavao i daljnje zahtjeve koje mu tajno školovanje mora postaviti. Ako mu ovi uvjeti nedostaju, učenik će oklijevati pred svakim novim zahtjevom. Bez njih neće moći imati potrebno povjerenje u ljude. A na povjerenju i na istinskom čovjekoljublju mora se graditi sva težnja za istinom. Ona mora biti *izgrađena* na njima, iako *ne* može izvirati iz njih, već samo iz snage vlastite duše. A ljubav prema čovjeku mora se postupno proširiti u ljubav prema svim bićima, štoviše prema cjelokupnom postojanju. Tko ne ispunjava navedene uvjete, neće imati niti istinske ljubavi prema svemu onome što se gradi, prema svemu što se stvara, niti će biti sklon okaniti se svakog razaranja, svakog uništavanja. Tajni učenik mora postati takvim čovjekom koji nikada nešto ne uništava zbog uništavanja, ne samo djelovanjem, već ni riječima, ni osjećajima, ni mislima. Treba ga ispunjavati radost u nastajanju i postajanju; i u uništavanju smije sudjelovati samo onda ako je njime u stanju potaknuti novi život. Time se ne misli da tajni učenik treba mirno gledati bujanje nečeg lošeg; ali čak i u tom lošem mora tražiti ono pomoću kojeg to loše može pretvoriti u dobro. Bit će mu sve jasnije da najispravnije

suzbijanje lošeg i nesavršenog jest stvaranje dobrog i savršenog. Tajni učenik zna da se iz ničega ne može stvoriti nešto, ali zna i to da se nešto nesavršeno može preobraziti u savršeno. Tko u sebi razvije sklonost prema stvaranju, uskoro postaje sposoban da se ispravno ponaša prema onom lošem.

Tko se upusti u tajno školovanje mora biti načisto da se pomoću njega treba graditi, a ne razarati. Mora se usmjeriti na pošten, predan rad, a ne na kritiku i razaranje. On treba biti sposoban za *predanost*, jer učiti treba ono što se još ne zna. Prema onome što se otkriva treba gledati s predanošću. Rad i predanost su osnovni osjećaji koje treba zahtijevati od tajnog učenika. Pojedini čovjek morat će iskusiti da u školovanju ne napreduje, unatoč tome što je prema svojem uvjerenju vrlo radin. To je zato što rad i predanost nije shvatio u pravom smislu. Najmanji će uspjeh imati onaj rad koji se poduzima zbog rezultata i najmanji napredak pokazat će ono učenje koje se obavlja bez predanosti. Naprijed vodi jedino *ljubav* prema radu, a ne prema uspjehu. A ako učenik traži zdravo mišljenje i siguran sud, ne treba mu zbog sumnje i nepovjerenja uzmanjkati predanost.

Čovjek ne mora zapasti u ropsku ovisnost u prosuđivanju ako nekom priopćenju koje primi ne pristupi s vlastitim mišljenjem, već s mirnim povjerenjem i predanošću. Oni koji su nešto postigli u spoznaji znaju da sve ne zahvaljuju svojeglavom osobnom sudu, nego mirnom saslušavanju i prorađivanju. — Uvijek treba imati u vidu da se više ne treba učiti ono o čemu se već može prosuđivati. Dakle, ako čovjek hoće *samo* prosuđivati, onda više uopće ne može učiti. A u tajnom se školovanju radi

upravo o učenju. Tu čovjek treba potpuno biti prožet voljom za učenjem. Ne može li se nešto razumjeti, tada neka se radije ne prosuđuje, nego da se osuđuje. Razumijevanje nek se ostavi za kasnije. — Što se čovjek više uspinje stepenicama spoznaje, to mu je potrebnije ovo mirno i predano oslušivanje. Svaka spoznaja istine, sav život i djelovanje u svijetu duha, postaju u višim regijama suptilni i fini u usporedbi s djelatnošću običnog razuma i životom u fizičkom svijetu. Što se više šire čovjekovi krugovi, to finije postaju djelatnosti koje mora poduzeti. — To je razlog zašto ljudi glede viših područja dolaze do tako različitih "gledišta" i "stavova". Međutim, i o višim istinama postoji zapravo samo *jedno* mišljenje. Do tog *jednog* mišljenja čovjek može doći onda kada se radom i predanošću uzdigao do stvarnog gledanja istine. Jedino onaj tko nije dovoljno pripremljen, tko prosuđuje prema svojim omiljenim predodžbama, prema svojim uobičajenim mislima i tako dalje, može doći do gledišta koje odstupa od onog ispravnog. Kao što postoji samo jedno gledište o nekom matematičkom poučku, tako je i sa stvarima viših svjetova. Ali čovjek se najprije mora pripremiti da bi mogao doći do takvog "gledišta". Kad bi se to htjelo imati u vidu, tada uvjeti tajnog učitelja ne bi ni za koga sadržavali nešto iznenađujuće. Potpuno je točno da istina i viši život prebivaju u svakoj ljudskoj duši i da ih *svatko sam* može i mora naći. Ali oni leže duboko i mogu se izvući iz njihovih dubina samo kada se odstrane zapreke. Kako se to postiže, o tome može dati savjet samo onaj tko ima iskustva u tajnom znanju. Takav savjet daje duhovna znanost. Ona nikome ne nameće neku istinu, ona ne objavljuje nikakvu dogmu, ali pokazuje put. Doduše, taj bi

put svatko mogao i sam pronaći — ali možda tek poslije mnogih utjelovljenja. Ono što se, međutim, postiže tajnim školovanjem, jest skraćenje toga puta. Tako čovjek brže dolazi do točke na kojoj može surađivati u onim svjetovima gdje se ljudsko dobro i ljudski razvoj mogu unaprijediti duhovnim radom.

Time su napomenute najpreče stvari koje treba priopćiti o stjecanju viših iskustava svijeta. U sljedećem poglavlju ova će se izlaganja nastaviti ukazivanjem na ono što se događa u višim članovima ljudske prirode (u organizmu duše ili astralnom tijelu te u duhu ili misaonom tijelu) za vrijeme toga razvoja. Time će se ova priopćenja pokazati u novom osvjetljenju, pa će se tako u njih moći prodrijeti u jednom dubljem smislu.

O NEKIM UČINCIMA POSVEĆENJA

Jedno od načela prave tajne znanosti jest da onaj tko teži za posvećenjem čini to s punom sviješću. Učenik ne treba poduzimati ništa, nikakve vježbe za koje ne zna kakvo djelovanje imaju. Tajni učitelj, dajući neki savjet ili uputu, uvijek će istovremeno reći kakav će učinak oni izazvati u tijelu, duši i duhu onoga koji teži za višom spoznajom.

Navest ćemo neka djelovanja na dušu tajnog učenika. Tek onaj tko je upoznat s ovdje navedenim sadržajem može u punoj svijesti pristupiti vježbama koje vode spoznavanju nadosjetilnih svjetova. Samo on može biti pravi tajni učenik. Svako tapkanje u mraku u pravom tajnom školovanju strogo se odbacuje. Tko se ne želi školovati otvorenih očiju, može postati medij; do vidovitosti u smislu tajne znanosti ne može dospjeti.

Tko izvodi vježbe opisane u prethodnim poglavljima (u cilju stjecanja nadosjetilnih spoznaja) prvo će doživjeti određene promjene u takozvanom duševnom organizmu. Ovaj organizam može zapažati samo vidoviti. Možemo ga usporediti sa svjetlećim duhovno-duševnim oblakom u čijoj se sredini nalazi čovjekovo fizičko tijelo.* U tom su organizmu duhovno vidljivi nagoni, požude, strasti, predodžbe i tako dalje. Osjetilne požude, na primjer, osjećaju se u njemu kao tamnocrvenkasta zračenja određenog oblika. Neka čista, plemenita misao nalazi svoj izraz kao crvenkasto-ljubičasto zračenje. Oštro izgrađen pojam koji stvara neki logički mislilac osjeća se kao

* Objašnjenje se nalazi u autorovoj knjizi "Teozofija".

žučkasti lik sasvim određenih obrisa. Zbrkana misao mutne glave pojavljuje se kao lik neodređenih obrisa. Misli ljudi jednostranih, netolerantnih nazora, pojavljuju se u oštrim nepokretnim obrisima, a misli ljudi koji prihvaćaju i gledišta drugih vide se u pokretnim, promjenjivim obrisima i tako dalje i tako dalje.*

Što više čovjek napreduje u duševnom razvoju, to se pravilnije raščlanjuje njegov duševni organizam. U čovjeku s nerazvijenim duševnim životom on je zbrkan i neraščlanjen. Ali i u takvom neraščlanjenom organizmu vidoviti može primijetiti tvorevinu koja se jasno odvaja od okoline. Ovo se proteže od unutrašnjosti glave do sredine fizičkog tijela, a ponaša se kao neka vrsta samostalnog tijela koje ima određene organe. Ti organi, o kojima će se najprije govoriti, duhovno se zapažaju u blizini sljedećih dijelova tijela: prvi među očima, drugi u blizini grkljana, treći u predjelu srca, četvrti u blizini takozvane želučane jamice, peti i šesti imaju središte u donjem dijelu tijela. Tajni znalci te tvorevine zovu "kotači" (čakre) ili lotosovi cvjetovi zbog sličnosti s njima. Jasno je, međutim, da takav izraz ne pogađa bit, kao što ni izraz "plućna krila" ne odgovara sasvim organu pluća. Kao što je jasno da se ne radi o "krilima", tako u navedenom slučaju moramo misliti

* Kod svih sljedećih prikazivanja mora se paziti na to da se kod "viđenja" neke boje misli na *duhovno viđenje* (gledanje). Ako vidovita spoznaja govori: "vidim crveno", to u duševno-duhovnom smislu znači da imam doživljaj sličan fizičkom doživljaju crvene boje". Taj izraz je u upotrebi samo zato što je vidovitoj spoznaji u nekom takvom slučaju sasvim prirodno reći "vidim crveno". Tko ovo ne uzima u obzir mogao bi lako neku viziju u bojama zamijeniti s pravim vidovitim doživljajem.

samo na usporedbu. Ti su "lotosovi cvjetovi" u nerazvijenih ljudi tamnih boja i mirni, nepokretni. U vidovitih su oni u pokretu te svjetlećih nijansiranih boja. I kod medija se događa nešto slično, no na drugačiji način. Ovdje neće podrobnije biti govora o tome. Kad tajni učenik započinje vježbe, prvo "lotosovi cvjetovi" postaju svjetliji, a kasnije se počinju okretati. Kad nastupi ovo potonje, počinje sposobnost vidovitosti, jer ti su "cvjetovi" osjetilni organi duše.* Njihovo je okretanje izraz sposobnosti zapažanja u nadosjetilnom. Nitko ne može gledati nešto nadosjetilno prije nego što su se u tom smislu oblikovala njegova astralna osjetila.

Duhovni osjetilni organ koji se nalazi u blizini grkljana omogućuje vidovito gledanje *načina mišljenja* nekog drugog duševnog bića. On dopušta i dublji uvid u prave zakone prirodnih pojava. — Organ u blizini srca otvara vidovitu spoznaju o *vrsti moralnog stava* druge duše. Tko ga je izgradio, može prepoznati i određene dublje snage u životinja i biljaka. Preko osjetila u blizini takozvane želučane jamice stječe se znanje o *sposobnostima* i *talentima* duša; a može se i prozreti kakvu ulogu u prirodi igraju životinje, biljke, kamenje, metali, atmosferske pojave i slično.

Organ u blizini grkljana ima šesnaest "cvjetnih latica" ili "žbica na kotaču", onaj u blizini srca dvanaest, a u blizini želučane jamice deset.

U vezi s nastajanjem tih osjetilnih organa jesu određene duševne radnje i onaj tko ih vrši na točno određen način, doprinosi izgradnji dotičnih duhovnih

* I u vezi s tim zapažanjem "okretanja", pa i samih "lotosovih cvjetova", vrijedi ono što je rečeno u prethodnoj napomeni o "viđenju boja".

osjetilnih organa. Od "šesnaestolatičnog lotosova cvijeta" već je oblikovano osam latica na ranijem stupnju čovjekova razvoja u pradavnoj prošlosti. *Taj* izgradnji sam čovjek nije ništa doprinio. Primio ih je kao dar prirode dok je još bio u stanju snene, prigušene svijesti. Na tadašnjem stupnju razvoja čovječanstva one su bile i djelatne, ali ta je vrsta djelatnosti odgovarala samo stanju prigušene svijesti. Kad se poslije svijest rasvijetlila, potamnili su ti listovi i zaustavili svoju djelatnost. Ostalih osam latica čovjek može svjesnim vježbama sam oživjeti. Tako će cijeli ovaj lotosov cvijet zasjati i postati pokretan. O razvoju svake od ovih šesnaest latica ovisi stjecanje određenih sposobnosti. Ipak, kao što je već objašnjeno, čovjek ih može svjesno razviti samo osam; ostalih osam za svijetlit će same od sebe.

Razvoj teče na sljedeći način. Da bi ih razvio, čovjek mora skrenuti pozornost i brigu na određene duševne postupke koje inače izvodi bez brige i pozornosti. Takvih je postupaka osam. Prvo je način na koji čovjek usvaja predodžbe. U tom se čovjek obično sasvim prepušta slučaju. Čuje ovo ili ono, vidi jedno ili drugo i potom oblikuje svoje pojmove. Dok tako postupa, njegov šesnaestolatični lotosov cvijet ostaje sasvim nedjelatan. Tek kad čovjek u tom smjeru uzme samoodgoj u svoje ruke, lotosov cvijet postaje djelatn. Da bi to postigao, mora paziti na svoje predodžbe. Svaka predodžba za njega mora dobiti značaj. On u njoj mora vidjeti određenu poruku, obavijest o stvarima vanjskog svijeta. Ne smije se zadovoljiti predodžbama koje nemaju takvo značenje. Čitavim svojim pojmovnim svijetom mora upravljati tako da on postane vjernim ogledalom vanjskog svijeta. Njegova težnja mora biti usmjerena

na to da iz svoje duše ukloni netočne predodžbe. — Drugi se duševni postupak, u sličnom smislu, odnosi na čovjekove odluke. On mora donijeti odluku na osnovi utemeljena i cjelovita promišljanja, čak i o najbeznačajnijim stvarima. Svako nepromišljeno djelovanje i besmislene radnje treba držati daleko od svoje duše. Za sve treba imati dobro osmišljene razloge. Ono za što ne postoji valjan razlog treba izostaviti. — Treći se postupak odnosi na govorenje. S usana tajnog učenika treba dolaziti samo ono što ima smisla i što je značajno. Svako govorenje samo radi govorenja udaljava učenika od njegova pravog puta. Treba izbjegavati uobičajen način razgovora, kad se govori nasumce, šaroliko i izmiješano, što ne znači da se mora isključiti iz općenja s drugim ljudima. Upravo preko općenja njegov govor treba zadobiti značaj. Tajni je učenik raspoložen za svaki razgovor, ali ga obavlja promišljeno i razložno. Nikad ne govori neutemeljeno. Odmjerava i količinu riječi. Ni previše, ni premalo. — Četvrti postupak duše jest uređenje vanjskog djelovanja. Tajni učenik usmjerava svoje djelovanje tako da se ono slaže s postupcima drugih ljudi i s događanjima u njegovoj okolini. Ne čini ništa što bi smetalo drugima ili što je u proturječju s onim što se oko njega događa. Nastoji da se njegov rad skladno uklapa u njegovu okolinu, u njegov životni položaj i slično. Gdje je na djelovanje potaknut nečim drugim, brižno će razmotriti kako na najbolji način udovoljiti zahtjevu. Tamo gdje djeluje iz sebe, odvagnut će posljedice svog načina djelovanja. — Peti se postupak odnosi na uređenje cjelokupnog života. Tajni učenik pokušava živjeti primjereno prirodi i duhu. Ne pre nagluje se i nije spor, prezaposlenost i nemar jednako su

mu daleki. Život shvaća kao sredstvo rada i prema tome se ravna. O svojem zdravlju, navikama i ostalom brine se tako da iz njih proizlazi skladan život. — Šesto se odnosi na ljudsko stremljenje. Tajni učenik ispituje svoje sposobnosti, svoje mogućnosti i ponaša se u skladu s tom samospoznajom. Ne pokušava učiniti nešto što je iznad njegovih snaga, ali ni ne propušta učiniti što je unutar tih snaga. S druge strane, postavlja sebi ciljeve koji su u vezi s idealima, s velikim čovjekovim dužnostima. On se ne uklapa bez razmišljanja, kao neki kotač, u ljudski mehanizam, nego nastoji shvatiti svoje zadatke i usmjerava pogled iznad svakidašnjice. Svoje obveze nastoji izvršavati sve bolje i potpunije. — Sedmo se u njegovu duševnom životu odnosi na nastojanje da od života što više nauči. Pokraj njega ne prolazi ništa što mu ne bi dalo povoda za skupljanje korisna životnog iskustva. Ako je učinio nešto neispravno i nepotpuno, to će biti povodom da kasnije u sličnim prilikama učini nešto točno i potpuno. Kad vidi druge kako rade, promatra ih sa sličnim ciljem. On nastoji skupiti bogato blago iskustva i stalno iz njega brižljivo crpsti savjete. I ništa ne čini a da se pritom ne osvrće na doživljaje koji mu mogu biti od pomoći pri odlukama i djelovanju. — Na kraju, osmo je ovo: tajni učenik mora s vremena na vrijeme usmjeravati pogled u svoju nutrinu; uranjati u sebe, pažljivo se posavjetovati sa sobom, stvarati i preispitivati svoja životna načela, u mislima razmotriti svoja znanja, procjenjivati svoje dužnosti, razmišljati o sadržaju i smislu života i tako dalje. O svemu tome već je bilo govora u prethodnim poglavljima. To se ovdje nabraja samo zbog veze s razvojem šesnaestolatičnog lotosova cvijeta. Takvim vježbama lotosov cvijet postaje sve

savršeniji i savršeniji. Naime, o takvim vježbama ovisi stvaranje dara vidovitosti. Što su čovjekove misli i govor u većem suglasju s događajima vanjskog svijeta, to se brže razvija taj dar. Neistinite misli ili govor ubijaju nešto u klici šesnaestolatičnog lotosova cvijeta. Istinitost, iskrenost, poštenje u ovom su odnosu gradivne snage; lažljivost, himbenost, nepoštenje su razorne snage. Tajni učenik mora znati da nije bitna "dobra namjera", nego stvaran čin. Ako mislim i kažem nešto što se ne slaže sa stvarnošću, onda u svom duhovnom osjetilnom organu nešto razaram, čak i ako pritom mislim kako su mi namjere dobre. To je kao s djetetom koje se opeče ako dodirne vatru, premda se to dogodilo zbog neznanja. — Opisani duševni procesi čine da šesnaestolatični lotosov cvijet zasja u divnim bojama i ima zakonito kretanje. — Ipak treba uzeti u obzir da naznačeni dar vidovitosti ne može nastati prije nego što se postigne određeni stupanj izobrazbe duše. Sve dok je potreban napor da čovjek vodi svoj život u tom pravcu, taj se dar ne pokazuje. Dok još mora osobito paziti na opisane postupke, čovjek nije zreo. Tek kad toliko uznapreduje da se navikne živjeti na ovaj način, pokazuju se prvi tragovi vidovitosti. Sve to ne smije više pričinjavati muku, nego mora postati sam po sebi razumljiv način življenja. Nije potrebno neprekidno promatrati samog sebe i prisiljavati se na takvo življenje. Sve mora postati navikom. — Postoje stanovite upute po kojima se šesnaestolatični lotosov cvijet može razviti i na drugi način. Istinska tajna znanost odbacuje sve takve upute jer one vode razaranju tjelesnog zdravlja i moralnom propadanju. Njih je lakše provoditi nego ovdje opisane. Iako je opisani proces dugotrajan i

mukotrpan, on, međutim, sigurno vodi cilju i može samo moralno osnažiti.

Posljedice iskrivljenog razvoja lotosova cvijeta nisu samo iluzije i fantastične predodžbe nego i zablude te prepuštanje svemu u običnom životu. Takvim izobličanim oblikovanjem lotosova cvijeta čovjek može postati plašljiv, zavidan, tašt, ohol, samovoljan i tako dalje, dok ranije nije imao ta svojstva. — Već smo rekli da je osam latica šesnaestolatičnog lotosova cvijeta bilo razvijeno u pradavnoj prošlosti i da se one prilikom tajnog školovanja opet same pojave. Tajni učenik sada mora svu svoju pozornost usmjeriti na razvijanje onih drugih osam latica. Ako je školovanje pogrešno, te ranije razvijene latice lako se pojave same, ali nove, koje se tek trebaju razviti, ostaju zakržljale. To se naročito događa ako se prilikom školovanja premalo pazi na logično, razborito mišljenje. Od najveće je važnosti da je tajni učenik razuman čovjek koji se drži jasna mišljenja. Nadalje, važno je da se trudi govoriti s najvećom jasnoćom. Kad čovjek počne naslućivati nešto nadosjetilno, rado će o tome razgovarati, ali time će kočiti svoj pravilan razvoj. Što se manje o tome govori, to bolje. Govoriti treba tek kad je postignut određen stupanj jasnoće. — U početku školovanja tajni se učenici nerijetko čude kako duhovno školovani ljudi pokazuju malo "znatiželje" za priopćenja o njihovim doživljajima. Najblagotvornije bi, međutim, bilo kad bi o svojim doživljajima potpuno šutjeli i kad ni o čemu drugome ne bi razgovarali nego o tome koliko dobro ili slabo uspijevaju u izvođenju svojih vježbi i koliko su u stanju slijediti upute. Duhovno školovani ljudi ne prosuđuju njihovo napredovanje prema priopćenjima, već prema sasvim drugim izvorima.

Osam latica šesnaestolatičnog lotosova cvijeta koje učenik sam treba razviti, ovakvim priopćavanjem uvijek ponešto otvrdnu, iako bi trebale ostati mekane i gipke. Kao objašnjenje, zbog veće jasnoće, navest ćemo jedan primjer iz obična života. Recimo, čujem neku vijest i o tome odmah stvorim svoj sud. Ubrzo poslije toga o istoj stvari dobivam drugu vijest, koja se ne slaže s prvom, pa sam primoran mijenjati već oblikovani sud. To nepovoljno utječe na moj šesnaestolatični lotosov cvijet. Bilo bi drugačije da sam se u početku "suzdržao" od prosuđivanja i govorenja sve dok za prosuđivanje nisam zadobio sigurnu osnovu. Obazrivost u stvaranju i izricanju sudova postupno postaje posebno obilježje tajnog učenika. Nasuprot tome, raste njegova osjetljivost za dojmove i iskustva koja šutke pušta da prolaze pored njega ne bi li tako stvorio što više uporišta do trenutka kad bude trebao prosuđivati. Taj oprez stvara plavičasto-crvenkaste i ružičasto-crvene nijanse lotosova cvijeta, dok se u suprotnom pojavljuju tamnocrvene i narančaste nijanse. Na sličan način kao šesnaestolatični,* u blizini srca razvija se i dvanaestolatični lotosov cvijet. Polovina njegovih latica postojala je i bila djelatna već na jednom ranijem čovjekovu razvojnom stupnju. Zato se tih šest latica ne mora naročito razvijati prilikom tajnog školovanja; one

* Znalac će u uvjetima za razvoj "šesnaestolatičnog lotosova cvijeta" prepoznati upute koje je Budha dao svojim učenicima za tu "stazu". Mi ovdje ne proučavamo budizam, nego samo prikazujemo uvjete razvoja koji proizlaze iz same duhovne znanosti. Činjenica da se neke upute podudaraju s Budhinim učenjem ne znači da one "po sebi" nisu ispravne.

se same pojavljuju i počinju se okretati ako se radi na ostalih šest. — Da bi unaprijedio taj razvoj, čovjek mora određenim duševnim radnjama svjesno dati određeni pravac.

Mora nam postati jasno da opažanja pojedinim duhovnim ili duševnim osjetilima imaju različita obilježja. Lotosov cvijet s dvanaest latica pruža drugačije opažanje od šesnaestolatičnog. Posljednji omogućuje opažanje likova. Način mišljenja neke duše, zakoni po kojima se događa neka prirodna pojava, pojavljuju se za šesnaestolatični lotosov cvijet u likovima. Međutim to nisu kruti, mirni likovi, nego pokretni oblici ispunjeni životom. Vidoviti, kod kojeg se razvije to osjetilo, može za svaki način mišljenja, za svaki prirodni zakon navesti oblik u kojem se izražava. Jedna osvetnička misao, na primjer, nalik je nazupčanoj strelici; dobronamjerna misao često je u obliku cvijeta koji se otvara. Misli nabijene smislom uglavnom su simetrično oblikovane, nejasni pojmovi imaju naborane obrise. — Sasvim su drugačija zapažanja vezana uz dvanaestolatični lotosov cvijet. Vrsta tih opažanja približno se može označiti kao duševna toplina ili duševna hladnoća. Vidoviti koji ima razvijeno ovo osjetilo osjeća da se iz oblika koje opaža šesnaestolatičnim lotosovim cvijetom izliva takva duševna toplina ili duševna hladnoća. Zamislimo vidovitog čovjeka koji je razvio samo šesnaestolatični, a ne i dvanaestolatični lotosov cvijet. On bi pri jednoj dobronamjernoj misli vidio samo gore opisani oblik. Drugi, koji je razvio oba osjetila, primjećuje još i izlivanje te misli, to jest, duševnu toplinu. — Napominjemo da je ovo samo pretpostavka radi pojašnjavanja, jer se u tajnom školovanju jedno osjetilo nikad ne razvija bez drugih. — Razvojem

dvanaestolatičnog lotosova cvijeta vidoviti stječe i duboko razumijevanje za zbivanja u prirodi. Sve što se osniva na rastu i razvoju zrači duševnu toplinu; sve što je u stanju prolaznosti, razaranja, propadanja ima obilježje duševne hladnoće.

Ovo se osjetilo unapređuje na sljedeći način. Najprije tajni učenik radi na uređenju tijeka svojih misli (takozvanoj kontroli misli). Kao što se šesnaestolatični lotosov cvijet razvija istinitim, značajnim mislima, tako se dvanaestolatični razvija unutarnjim ovladavanjem tim tijekom misli. Nestalne, vrludave misli, koje se slučajno, a ne po smislu i na logičan način uklapaju jedna u drugu, kvare oblik ovog lotosova cvijeta. Što više jedna misao proizlazi iz druge, što se više uklanjaju nelogičnosti, to će taj osjetilni organ više dobivati odgovarajući oblik. Čuje li tajni učenik nelogične misli, on ih u glavi odmah ispravlja. On se neće s odbojnošću povući iz neke možda nelogične okoline kako bi unaprijedio svoj razvoj. Neće ni odmah osjetiti poriv da ispravi svaku nelogičnost u svojoj okolini. Štoviše, mislima koje naviru izvana sasvim će tiho u svojoj nutrini dati logičan, osmišljen pravac, kojim nastoji usmjeriti i vlastite misli. — Zatim, kao drugo, tajni učenik mora obratiti pažnju na dosljednost u svojem djelovanju (kontrola postupaka). Svaka nestalnost, svaki nesklad u djelovanju upropaštava lotosov cvijet. Tajni će učenik svako svoje djelovanje usmjeriti tako da ono logično slijedi iz prethodnog. Tko danas drugačije radi nego jučer, nikada neće razviti to osjetilo. — Kao treće slijedi vježba ustrajnosti. Tajni učenik neće dopustiti da ga bilo što odvrati od cilja koji je sebi postavio sve dok ga smatra ispravnim. Prepreke su za njega poziv da ih svlada, a ^likako

motiv za odustajanje. — Četvrto je razvijanje tolerancije prema ljudima, prema svim bićima, a i činjenicama. Tajni učenik ne kritizira ono što je nesavršeno, zlo i loše, nego pokušava razumjeti sve što mu dolazi ususret. Kao što ni sunce lošem i zlom ne uskraćuje svoje svjetlo, tako im ni on ne uskraćuje svoje puno razumijevanje. Dogodi li se tajnom učeniku kakva neprilika, on se ne prepušta nepovoljnom osuđivanju, nego prima ono što je neizbježno i teži, koliko mu dopušta njegova snaga, da stvar okrene na dobro. Tuda mišljenja ne promatra samo sa svog gledišta nego se stavlja u položaj drugih. — Peto je nepristranost prema pojavama života. S tim u vezi jest "vjerovanje" ili "povjerenje". Tajni učenik pristupa svakom čovjeku, svakom biću s povjerenjem. I u svom djelovanju ispunjava se tim povjerenjem. I nikada, kad mu se nešto priopći, ne kaže: ne vjerujem u to jer je u suprotnosti s mojim dosadašnjim mnijenjem. U svakom je trenutku spreman da svoje mnijenje i stav provjeri i ispravi s nekog drugog motrišta. Ostaje uvijek primljiv za sve što mu prilazi i ima povjerenja u djelotvornost onoga što čini. Nastoji se osloboditi bojažljivosti i sumnjičavosti. Ako ima neku namjeru, vjeruje i u njezinu snagu. Ni stotinu neuspjeha ne može mu uništiti tu vjeru. To je "vjera koja može premještati brda". — Šesto je postizanje određene životne ravnoteže (uravnoteženosti). Tajni učenik nastoji održati svoje ujednačeno raspoloženje bez obzira na to pati li ili se raduje. On se odvikava od kolebanja između "kliktanja do nebesa i potištenosti nasmrt". Nesreća i opasnost zateći će ga jednako oboružanog kao i sreća i uspjeh.

Čitateljima duhovnoznanstvenih spisa ovo je poznato kao takozvanih "šest svojstava", koja u sebi

mora razvijati svatko tko teži posvećenju. Ovdje smo ih iznijeli u vezi s duševnim osjetilom nazvanim dvanaestolatični lotosov cvijet. — Tajno školovanje pomno daje naročite upute koje ovaj lotosov cvijet dovode do sazrijevanja, ali pravilno oblikovanje ovog osjetilnog organa ovisi o razvoju nabrojanih svojstava. Ako se tom razvoju ne pridaje pažnja, ovaj se organ oblikuje u jednu iznakaženu sliku. U tom se slučaju, unatoč stanovitom stupnju vidovitosti, navedena svojstva umjesto u dobro, preobražavaju u zlo. Čovjek može postati naročito netrpeljiv, neodlučan, odbojan prema svojoj okolini. On će, na primjer, osjetiti kako je ustrojena neka druga duša, pa će je izbjegavati ili mrziti zbog toga. To može ići tako daleko da čovjek zbog duševne hladnoće, koja ga podilazi kod njemu odbojnih stavova, ne može uopće slušati ili već otpočetka zauzima negativan stav.

Ako se uza sve ovo tajni učenik pridržava i određenih propisa koje od tajnih učitelja može dobiti samo usmeno, ubrzo će razvoj ovog lotosova cvijeta. No navedene upute potpuno uvode u stvarno tajno školovanje. Korisne su i za onoga tko neće ili ne može proći kroz tajno školovanje. To će, iako polagano, u svakom slučaju imati utjecaja na duševni organizam. A pridržavanje tih načela za tajnog je učenika nešto neizostavno. — Kad bi bez njih prolazio kroz tajno školovanje, mogao bi ući u više svjetove; ali samo s manjkavim misaonim okom, te umjesto da spoznaje istinu, bio bi podložan samo iluzijama i zabludama. U određenom bi smislu postao vidovit, ali zapravo bi zapao u veću sljepoću nego ranije. Naime, prije je bar u osjetilnom svijetu stajao čvrsto, nalazeći u njemu oslonac; međutim, sada gleda iza

tog osjetilnog svijeta, on ga zbunjuje sve dok sa sigurnošću ne stane u jedan viši svijet. Više ne može razlikovati istinu od zablude i gubi svaku orijentaciju u životu. — Upravo je zato toliko potrebna *strpljivost* u tim stvarima. Mora se uvijek imati na umu da duhovna znanost *smije* ići samo tako daleko koliko postoji spremnost za pravilima određen razvoj "lotosovih cvjetova". Da se lotosovi cvjetovi ne bi iskrivljeno razvijali, ne smijemo ih dovoditi do *sazrijevanja* prije nego što oni na miran način steknu odgovarajući *oblik*. *Sazrijevanje* je učinak posebnih uputa duhovne znanosti, ali im oblik daje opisani način života.

Za razvoj desetolatičnog lotosova cvijeta potrebno je posebno istančano njegovanje duše. Potrebno je naučiti svjesno ovladati osjetilnim utiscima. To je posebno nužno za onoga tko tek postaje vidovit jer samo tako može izbjeći izvor bezbrojnih iluzija i duhovne samovolje. Čovjek obično ne osvješčuje što sve vlada njegovim mislima, njegovim sjećanjima i čime su sve oni izazvani. Uzmimo sljedeći primjer. Netko se vozi vlakom. Zaokuplja ga neka misao. Odjednom njegova misao dobiva savim drugi pravac. Sjeća se nekog davnog doživljaja te ga utkiva u sadašnje misli. Nije primijetio da gleda kroz prozor i da mu je pogled pao na neku osobu, sličnu osobi upletenoj u doživljaj kojeg se sjeća. Do svijesti mu ne dopire to što vidi, nego samo posljedice toga što je vidio, pa vjeruje da mu je to palo na um "samo od sebe". Koliko li se toga u životu događa na ovakav način. U svoj život unosimo stvari koje smo iskusili ili pročitali a da nismo svjesni njihove povezanosti. Netko, na primjer, ne podnosi određenu boju; ali uopće ne zna da je to zato što je učitelj koji ga je

mučio prije mnogo godina, imao kaput takve boje. Bezbrojne iluzije počivaju na tim povezanostima. Mnoge se stvari upisuju u dušu a da se ne osvjeshćuju. Može se dogoditi sljedeće. Netko u novinama pročita obavijest o smrti neke poznate osobe i odlučno tvrdi da je taj smrtni slučaj već "jučer" naslutio iako nije ni čuo ni vidio ništa što bi ga moglo navesti na tu misao. I on tvrdi da mu je ta misao nadošla sama od sebe: taj će čovjek umrijeti. Samo na nešto nije obratio pažnju. Nekoliko sati prije nego što mu se pojavila "jučerašnja" misao bio je u posjetu kod jednog poznanika. Na stolu su bile novine. Nije ih čitao. Međutim, pogled mu je ipak nesvjesno pao na vijest o teškoj bolesti navedene osobe. Nije bio svjestan tog utiska, ali je njegova posljedica bila ta "slutnja". — Ako o tome razmišljamo, možemo uvidjeti kakav izvor iluzija predstavljaju ovakve okolnosti. Upravo taj izvor mora zatvoriti svatko tko želi oblikovati svoj desetolatični lotosov cvijet, jer se tim lotosovim cvijetom u dušama mogu opažati duboko sakrivena svojstva. Ali čovjek može tim opažanjima pripisati istinitost samo kada se potpuno oslobodio navedenih zabluda. Da bi to postigao, mora postati gospodarem onoga što na njega djeluje iz vanjskog svijeta. Mora doći do toga da utiske koje ne *želi* primiti zaista i ne prima. Takva se sposobnost može razviti samo snažnim unutarnjim životom. Voljom moramo ovladati tako da na nas djeluju samo one stvari na koje obraćamo pažnju, a oslobađamo se utisaka kojima se ne predajemo hotimično. Što čovjek vidi, mora i *htjeti* vidjeti, a ono na što ne obraća pažnju za njega stvarno ne treba ni postojati. Koliko unutrašnji rad duše postane življi i energičniji, toliko će se više postići. — Tajni učenik mora

izbjegavati svako nepromišljeno gledanje i slušanje. Za njega mora postojati samo ono na što usmjerava svoje uho ili oko. On mora vježbati da i u najvećoj galami ne mora ništa čuti ako to ne želi. Svoje oko mora učiniti neprimljivim za stvari koje ne želi vidjeti. Od svih nesvjesnih utisaka morao bi se zaogrnuti kao nekim duševnim oklopom. — U tom smislu nastoji i misliti. Odabire jednu misao i nastoji dalje misliti samo ono što može sasvim svjesno, u punoj slobodi utkati u tu misao. Odbija misli koje mu proizvoljno upadaju. Ako tu misao želi staviti u odnos s bilo kojom drugom, onda se pomno treba prisjetiti gdje mu se pojavila ta druga misao. — Ide još dalje. Ako, na primjer, osjeća određenu antipatiju prema nečemu, on je suzbija i nastoji uspostaviti *svjestan* odnos prema toj stvari. Na taj se način u njegov duševni život sve manje miješaju nesvjesni elementi. Samo takvim strogim samoodgojem desetolatični lotosov cvijet postiže oblik kakav bi trebao imati. Duševni život tajnog učenika mora postati život pun pažnje. A ono što ne želi zapažati, to mora znati držati na udaljenosti. — Doda li se tom samoodgoju meditacija koja odgovara uputama duhovne znanosti, onda lotosov cvijet u predjelu želučane jamice sazrijeva na pravilan način, a ono što je kroz ranije prikazane duhovne osjetilne organe imalo samo oblik i toplotu, dobiva duhovnu svjetlost i boju. Kroz to se otkrivaju, na primjer, talenti i sposobnosti duša, snage i skrivena svojstva prirode. Time obojena aura živih bića postaje vidljiva; na taj način okolina nam očituje svoja duševna svojstva. — Mora se priznati da je u razvoju upravo na tom području potrebna najveća brižljivost jer je igra nesvjesnih sjećanja ovdje najživahnija. Kad tako ne bi bilo, mnogi bi

ljudi imali osjetilo o kojem je ovdje riječ, jer ono nastaje ubrzo nakon što čovjek zadobije potpunu kontrolu nad svojim osjetilnim utiscima tako da oni ovise samo o njegovu obraćanju, odnosno, neobraćanju pozornosti. Ono ostaje nedjelatno samo dok moć vanjskih osjetila to duševno osjetilo održava u stanju prigušenosti i nesvjesnosti.

Teže od oblikovanja opisanog lotosova cvijeta jest oblikovanje šestolatičnog, koji se nalazi u sredini tijela. Naime, njegovo se oblikovanje postiže kad samosvijest potpuno ovlada čitavim čovjekom, tako da su tijelo, duša i duh u potpunoj harmoniji. Tjelesni procesi, sklonosti i strasti duše, misli i ideje duha moraju se dovesti u potpuni sklad. Tijelo mora biti toliko oplemenjeno i pročišćeno da njegovi organi ne traže ništa što nije u službi duše i duha. Tijelo ne smije dušu tjerati na požude i strasti, koje proturječe čistom i plemenitom mišljenju. Ali ni duh ne smije poput robovlasnika svojim zapovijedima i zakonima vladati dušom, nego duša treba te dužnosti i zapovijedi izvršavati iz vlastite slobodne sklonosti. Dužnosti ne smiju lebdjeti nad tajnim učenicom kao nešto čemu se on podvrgava protiv svoje volje, nego kao nešto što on izvršava zato što to voli. Tajni učenik mora razviti slobodnu dušu, koja stoji u ravnoteži između osjetilnosti i duhovnosti. On mora doći do toga da se može prepustiti svojoj osjetilnosti, jer ona je toliko pročišćena da je izgubila moć da ga povuče dolje, k sebi. Ne mora više obuzdavati svoje strasti jer one same od sebe slijede ono ispravno. Sve dok mu je to teško, ne može biti tajni učenik na određenom stupnju. Vrlina na koju se čovjek mora *prisiljavati*, za tajno je učenje bezvrijedna. Dokle god postoji još neka požuda, ona

smeta u tajnom školovanju, iako se trudimo da joj ne podlegnemo. Svejedno je pripada li ona više tijelu ili duši. Ako netko, na primjer, izbjegava neko stimulirajuće sredstvo da bi se lišavanjem užitka pročistio, to mu pomaže samo ako zbog tog uzdržavanja njegovo tijelo ne osjeća nikakve tegobe. Ako tijelo *žudi* za tim sredstvom, uzdržavanje je bez vrijednosti. U tom se slučaju čovjek mora neko vrijeme odreći cilja kojem je krenuo i čekati bolje uvjete — možda tek u nekom drugom životu. Razumno odricanje često je mnogo puta veći uspjeh nego rad na nečemu što se u danim uvjetima ne može postići. Takvo razumno odricanje čak više unapređuje razvoj nego bezuvjetno nastojanje da se postigne cilj.

Tko je razvio šestolatični lotosov cvijet susreće se s bićima koja pripadaju višim svjetovima, ali samo onda ako se njihovo postojanje očituje u duševnom svijetu. Međutim, tajno školovanje ne preporučuje razvoj ovog lotosova cvijeta prije nego što je učenik na tom putu odmakao tako daleko da može svoj *duh* uzdići u jedan još viši svijet. Naime, to ulaženje u pravi duhovni svijet uvijek mora biti popraćeno izgradnjom lotosovih cvjetova. U suprotnom učenik zapada u zabunu i nesigurnost. Naučio bi, doduše, *vidjeti*, ali bi mu nedostajala sposobnost da o viđenom prosuđuje na ispravan način. — U tome što se zahtijeva za oblikovanje šestolatičnog lotosova cvijeta već je određeno jamstvo da neće doći do zabune, smetenosti i prepuštanja svemu zbog pomanjkanja oslonca u samom sebi. Naime, netko tko je postigao potpunu ravnotežu između osjetilnosti (tijela), strasti (duše) i ideja (duha) neće lako zapasti u tu smetenost. Ipak, važnije od tog jamstva jest kada čovjek zbog šestolatičnog lotosova

cvijeta, počne opažati bića obdarena životom i samostalnošću, koja pripadaju svijetu sasvim različitom od svijeta njegovih fizičkih osjetila. Da bi imao sigurnost u tim svjetovima, nije mu dovoljno oblikovanje lotosovih cvjetova, nego mora raspolagati s još višim organima. Sada će biti govora o razvoju tih viših organa, a zatim će se moći govoriti i o drugim lotosovim cvjetovima i organizaciji duševnog tijela.*

Oblikovanje duševnog tijela, kako je upravo opisano, omogućuje čovjeku opažanje nadosjetilnih pojava. Tko se uistinu želi snaći u tom svijetu, ne smije zastati na tom stupnju razvoja. Sama pokretljivost lotosovih cvjetova nije dovoljna. Čovjek mora biti u stanju pri punoj svijesti samostalno upravljati i ovladati kretanjem svojih duhovnih organa. U protivnom bi postao loptom vanjskih snaga i moći. Da to ne postane, mora steći sposobnosti slušanja takozvane "unutarnje riječi". Da bi to postigao, nije dovoljno da se razvije samo duševno, nego se mora razviti i etersko tijelo. To je ono fino tijelo koje se vidovitom pokazuje kao neka vrsta dvojnika fizičkog tijela. Ono je na neki način medustupanj između tijela i duševnog

* Samo je po sebi razumljivo da izraz "duševno tijelo" (kao i neki drugi izrazi duhovne znanosti) u sebi sadrži proturječnost. Ipak ga upotrebljavamo jer vidovita spoznaja zapaža nešto što se u duhovnom smislu doživljava onako kako se u fizičkom smislu zapaža tijelo.

tijela.* Ako je čovjek obdaren vidovitim sposobnostima, može u svojoj svijesti otkloniti fizičku tjelesnost čovjeka koji stoji pred njim. Na višem stupnju to je poput vježbe pozornosti na nižem stupnju. Kao što čovjek može odvratiti svoju pozornost od nečega što je pred njim tako da to za njega nije prisutno, tako vidovit čovjek iz svog opažanja može potpuno ukloniti neku fizičku tjelesnost, tako da ona za njega postane fizički sasvim prozirna. Ako to učini, pred njegovim duševnim okom još osim duševnog tijela ostaje takozvano etersko tijelo, koje je veće od oba i koje oba prožima. Etersko je tijelo po veličini i obliku *približno* jednako fizičkom, pa zauzima otprilike isti prostor kao i ono. Ono je izuzetno nježna i fino organizirana tvorevina.** Njegova osnovna boja drugačija je od sedam boja u duginu spektru. Tko ga može promatrati, upoznaje boju koja za osjetilno opažanje zapravo uopće ne postoji. Najsličnija je boji mlada breskvina cvijeta. Želimo li etersko tijelo promatrati samo za sebe, potrebno je u promatranju izuzeti duševno tijelo. To postizemo sličnom vježbom pozornosti kao što je gore navedeno. Ne učinimo li to, izgled eterskog tijela se mijenja jer ga sasvim prožima duševno tijelo.

Djelići eterskog tijela u neprestanom su kretanju. Kroz njega se provlače bezbrojna strujanja u svim smjerovima. Ona održavaju život i upravljaju njime. Svako tijelo koje *živi* ima takvo etersko tijelo. Imaju ga i biljke i životinje, a za pozornog promatrača

* Usporedi ovaj prikaz s opisom u autorovoj knjizi "Teozofija".

** Molim fizičare da se ne spotiču o izraz "etersko tijelo". Riječ "eter" ukazuje samo na tananost ove tvorevine. Fizikalnu hipotezu o eteru nikako ne treba miješati s ovim što se ovdje navodi.

njegovi su tragovi primjetljivi čak i kod minerala. — U početku su navedena strujanja i kretanja sasvim neovisna o čovjekovoj svijesti i volji, kao što u fizičkom tijelu nisu hotimične djelatnosti srca i želuca. Ta neovisnost o svjesnoj volji zadržava se sve dok izgradnju u smislu stjecanja nadosjetilnih sposobnosti čovjek ne uzme u vlastite ruke. Viši se razvoj na određenom stupnju upravo i očituje u tome da se strujanjima i kretanjima eterskog tijela, koja su inače neovisna o svijesti, pridruže i ona koja čovjek sam izaziva na svjestan način.

Kad je tajno školovanje toliko uznapredovalo da su se ranije opisani lotosovi cvjetovi počeli kretati, tada je tajni učenik već izvršio ponešto od onog što dovodi do stvaranja sasvim određenih strujanja i kretanja u njegovu tijelu. Svrha tog razvoja jest da se u predjelu fizičkog srca oblikuje neka vrsta središta iz kojeg izlaze strujanja i kretanja najrazličitijih duhovnih boja i oblika. To središte nije samo točka nego vrlo komplicirana tvorevina, jedan čudesan organ. On duhovno svijetli, ljeskajući se u najrazličitijim bojama i pokazuje oblike velike pravilnosti u stalnoj mijeni. Drugi oblici i strujanja boja idu od tog organa u ostale dijelove tijela pa i dalje, prožimajući i prosvjetljujući cijelo duševno tijelo. No najvažnija od tih strujanja teku prema lotosovim cvjetovima. Ona prožimaju pojedine njihove latice i upravljaju njihovim okretanjem. Zatim izlaze kroz vrhove latica i gube se u vanjskom prostoru. Što je neki čovjek razvijeniji, veći je opseg u kojem se šire ta strujanja.

Dvanaestolatični lotosov cvijet u naročito je bliskom odnosu s opisanim središtem. U njega neposredno uviru strujanja i kroz njega na jednoj strani

teku prema šesnaesto- i dvolatičnom, a na drugoj (donjoj) strani prema deseto-, šesto- i četverolatičnom lotosovu cvijetu. U tom poretku leži osnovni uzrok zbog kojeg se u tajnom školovanju posebna pažnja mora posvetiti oblikovanju dvanaestolatičnog lotosova cvijeta. Ako bi ovdje došlo do pogreške, nastao bi nered u cjelokupnoj izgradnji organa. — Iz ovog je vidljivo koliko je tajno školovanje osjetljivo i intimno te kako se točno mora postupati želimo li da se sve razvije na prikladan način. Iz toga je nesumnjivo vidljivo da o uputama za razvoj nadosjetilnih sposobnosti može govoriti samo onaj tko je sam na sebi iskusio sve što mora razviti kod nekog drugog i da je potpuno u stanju spoznati vode li zaista njegove upute pravom uspjehu.

Kad tajni učenik izvodi ono što mu je propisano uputama, svoje etersko tijelo dovodi u strujanja i kretanja koja su u skladu sa zakonima i razvojem svijeta kojem čovjek pripada. Zato su ove upute uvijek odraz velikih zakona razvoja svijeta. Sastoje se od spomenutih i sličnih vježbi meditacije i koncentracije, koje primijenjene na odgovarajući način imaju opisani učinak. Duhovni učenik mora u određena doba svoju dušu potpuno prožeti sadržajem tih vježbi i njima sasvim ispuniti svoju nutrinu. Počinje se na sasvim jednostavan način koji je prije svega pogodan da produbi razumsko i umno mišljenje glave i da ga pounutarnji. Tako mišljenje postaje slobodno i neovisno o svim osjetilnim utiscima i iskustvima. Time se na neki način sve skuplja u *jednu* točku, koju čovjek ima potpuno u svojoj vlasti, stvarajući tako *privremeno* središte za strujanja eterskog tijela. Isprva to središte još nije u predjelu srca, nego u glavi. Vidovitom se ono tamo očituje kao ishodište kretanja.

— Tajno će školovanje dokraja uspjeti samo ako se najprije stvori to središte. Kad bi ono odmah bilo smješteno u predjelu srca, tajni bi učenik na putu vidovitosti, doduše, mogao imati stanovit uvid u više svjetove, ali ne bi mogao steći ispravan uvid u odnos tih viših svjetova prema osjetilnom svijetu. A to je za čovjeka na sadašnjem stupnju razvoja svijeta *bezuvjetna* nužnost. Vidoviti ne smije postati zanesenjakom; on *mora* zadržati čvrsto tlo pod nogama.

Pošto se na odgovarajući način učvrstilo u glavi, to će se središte zatim premjestiti niže, u područje grkljana. To se postiže daljnjom primjenom vježbi koncentracije. Tada će kretanje eterskog tijela zračiti iz tog predjela, rasvjetljavajući duševni prostor u čovjekovoj okolini.

Daljnje vježbanje osposobljava tajnog učenika da sam određuje položaj svog eterskog tijela. Prije je taj položaj ovisio o snagama koje dolaze izvana i proizlaze iz fizičkog tijela. U daljnjem razvoju čovjek postaje sposoban okretati etersko tijelo na sve strane. Tu sposobnost izazivaju strujanja koja teku otprilike uzduž obiju ruku, a središte im je u dvolatičnom lotosovu cvijetu u predjelu očiju. Sve ovo nastaje tako što se zračenja koja izlaze iz grkljana pretvaraju u oble forme od kojih jedan dio ide prema dvolatičnom lotosovu cvijetu, da bi odavde kao valovita strujanja nastavila put duž ruku. — Daljnja posljedica sastoji se u tome da se te struje vrlo suptilno račvaju i granaju te postaju vrsta tkiva što se kao neka mreža (mrežasta koža) pretvara u granicu čitavog eterskog tijela. Dok prije nije bilo nikakve granice prema van, pa su životne struje iz općeg životnog mora nesmetano izlazile i ulazile u etersko tijelo, sada

utjecaji izvana moraju prolaziti kroz tu kožicu. Zbog toga čovjek postaje primljiv za ta *vanjska* životna strujanja. Počinje ih opažati. — To je trenutak kad se cijeli sustav struja i kretanja premješta u središte u predjelu srca. To se postiže nastavljanjem vježbi koncentracije i meditacije. Time čovjek dolazi do stupnja na kojem postaje obdaren "*unutrašnjom riječi*". Sve stvari odsada dobivaju za njega novo značenje. One na neki način postaju duhovno čujne u svom najunutarnijem biću; one čovjeku govore o svom pravom biću. Ta strujanja stavljaju čovjeka u vezu s nutrinom svijeta kojem pripada. On počinje sudoživljavati život svoje okoline i može pustiti da taj život odzvanja u kretanju njegovih lotosovih cvjetova.

Time čovjek stupa u duhovni svijet. Kad to postigne, postaje sposoban za novo razumijevanje onoga što su govorili veliki učitelji čovječanstva. Budhini govori i Evandjelja, na primjer, sada na njega djeluju na nov način, ispunjavajući ga blaženstvom koje prije nije ni slutio. Jer zvuk njihovih riječi prati one kretnje i ritmove koje je on sam u sebi oblikovao. Sada neposredno zna da ljudi poput Budhe ili evandelista ne izgovaraju *svoje* objave, nego one koje su do njih doprle iz najunutarnijeg bića stvari. — Upozorit ćemo ovdje na činjenicu koja se može razumjeti samo na osnovi ranije rečenog. Suvremenom čovjeku neshvatljiva su mnogobrojna ponavljanja u Budhinim govorima. Tajnom učniku predstavljaju nešto u čemu on svojom nutrinom rado prebiva jer ona odgovaraju stanovitim ritmičkim gibanjima u eterskom tijelu. Predajući se njima u potpunom unutarnjem miru, čovjek izaziva suzvučje s takvim gibanjima. A budući da su ona odraz određenih svjetskih

ritmova, koja se na određenim mjestima ponavljaju i vraćaju onom prvotnom, čovjek se na taj način slušanjem Budhe uživljava u vezu s tajnama svijeta.

U duhovnoj znanosti govori se o *četiri* svojstva koja na takozvanoj stazi provjeravanja čovjek mora postići da bi se uzdigao do više spoznaje. *Prvo* od njih jest sposobnost da se u mislima razlikuje istina od puke pojavnosti, istina od pukog mnijenja. *Drugo* svojstvo jest ispravno procjenjivanje istinitog i stvarnog u odnosu na pojavnost. Treća se sposobnost sastoji u izvođenju spomenutih šest svojstava: kontrola misli, kontrola radnji, ustrajnost, trpeljivost, vjera i uravnoteženost (navedenih u prethodnom poglavlju). Četvrto je ljubav prema unutarnjoj slobodi.

Puko razumsko shvaćanje tih svojstava uopće ne koristi. Ona moraju tako srasti s dušom da postanu unutarnja *navika*. Uzmimo, primjera radi, prvo svojstvo: razlikovanje istinitog od puke pojavnosti. Čovjek se mora školovati da u svakoj stvari koja se pred njim pojavi jasno luči beznačajno od značajnog. To može postići samo u potpunom miru i strpljenju, upornom vježbom promatranja vanjskog svijeta. Taj pogled na kraju prirodno ostaje vezan uz ono istinsko, upravo onako kao što se ranije zadovoljavao nebitnim. "Sve prolazno samo je usporedba": ta istina postaje uvjerenje duše. Tako se postupa i s ostalim navedenim svojstvima.

Pod utjecajem tih četiriju navika duše zaista se mijenja to fino čovjekovo etersko tijelo. "Razlikovanjem istinitog od pojavnosti" stvara se spomenuto središte u glavi i priprema se ono u grkljanu. Za *stvarno* oblikovanje svakako su potrebne vježbe koncentracije o kojima je ranije bilo govora. Vježbe koncentracije izgrađuju ona četiri svojstva i dovode

ih do sazrijevanja. — Kad je pripremljeno središte u predjelu grkljana, postiže se već spomenuto vladanje eterskim tijelom i njegovo ograničavanje mrežastim tkivom pomoću ispravnog *procjenjivanja* istine u odnosu na nebitnu pojavnost. Uspije li doći do takvog procjenjivanja, čovjek postupno počinje opažati duhovne činjenice. Ali to ne znači da treba činiti samo ono što razumom procjenjuje kao značajno. Svaki najbeznačajniji postupak, svaki mali zahvat, značajan je u velikom životu svemira i radi se o tome da čovjek razvije *svijest o* toj važnosti. Ne smiju se *podcjenjivati*, nego *ispravno* procjenjivati svakodnevni poslovi u životu. — O šest vrlina od kojih je sastavljeno treće svojstvo već smo govorili. One suovise s oblikovanjem dvanaestolatičnog lotosova cvijeta u predjelu srca. Prema njemu se, kako je pokazano, mora usmjeriti životna struja eterskog tijela. Četvrto svojstvo: *potreba za oslobađanjem*, služi tome da se eterski organ u blizini srca dovede do sazrijevanja. Postane li to svojstvo navikom duše, čovjek se *oslobađa* svega što suovisi *samo* sa sposobnosti njegove osobne prirode. On prestaje promatrati, stvari sa *svog* osobnog gledišta. Nestaju granice njegova nižeg sebstva, koje ga prikivaju uz to gledište. Tajne duhovnog svijeta imaju pristup u njegovu unutrašnjost. To je oslobađanje. Oni okovi, naime, prisiljavaju čovjeka da stvari i bića promatra samo sa *svog* osobnog motrišta. Tajni učenik mora postati neovisan, *slobodan* od promatranja stvari na taj osobni način.

Iz ovog se vidi da propisi koji proizlaze iz duhovne znanosti određuju najunutarniju čovjekovu prirodu. A propisi o ta četiri navedena svojstva upravo su takvi. Oni su sadržani u svim svjetonazorima koji

uzimaju u obzir duhovni svijet. Osnivači takvih svjetonazora nisu davali ljudima upute na osnovi nekog nejasnog osjećaja. Oni su to činili jer su bili veliki posvećenici. Svoje su moralne propise oblikovali iz spoznaje. Znali su kako ti propisi djeluju na finiju čovjekovu prirodu pa su htjeli da njihovi sljedbenici tu finiju prirodu postupno izgrade. Živjeti u smislu takvih pogleda na svijet znači raditi na svom vlastitom duhovnom usavršavanju. Samo ako čovjek to čini, služi cjelini svijeta. Vlastito usavršavanje nije ni u kojem slučaju sebično, jer nesavršeni čovjek je nesavršeni sluga čovječanstva i svijeta. Čovjek toliko bolje služi cjelini, koliko je sam savršeniji. Tu vrijedi: "Kad ruža samu sebe kiti, kiti i vrt."

Time su veliki posvećenici utemeljitelji značajnih svjetonazora. To što od njih dolazi, uvire u ljudske duše. Na taj način s čovječanstvom napreduje i cijeli svijet. Na tom razvojnom procesu čovječanstva posvećenici su radili sasvim svjesno. Sadržaj njihovih uputa razumijemo samo ako imamo na umu da su te upute crpljene iz spoznaje najdublje čovjekove prirode. Posvećenici su bili veliki *spoznavaoci* i iz svoje su spoznaje iskovali ideale za čovječanstvo. Tim se vođama približavamo ako se u svom vlastitom razvoju uzdignemo do njihovih visina.

Ako je nekom čovjeku oblikovanje eterskog tijela počelo kako je prije opisano, otvara mu se jedan sasvim nov život. Zato mora tajnim školovanjem pravovremeno dobiti objašnjenja koja će mu pomoći da se snađe u tom novom životu. Kada, na primjer, pomoću šesnaestolatičnog lotosova cvijeta duhovno vidi likove višeg svijeta, mora mu postati jasno koliko su ti likovi različiti ovisno o tome koji ih predmeti ili bića uzrokuju. Prvo na što može obratiti pažnju

jest da na jednu određenu vrstu ovih likova svojim mislima i osjećajima može snažno utjecati, a na druge uopće ne ili samo u vrlo neznatnoj mjeri. Jedna se vrsta likova mijenja čim promatrač pri njihovoj pojavi pomisli: "to je lijepo", a onda tijekom gledanja tu misao mijenja u: "to je korisno". — Ovo svojstvo osobito imaju likovi koji potječu od minerala ili umjetno izrađenih predmeta, njih mijenja svaka promatračeva misao ili osjećaj. Kod likova koji pripadaju biljkama to se već događa u manjoj mjeri, a još manje kod onih koji odgovaraju životinjama. I ovi su likovi pokretni i puni života, ali ta pokretljivost dijelom potječe od ljudskih misli i osjećaja, a dijelom je uvjetovana uzrocima na koje čovjek nema utjecaja. No unutar tog svijeta oblika javlja se jedna vrsta formi na koje u početku sam čovjek gotovo ne može utjecati. Tajni učenik može se uvjeriti da ti likovi ne potječu od minerala niti su umjetno izrađeni, nisu ni od biljaka niti od životinja. Da bi mu to bilo jasno, mora promatrati one likove za koje zna da ih uzrokuju osjećaji, nagoni i strasti drugih ljudi. Ali i na te likove njegove vlastite misli i osjećaji još uvijek imaju utjecaj, doduše, relativno slab. U tom svijetu likova uvijek postoji neki ostatak na koji je taj utjecaj neznatan. Upravo taj ostatak čini u početku tajnog školovanja pozamašan dio onoga što učenik uopće vidi. Njegovu si prirodu može objasniti samo ako promatra *sebe* samog. Tu će naći oblike koje je sam prouzrokovao svojom aktivnošću, voljom, željama i sličnim. Nagon koji u njemu prebiva, požuda koju ima, namjera koju gaji i tako dalje, sve se to pokazuje u ovakvim likovima. Štoviše, cijeli se njegov karakter odražava u takvom svijetu likova. Svjesnim mislima i osjećajima može utjecati na sve

likove koji ne potječu od njega samog, ali na one figure na koje je djelovao svojim vlastitim bićem u višem svijetu više nema nikakva utjecaja, ukoliko ih je on stvorio. Iz navedenog slijedi da se u tom višem gledanju čovjekova nutrina, vlastiti svijet nagona, žudnji i predodžbi pokazuje u *vanjskim* likovima jednako kao i drugi predmeti i bića. Za višu spoznaju taj unutarnji svijet postaje dio vanjskog svijeta. Kao kad bi u fizičkom svijetu čovjek sa svih strana bio okružen ogledalima i mogao promatrati svoj tjelesni lik, tako mu se u višem svijetu njegovo duševno biće pokazuje kao zrcalna slika.

Na tom stupnju razvoja za tajnog je učenika nastupio trenutak kad on nadvladava iluziju koja proizlazi iz osobne ograničenosti. Sve što je unutar njegove osobe sad može promatrati kao vanjski svijet, onako kako je prije kao vanjski svijet promatrao ono što je djelovalo na njegova osjetila. Tako na osnovi iskustva postupno uči sa sobom postupati onako kako je prije postupao s bićima oko sebe.

Kad bi čovjek mogao gledati ovaj duhovni svijet prije nego što bi bio dovoljno pripremljen, zastao bi pred slikom svoje vlastite duše kao pred nekom zagonetkom. Likovi njegovih vlastitih nagona i strasti ukazivali bi mu se u oblicima koje on osjeća kao životinjske ili — rjeđe — kao ljudske. Doduše, životinjski likovi tog svijeta nikada nisu sasvim istovjetni s onima fizičkog svijeta, ali imaju neku daleku sličnost. Neuvježbani promatrači mogli bi ih smatrati jednaka. — Kad, međutim, stupa u taj svijet, čovjek mora usvojiti posve novu vrstu prosuđivanja. Naime, bez obzira na to što se stvari koje zapravo pripadaju ljudskoj nutрини pojavljuju kao vanjski svijet, one se još pojavljuju kao zrcalna slika onoga što uistinu

jesu. Ako ovdje, na primjer, ugledamo neku brojku, moramo je čitati obrnuto, kao zrcalnu sliku. 265, primjerice, ovdje znači 562. Neku kuglu vidimo kao da smo u njenom središtu. To gledanje iznutra moramo tada ispravno prevesti. I duševna se svojstva pojavljuju kao zrcalne slike. Želja koja se odnosi na nešto izvanjsko pojavljuje se u liku koji se kreće prema onome tko tu želju gaji. Strasti koje imaju svoje sjedište u čovjekovoj nižoj prirodi mogu poprimiti oblik životinjskih ili sličnih spodoba što navaljuju na čovjeka. Ustvari, te strasti streme prema van; one traže predmet svog zadovoljenja u vanjskom svijetu. Međutim, to stremljenje prema van u zrcalnoj se slici očituje kao napad na nositelja tih strasti.

Ako je tajni učenik prije nego što se uzdigao do višeg gledanja, mirnim i trezvenim samopromatranjem upoznao vlastita svojstva, on će i u trenutku kada njegova nutrina stupi pred njega u vanjskoj zrcalnoj slici, iznaći hrabrost i snagu da se ponaša na ispravan način. Ljudi koji takvim samoispitivanjem nisu dovoljno poznali vlastitu nutrinu neće u svojoj zrcalnoj slici prepoznati *sebe* i smatrat će je tuđom stvarnošću. Uplašit će se onoga što vide i budući da to ne mogu izdržati, uvjerit će sami sebe da je to samo plod tlapnje koja ne vodi ničemu. U oba će slučaja, zbog nezrelog postizanja određenog stupnja razvoja, čovjek sam sebi biti sudbonosna smetnja na putu k višem obrazovanju.

Neophodno je da tajni učenik ovlada najprije duhovnim gledanjem svoje vlastite duše kako bi krenuo prema višem razvoju. Jer u samome sebi ima upravo ono duhovno-duševno o čemu sam može najbolje prosuđivati. Kad je prvo stekao temeljitu spoznaju o svojoj osobnosti u fizičkom svijetu i kad se

susretne sa slikom te osobnosti u višem svijetu, moći će usporediti jednu s drugom. On može sliku iz višeg svijeta dovesti u vezu s nečim njemu poznatim i tako poći od jednog čvrstog uporišta. Kad bi, naprotiv, pred njega stupilo više drugih duhovnih bića, ne bi bio u stanju sebi bilo što razjasniti o njihovim karakteristikama i bitnostima. Uskoro bi osjetio kako mu nestaje tlo pod nogama. Stoga treba stalno naglašavati da je siguran pristup višem svijetu onaj koji vodi temeljitoj spoznaji i prosuđivanju vlastitog bića.

Na svom putu u viši svijet čovjek, dakle, prvo susreće duhovne *slike*. Zbilja koja, naime, odgovara ovim slikama i jest u *njemu samom*. Zato tajni učenik mora biti zreo da na tom prvom stupnju ne traži grubu realnost, nego da ono ispravno vidi u slikama. Ali, *unutar* tog svijeta slika uskoro upoznaje nešto novo. Njegovo *niže* *sebstvo* nalazi se pred njim samo kao zrcalna slika; no usred te zrcalne slike pojavljuje se prava zbilja *višeg* *sebstva*. Iz slike niže osobnosti postaje vidljiv lik duhovnog ja. Tek iz ovog predu se niti prema drugim višim duhovnim stvarnostima.

Sada je došlo vrijeme da se upotrijebi dvolatični lotosov cvijet u predjelu očiju. Kada se on počne kretati, čovjeku postaje moguće povezati svoje više ja s nadređenim duhovnim bićima. Struje koje teku od ovog lotosova cvijeta kreću se prema višim stvarnostima tako da je čovjek potpuno svjestan tih kretanja. Kao što svjetlo oku čini vidljivima fizičke predmete, tako ta strujanja čine vidljivima duhovna bića viših svjetova.

Uranjajući u predodžbe koje proizlaze iz duhovne znanosti, a koje sadrže temeljne istine, učenik uči pokretati strujanja očnog lotosova cvijeta i njima upravljati.

Na ovom se stupnju razvoja osobito pokazuje što je zdravo prosuđivanje i jasno logičko školovanje. Treba samo imati na umu da se sada više sebstvo koje je do sada tek kao klica drijemalo u čovjeku, rađa u svjesno postojanje. Radi se ne samo u slikovitom nego i u stvarnom smislu o *rođenju* u duhovnom svijetu. A to rođeno biće, to više sebstvo, mora na svijet doći sa svim potrebnim organima i sklonostima da bi bilo sposobno za život. Kao što se priroda mora brinuti da dijete na svijet dođe s dobro oblikovanim ušima i očima, tako se zakoni vlastitog razvoja nekog čovjeka moraju brinuti da njegovo više sebstvo stupi u postojanje s potrebnim sposobnostima. Zakoni koji sami oblikuju više organe duha nisu ništa drugo doli zdravi zakoni uma i morala fizičkog svijeta. Kao što u majčinoj utrobi sazrijeva dijete, tako u fizičkom sebstvu sazrijeva duhovni čovjek. Zdravlje djeteta ovisi o normalnom djelovanju prirodnih zakona u majčinoj utrobi. Zdravlje duhovnog čovjeka na sličan je način uvjetovano zakonima običnog razuma i uma djelatnog u fizičkom životu. Nitko ne može roditi zdravo više sebstvo ako ne živi i ne misli zdravo u fizičkom svijetu. Život usklađen s prirodom i umom osnova je svakog zdravog duhovnog razvoja. — Kao što i dijete već u majčinoj utrobi živi po prirodnim snagama koje poslije rođenja zapaža svojim osjetilnim organima, tako čovjekovo više sebstvo živi prema zakonima duhovnog svijeta već tijekom fizičkog postojanja. I kao što dijete te snage prisvaja prema nekom nejasnom životnom osjećaju, čovjek može jednako učiniti sa snagama duhovnog svijeta prije negoli se rodi njegovo više sebstvo. Štoviše, on to *mora* činiti ako želi da njegovo više sebstvo dođe na svijet kao potpuno razvijeno

biće. Nije ispravno ako netko kaže: ne mogu prihvatiti učenja duhovne znanosti prije negoli i sam progleđam. Jer bez udublivanja u duhovna istraživanja uopće se ne može doći do prave više spoznaje. Bilo bi to kao da dijete u majčinoj utrobi odbija upotrijebiti snage koje mu dolaze od majke i čeka mogućnost da ih samostalno stekne. Kao što začeto dijete svojim životom osjeća ispravnost onoga što prima, tako i čovjek koji još nije vidovit može doživjeti istinitost ovih učenja duhovne znanosti. Uvid u ta učenja izgrađuje se na osjećaju za istinu i na jasnom, zdravom i svestranom umnom prosuđivanju, čak i onda ako čovjek još ne vidi duhovne činjenice. Mistične spoznaje čovjek mora prvo naučiti i učeći pripremiti se za gledanje. Kad bi došao do gledanja ne učeći prije toga, nalikovao bi djetetu koje je, doduše, rođeno s očima i ušima, ali bez mozga. Pred njim bi se širio čitav svijet boja i zvukova, ali njemu bi on bio bez ikakva smisla.

Ono, dakle, što je čovjeku bilo jasno zahvaljujući osjećaju za istinu, zahvaljujući razumu i umu, na spomenutom stupnju tajnog školovanja postaje vlastitim doživljajem. On tada stječe neposredno znanje o svom višem sebstvu. Uči spoznavati da je to više sebstvo u vezi s duhovnim bićima više vrste, da je s njima u jedinstvu. Dakle, uočava kako je porijeklo tog nižeg sebstva u jednom višem svijetu. Postaje očito da njegova viša priroda nadživljuje nižu. Sada može sam razlikovati svoje prolazno od svog trajnog. Tako vlastitim gledanjem uči razumijevati učenje o utjelovljenju (inkarnaciji) tog višeg sebstva u niže. Sada mu postaje jasno da je on u jednoj višoj duhovnoj vezi, da su njegova svojstva, njegova sudbina, posljedice te veze. On uči spoznavati *zakon svog*

života, karmu. Uviđa da je njegovo niže sebstvo, onakvo kakvo nastaje na osnovi sadašnjeg života, samo jedan od oblika što ga može poprimiti njegovo više biće. Pred sobom uočava mogućnosti da na sebi radi iz svog višeg sebstva kako bi bio sve savršeniji i savršeniji. Postaje sposoban uočavati i velike razlike između ljudi s obzirom na njihove stupnjeve savršenosti. Opaža da ima ljudi koji stoje iznad njega, da su postigli stupnjeve što njemu tek predstoje. Uviđa da učenja i djela takvih ljudi potječu iz nadahnuća jednog višeg svijeta. Sve to zahvaljuje prvom vlastitom uvidu u taj viši svijet. Ono što se naziva "velikim posvećenicima čovječanstva" za njega postaje činjenicom.

Darovi dobiveni ovim stupnjem razvoja jesu: uvid u svoje više sebstvo, učenje o utjelovljenju ili inkarnaciji tog višeg sebstva u niže, zakon po kojem je život u fizičkom svijetu uređen prema duhovnim zavisnostima — zakon karme — te konačno, u postojanje velikih posvećenika.

Zato se govori da je kod učenika koji je postigao taj stupanj potpuno nestala sumnja. Ako je prije mogao na umnim razlozima i zdravom mišljenju izgraditi vjeru, sada na mjesto te vjere stupa puno znanje i uvid koji se ničim ne može pokolebati.

Religije su svojim ceremonijama, sakramentima i ritualima dale vanjske vidljive odraze viših duhovnih zbivanja i bića. To može negirati samo onaj tko još nije prodro u dubine velikih religija. Tko sam gleda u tu duhovnu stvarnost, razumije i veliko značenje ovih čina vidljivih vanjskom pogledu. Za njega će i sama religiozna služba postati izrazom njegova općenja s duhovno nadređenim svijetom.

Vidljivo je na koji je način postizanjem ovog stupnja razvoja tajni učenik stvarno postao novi čovjek. Sada može postupno sazrijevati do toga da pomoću strujanja svog eterskog tijela upravlja pravim višim elementom života i time stekne veliku slobodu u odnosu na svoje fizičko tijelo.

PROMJENE U ŽIVOTU SNOVA TAJNOG UČENIKA

Nagovještaj da je tajni učenik postigao ili će uskoro postići u prethodnom poglavlju opisani razvojni stupanj jest promjena koja se događa u njegovim snovima. Prije su mu snovi bili zbrkani i samovoljni. Sada počinju poprimati pravilno obilježje. Slike postaju smisleno povezane, jednako kao i predodžbe svakidašnjeg života. U njima se mogu prepoznati zakon, uzrok i posljedica. Mijenja se i sadržaj snova. Dok su prije bili samo odjeci dnevnog života, preoblikovani utisci okoline ili stanja vlastitog tijela, sada se pojavljuju slike iz svijeta koji je prije čovjeku bio nepoznat. U početku, doduše, život snova zadržava svoja *opća obilježja*, ukoliko se san od budnog predočavanja razlikuje po tome da *simbolički* donosi ono što želi izraziti. Pozornom promatraču života snova ta simboličnost ne može promaknuti. Sanjamo, na primjer, da smo uhvatili neku ružnu životinju i u ruci imamo neugodan osjećaj. Kad se probudimo, primjećujemo da smo rukom obuhvatili okrajak pokrivača. Opažaj se, dakle, ne pokazuje izravno, nego preko naznačenog simbola. — Ili sanjamo da bježimo pred nekim goniteljem i osjećamo strah. Pri buđenju ustanovimo da nam je za vrijeme spavanja snažno lupalo srce. Želudac pun teško probavljive hrane izaziva u snovima zastrašujuće slike. I događaji u okolini usnulog čovjeka zrcale se u snu u obliku simbola. Kucanje sata može izazvati sliku vojničke postrojbe koja korača uz lupanje bubnja. Pad stolice može biti uzrok čitave drame, u kojoj se udarac doživljava kao pucanj i tako dalje. Tu simboliku izraza ima i uravnotežen san čovjeka čije se etersko

tijelo počinje razvijati. Ali ono prestaje odražavati samo činjenice fizičke okoline ili vlastitoga osjetilnog tijela. Dok snovi čiji je uzrok u opisanim stvarima postaju pravilni, među njih se miješaju i takve slike koje su izraz stvari i odnosa jednog drugog svijeta. Tu se prvo stječu iskustva koja su nedostupna običnoj dnevnoj svijesti. — Ne treba nipošto misliti da će bilo koji pravi mističar snovito doživljene stvari uzeti kao podlogu bilo kojeg mjerodavnog pripćenja o višem svijetu. Takve doživljaje čovjek treba smatrati samo prvim *znakovima* višeg razvoja. — Uskoro se kao nova posljedica javlja i činjenica da slike u snovima tajnog učenika nisu više, kao prije, lišene vodstva razuma. On, štoviše, upravlja slikama i sagledava ih kao što upravlja predodžbama i utiscima pri budnoj svijesti. Sve se više gube razlike između snovite i budne svijesti. Sanjač je u pravom smislu riječi za sanjanja budan. Osjeća se kao gospodar i vođa svojih slikovitih predodžbi.

Za vrijeme sanjanja čovjek se stvarno nalazi u svijetu različitom od svijeta svojih fizičkih osjetila. Međutim, čovjek nerazvijenih duhovnih organa može o tom svijetu imati samo spomenute zbrkane predodžbe. Taj svijet snova postoji za njega samo onoliko koliko osjetilni svijet postoji za biće koje ima tek začetke očiju. Zato u tom svijetu i ne može vidjeti ništa drugo nego preslike i zrcaljenja običnog života. Ali njih može u snovima vidjeti zato što njegova duša svoja dnevna opažanja sama uslikava u tkivo od kojeg se sastoji onaj drugi svijet. Treba nam biti jasno da osim ovog običnog svjesnog dnevnog života imamo i drugi, nesvjesni život, koji vodimo u spomenutom drugom svijetu. Sve što opažamo i mislimo, unosimo u taj svijet, ali to možemo vidjeti samo

ako su razvijeni lotosovi cvjetovi. U svakom čovjeku postoje određeni oskudni zamci lotosovih cvjetova, ali za dnevne svijesti on njima ništa ne može opažati jer su ti utisci za njega sasvim slabi. Razlozi za to slični su onima zbog kojih se danju ne mogu vidjeti zvijezde. Opažaj njihova svjetla preslab je u odnosu na moćno djelovanje sunčeve svjetlosti. Tako i ti slabi duhovni utisci zbog moćnih dojmova fizičkih osjetila ne dolaze do izražaja. Kad su vanjskim osjetilima u spavanju zatvorena vrata, ti utisci zbrkano zasvijetle. Tada se sanjač vraća iskustvima stečenim u jednom drugom svijetu. U prvo vrijeme to su iskustva što ih je predodžbeni život vezan uz fizička osjetila unio u duhovni svijet. — Ali tek razvijeni lotosovi cvjetovi omogućuju da se tamo zabilježe objave koje ne pripadaju fizičkom svijetu, a s razvijenim eterskim tijelom stječe se potpuno znanje o tim zapisima koji potječu iz drugih svjetova. — Time počinje čovjekovo općenje u jednom novom svijetu. Sada čovjek pomoću uputa tajnog školovanja mora postići dvoje. Ponajprije mora biti u stanju potpuno, kao u budnom stanju, osvijestiti ono što je zapazio u snovima. Postigne li to, moći će ta ista opažanja vršiti i za vrijeme običnoga budnog stanja. Pažnja usmjerena na duhovne utiske postaje takva da oni, nasuprot fizičkim utiscima, više ne moraju nestati, nego mogu supostojati *usporodno* s njima.

Kad je tajni učenik stekao tu sposobnost, pred njegovim se duhovnim okom pojavljuje nešto od slike opisane u prethodnom poglavlju. Sada može opažati ono što se u duhovnom svijetu nalazi kao uzrok fizičkog svijeta. Prije svega u ovom svijetu može pronaći svoje više sebstvo. — Sljedeći njegov zadatak jest da što više urasta u to sebstvo, to znači

da ga stvarno smatra svojim pravim bićem i da se u skladu s tim ponaša. Sve je više zaokupljen predodžbom i živim osjećajem da je njegovo fizičko tijelo i ono što je prije nazivao svojim "ja" samo oruđe tog višeg ja. Prema svojem nižem sebstvu ima onakav osjećaj kakav čovjek ograničen na osjetilni svijet ima prema nekom alatu ili vozilu kojim se služi. Kao što čovjek vozilo kojim se vozi ne smatra svojim "ja" iako kaže: "ja se vozim", tako razvijen čovjek govoreći: "ja ulazim kroz vrata", zapravo ima predodžbu: "ja nosim svoje tijelo kroz vrata". No to za njega mora biti sam po sebi razumljiv pojam, kako ni na trenutak ne bi izgubio čvrsto tlo fizičkog svijeta, da se nikada ne otuđi od osjetilnog svijeta. Tajni učenik ne smije postati zanesenjak, sanjar; pomoću više svijesti ne smije osiromašiti svoj život u fizičkom svijetu, nego ga obogatiti, onako kako ga obogaćuje onaj tko umjesto svojih nogu upotrebljava željeznicu da bi prevalio neki put.

Kad je tajni učenik postigao takav život u svom višem ja, onda — ili štoviše već za vrijeme stjecanja te svijesti — njemu postaje jasno kako tu duhovnu snagu opažanja može probuditi u organu stvorenom u predjelu srca i upravljati njome pomoću strujanja opisanih u prethodnom poglavlju. Ta snaga opažanja jest element jedne oduhovljene tvarnosti, koji polazi od spomenutog organa i blistavom ljepotom struji kroz pokretne lotosove cvjetove, a također kroz druge kanale razvijenoga eterskog tijela. Odavde zrači u okolni duhovni svijet čineći ga duhovno vidljivim, kao što sunčana svjetlost obasjavajući svijet izvana, čini predmete fizički vidljivima.

Kako se u organu srca stvara ta snaga opažanja, može se samo postupno razumjeti tijekom njegove izgradnje.

Čovjek može jasno opažati predmete i bića duhovnog svijeta tek kad spomenuti organ opažanja uzmogne slati kroz svoje etersko tijelo u vanjski svijet kako bi na taj način osvjetlio te predmete. — Iz toga se vidi da potpuna svijest o nekom predmetu duhovnog svijeta može nastati tek ako čovjek sam na njega baci tu duhovnu svjetlost. Zapravo, više "ja" koje stvara taj opažajni organ uopće ne boravi u ljudskom fizičkom tijelu, nego — kako je pokazano — izvan njega. Organ srca samo je mjesto u kojem čovjek izvana pali taj duhovni svjetlosni organ. Kad ga ne bi upalio ovdje, nego na nekom drugom mjestu, duhovna zapažanja dobivena pomoću njega ne bi imala nikakve veze s fizičkim svijetom. Ali čovjek treba sve ono više duhovno staviti u odnos prema fizičkom svijetu, više duhovno treba kroz njega djelovati u fizički svijet. Više ja služi se organom srca da bi osjetilno sebstvo učinilo svojim oruđem, ono njime upravlja.

Međutim, osjećaj koji prema stvarima duhovnog svijeta ima duhovno razvijen čovjek drugačiji je od osjećaja osjetilnog čovjeka prema fizičkom svijetu. Dok su za osjetilnog čovjeka zapaženi predmeti "izvan njega", duhovno razvijeni čovjek, naprotiv, osjeća da je sjedinjen s duhovnim predmetom svog zapažanja, kao da je u njegovoj "nutrini". On, ustvari, u duhovnom prostoru putuje od mjesta do mjesta. Zato se jezikom tajne znanosti i zove "putnikom". U početku on nije nigdje kod kuće. — Kad bi ostao samo pri tom putovanju, ne bi mogao u duhovnom prostoru stvarno odrediti nijedan predmet. Kao što se neki predmet ili mjesto u fizičkom prostoru određuju tako da se krene od jedne određene točke, tako to mora biti i u tom dostignutom drugom svijetu.

I tu treba potražiti neko mjesto, sasvim precizno ga istražiti i zatim duhovno prisvojiti. Na tom mjestu čovjek sebi mora osnovati duhovni zavičaj i onda sve drugo staviti u odnos prema tom zavičaju. I u fizičkom svijetu čovjek sve vidi onako kako mu to određuju predodžbe njegova fizičkog zavičaja. Čovjek iz Berlina nehotice opisuje London drugačije nego Parižanin. Ipak je s duhovnim zavičajem drugačije nego s fizičkim. Čovjek je rođen "u" fizički svijet bez svog sudjelovanja; u zavičaju je u mladosti instinktivno primio niz predodžbi kojima kasnije sve ostalo nenamjerno osvjetljava. Međutim, duhovni je zavičaj čovjek izgradio sam i potpuno svjesno. Zato polazeći od njega prosuđuje iz potpuno svijetle slobode. — To stvaranje duhovnog zavičaja u jeziku duhovne znanosti naziva se "sagraditi kolibu".

Duhovno gledanje na tom stupnju proteže se isprva na duhovne protuslike fizičkog svijeta ukoliko se te protuslike nalaze u takozvanom astralnom svijetu. U tom se svijetu nalazi sve ono što je po svojoj prirodi slično ljudskim nagonima, osjećajima, požudama i strastima. Jer svim osjetilnim stvarima koje okružuju čovjeka pripadaju i snage koje su srodne tim ljudskim snagama. Kristal, na primjer, dobiva svoje oblike od snaga koje se višem gledanju pokazuju kao nagon koji djeluje u čovjeku. Iste snage upravljaju kolanjem sokova u biljci, razvojem cvjetova, prskanjem sjemenih tobolaca. Za razvijene opažajne duhovne organe ove snage poprimaju oblik i boju kao što predmeti fizičkog svijeta imaju oblik i boju za fizičko oko. Tajni učenik na navedenom stupnju ne vidi samo kristal i biljku nego i naznačene duhovne snage. Životinjske i ljudske nagone ne vidi samo na osnovi fizičkih manifestacija života njihovih

nosilaca nego i neposredno kao predmete; kao što vidi stolove i stolce u fizičkom svijetu. Čitav životinjski i ljudski svijet instinkta, nagona, želja i strasti koji je omotan astralnim oblakom postaje aurom.

Na tom stupnju razvoja vidoviti, nadalje, opaža i stvari koje su osjetilnom opažanju gotovo ili posve nepristupačne. Može, na primjer, primijetiti astralnu razliku između prostorije u kojoj su u većini ljudi nižeg morala i prostorije u kojoj borave ljudi s uzvišenim idealima. U nekoj bolnici nije samo fizičko nego i duhovno ozračje drugačije od onog u plesnoj dvorani. Neki trgovački grad ima drugačiji astralni zrak nego neki sveučilišni. U početku je moć zapažanja čovjeka koji je postao vidovitim tek slabo razvijena. On se isprva prema ranije navedenim predmetima odnosi kao snovita svijest osjetilnog čovjeka prema njegovoj budnoj svijesti. Ali takav će se čovjek postupno sasvim probuditi i na tom stupnju.

Najviše dostignuće koje vidoviti postiže na ovom stupnju gledanja jest da mu se pokazuju astralne reakcije životinjskih i ljudskih nagona i strasti. Neki postupak pun ljubavi prati drugačija astralna popratna pojava nego onaj koji proizlazi iz mržnje. Besmislena požuda osim same sebe pokazuje i jednu ružnu astralnu pasliku, a osjećaj usmjeren na nešto uzvišeno — lijepu. Te se paslike za vrijeme fizičkoga ljudskog života mogu samo slabo vidjeti jer na njihovu jačinu utječe fizički život. Želja za nekim predmetom, na primjer, proizvodi u astralnom svijetu osim same svoje slike i njen zrcalni odraz. A ako se ta želja zadovolji dobitkom fizičkog predmeta ili ako bar postoji mogućnost takvog zadovoljenja, njena paslika će biti jedva uočljiva. Do svog punog izražaja ona dolazi tek poslije smrti, kad duša još uvijek

zbog svoje prirode gaji takvu želju, ali je više ne može zadovoljiti jer ne postoji ni taj predmet ni taj fizički organ. Osjetilno naklonjen čovjek i nakon svoje smrti žudjet će, na primjer, za užicima nepca. Sada mu, međutim, nedostaje mogućnost zadovoljenja budući da više nema nepca. Kao posljedica te želje pojavljuje se jedna osobito snažna paslika koja onda muči dušu. Ta iskustva s paslikama niže duševne prirode poslije smrti doživljavaju se u regiji požuda i zovu se doživljajima u carstvu duša. To nestaje tek kad se duša pročisti od svih žudnji koje su usmjerene na fizički svijet. Tek se tada ova duša uzdiže u više područje (duhovni svijet). — Iako su te paslike u čovjekovu životu još slabe, one ipak postoje prateći ga kao njegova sklonost požudama, kao što komet prati njegov rep. Vidoviti ih može vidjeti ako je postigao određeni stupanj razvoja.

Tajni učenik na opisanom stupnju razvoja živi u takvim i srodnim iskustvima. Na ovom stupnju razvoja ne može doći do još viših duhovnih doživljaja. Odavde se mora uzdići još više.

POSTIZANJE KONTINUITETA SVIJESTI

Čovjekov život protječe u mijeni triju stanja. To su budnost, sanjanje i duboki san bez snova. Ako si čovjek stvori predodžbu o tome kakve se promjene glede ta tri stanja moraju dogoditi kod onoga tko traži spoznaju duhovnog svijeta, moguće je shvatiti kako se stječu spoznaje viših svjetova. Prije nego što je prošao kroz školovanje za te spoznaje, njegova se svijest stalno prekida stankama u spavanju. U tim stankama duša ništa ne zna o vanjskom svijetu, a ni o sebi samoj. Samo povremeno iz mora opće nesvjesnosti izranjaju snovi koji se nadovezuju na događaje vanjskog svijeta ili na stanja vlastitog tijela. Isprva se u snovima samo vidi naročito očitovanje spavanja, pa se vjerojatno stoga govori samo o dva stanja: o spavanju i budnom stanju. Za duhovnu znanost, međutim, san ima samostalno značenje, neovisno o ova dva druga stanja. U prethodnom je poglavlju opisano kakva se promjena događa u životu snova čovjeka koji se nastoji uzdići k višim spoznajama. Njegovi snovi gube beznačajno, nepravilno, nepovezano obličje i sve više postaju svijet ispunjen pravilnošću i povezanošću. Pri daljnjem razvitku ne samo da taj, iz svijeta snova rođen novi svijet po unutarnjoj istinitosti ne zaostaje za vanjskom osjetilnom stvarnošću nego se u njemu objavljuju činjenice koje u punom smislu te riječi predstavljaju jednu višu stvarnost. U osjetilnom su svijetu, naime, posvuda skrivene tajne i zagonetke. Taj svijet uistinu pokazuje djelovanje stanovitih viših činjenica; ali čovjek koji sve opažanje ograniči samo na svoja osjetila ne može doprijeti do njihovih *uzroka*. Tajnom se učeniku ti uzroci djelomično otkrivaju u

spomenutom stanju, nastalom iz života snova, ali to se stanje kod njega nipošto ne zadržava. — Ta otkrivenja nikako ne smije smatrati stvarnim spoznajama sve dok mu se iste te stvari ne pokažu u budnom stanju. Ali on će postići i to da stanje koje si je stvorio za života snova preuzme u budnu svijest. Tada je za njega osjetilni svijet obogaćen nečim sasvim novim. Kao što nakon operacije očiju, čovjek slijep od rođenja progleda i stvari svoje okoline doživljava obogaćenim vidnim opažajima, tako i čovjek koji je na opisan način postao vidovit čitav okolni svijet vidi obogaćen novim svojstvima, stvarima, bićima i tako dalje. Sada više ne mora čekati san da bi živio u jednom drugom svijetu, nego se uvijek kada je to primjereno može prenijeti u opisano stanje radi višeg opažanja. Za njega takvo stanje ima sličan značaj kao što u običnom životu djelatno opažanje stoji nasuprot nedjelatnom. U pravom se smislu može reći: Tajni učenik tada otvara osjetila svoje duše i gleda stvari koje tjelesnim osjetilima moraju ostati skrivene.

Za tajnog je učenika to stanje samo prijelaz do još viših stupnjeva spoznaje. Nastavi li vježbe koje su mu služile u tajnom školovanju, nakon nekog će vremena uočiti da se opisana korjenita promjena ne događa samo u njegovu životu snova nego da se preobrazba proteže i na dosadašnje duboko spavanje bez snova. Iz sveopćeg mraka spavanja izranjaju opažaji koje ranije nije poznavao. Naravno, nije lako opisati ove opažaje jer je naš jezik stvoren samo za osjetilni svijet i možemo tek približno naći riječi za ono što uopće ne pripada tom osjetilnom svijetu. Ipak, za opis viših svjetova moramo prvo upotrijebiti riječi, što se može postići samo tako da se mnoge

stvari kažu metaforički. To je moguće zato jer je u svijetu sve međusobno srodno. Stvari i bića viših svjetova srodni su s onima osjetilnog svijeta barem toliko da je uz dobru volju ipak moguće stvoriti predodžbe o tom višem svijetu. Uvijek treba biti svjestan da mnogi takvi opisi nadosjetilnih svjetova moraju biti usporedbe i simboli. — Tajno se školovanje stoga odvija samo djelomično riječima običnog jezika; osim toga, tajni učenik za svoje uzdizanje uči jedan simbolički način izražavanja koji kao da proizlazi sam iz sebe. Učenik ga za vrijeme tajnog školovanja sam mora usvojiti. No to nije prepreka da o prirodi viših svjetova doznamo nešto i običnim opisima kakve ovdje dajemo.

Doživljaji koji izranjaju iz mora besvjesnosti za vrijeme dubokog sna najbolje se mogu usporediti s nekom vrstom *slušanja*. Može se govoriti o slušanju zvukova i riječi. Kao što se doživljaji u spavanju ispunjenom snovima mogu označiti kao neka vrsta gledanja, tako se činjenice dubokog spavanja mogu usporediti sa slušnim utiscima. (Trebalo spomenuti da je *gledanje* i za duhovni svijet jedan viši stupanj. Boje su i za *taj svijet* nešto više nego zvukovi i riječi. Međutim, ono što tajni učenik u svom školovanju od tog svijeta *prvo* opaža *nisu još* te više boje, nego niži zvukovi. Samo zato što je čovjek po svom općem razvoju pogodniji za svijet koji mu se objavljuje u spavanju ispunjenom snovima, on tu odmah opaža boje. Za viši svijet, koji mu se otkriva u dubokom snu, još je manje pogodan. Zato mu se on otkriva *prvo* u zvukovima i riječima, a kasnije se čovjek može vinuti do boja i oblika.)

Kad tajni učenik primijeti da u dubokom snu ima takve doživljaje, tada je njegova prva zadaća

da ih sebi, koliko je god to moguće, protumači i razjasni. U početku je to vrlo teško jer je na ovom stupnju opažaj doživljaja izuzetno slab. Doduše, kada se probudi, čovjek zna da je doživio nešto, ali što je to bilo, ostaje mu potpuno nejasno. Najvažnije je za vrijeme ovog početnog stanja da čovjek ostane miran i spokojan te da ni na trenutak ne podlegne bilo kakvom nemiru i nestrpljenju. Nemir i nestrpljenje djelovali bi u svakom slučaju štetno. Oni, svaka-ko nikada ne bi mogli razvoj ubrzati, već ga usporiti. Treba se mirno prepustiti onome što nam je dano ili darovano, a sve nasilno treba izostaviti. Ako čovjek u nekom trenutku ne može primijetiti doživljaje prilikom spavanja, treba biti strpljiv sve dok to ne postane mogućim. Taj će trenutak zacijelo jednom doći. Ako je čovjek prije toga bio strpljiv i smiren, moć opažanja postat će njegovim sigurnim vlasništvo, dok će se nasilim postupkom jednom, doduše, pojaviti, ali se zatim ponovno zadugo može izgubiti.

Kad jednom stekne sposobnost opažanja i kad mu doživljaji postanu potpuno jasni u svijesti, tada treba usmjeriti pažnju na sljedeće. Među snovima treba sasvim točno razlikovati dvije vrste. Jedna će mu vrsta biti potpuno strana u odnosu na ono što je ikada bio upoznao. Tim se doživljajima čovjek u prvo vrijeme može radovati; može se njima krijepiti, ali ih inače privremeno treba ostaviti onakvima kakvi jesu. Oni su preteče višega duhovnog svijeta u kojem će se čovjek snaći tek kasnije. U drugoj vrsti doživljaja pozoran promatrač nalazi određenu srodnost s običnim svijetom u kojem živi. Ti doživljaji prilikom spavanja objašnjavaju mu ono o čemu u životu razmišlja, ono što bi htio pojmiti o stvarima svoje okoline, ali što običnim razumom ne može shvatiti.

U svakidašnjem životu čovjek razmišlja o onom što ga okružuje. Stvara predodžbe da bi shvatio veze između tih stvari. Pomoću pojmova nastoji razumjeti ono što opažaju njegova osjetila. Doživljaji prilikom spavanja odnose se na takve predodžbe. Što mu je prije bio taman, zasjenjen pojam, sada postaje nešto zvučno, živo, što se može usporediti samo sa zvukovima i riječima osjetilnog svijeta. Čovjek sve više osjeća kao da mu se rješenja zagonetaka o kojima mora razmišljati, u zvukovima i riječima došaptavaju iz jednog višeg svijeta, pa postaje sposoban da ono što mu prilazi iz jednog drugog svijeta spoji s običnim životom. Što je prije mogla postići samo njegova misao, sada postaje doživljaj, tako živ i sadržajan kako to samo može biti neki doživljaj osjetilnog svijeta. Stvari i bića osjetilnog svijeta nisu samo ono što se ukazuje osjetilnom opažanju. Oni su izraz i tekovina duhovnog svijeta. Taj, prije sakriven, duhovni svijet odzvanja sada tajnom učeniku u cijeloj njegovoj okolini.

Lako je uvidjeti da je ta viša moć opažanja čovjeku blagoslov samo onda ako je u tim novootvorenim duševnim osjetilima sve u redu, jednako kao što i svoje obične osjetilne organe čovjek može upotrijebiti za pravo promatranje svijeta samo ako su uređeni prema odgovarajućim zakonima. No čovjek sam sebi stvara ta viša osjetila vježbama na koje ga upućuje tajno školovanje. — Među njih spada koncentracija, to jest, usmjeravanje pažnje na sasvim određene predodžbe i pojmove u vezi s tajnama svijeta. K tome, nadalje, spada meditiranje, što znači življenje u takvim idejama, potpuno uranjanje u njih na propisan način. Koncentracijom i meditacijom čovjek radi na svojoj duši i time u njoj razvija duševne

opažajne organe. U vrijeme dok izvršava zadatke koncentracije i meditacije, u njegovu tijelu raste duša, kao što zametak djeteta raste u tijelu majke. A kad potom, tijekom spavanja nastane opisani pojedinačni doživljaj, primiče se trenutak rođenja oslobođene duše, koja je time doslovno postala drugo biće, što ga čovjek u sebi dovodi do klijanja i sazrijevanja. — Stoga napore koncentracije i meditacije treba izvoditi brižljivo i mora ih se točno pridržavati budući da su to zakoni za klijanje i dozrijevanje označenog višeg ljudskoga duševnog bića, koje pri svom rođenju mora u sebi biti harmoničan i pravilno raščlanjen organizam. Ako se u izvršenju tih propisa nešto promaši, na duhovnom se planu ne rada zakonito živo biće, već izrod nesposoban za život.

Razlog zašto se više duhovno biće rađa prvo u dubokom spavanju leži u tome što taj nježan, još neotporan organizam — kad bi se slučajno pojavio za vrijeme osjetilnog svakidašnjeg života — uslijed snažnih, grubih zbivanja u tom životu ne bi mogao doći do izražaja. Njegova djelatnost ne bi uz tjelesnu djelatnost došla do izražaja. Kada u spavanju tijelo miruje i kada njegova djelatnost nije usmjerena na osjetilno *opažanje*, do izražaja može doći ona u početku nježna i neprimjetljiva djelatnost više duše. — Međutim, tajni učenik ne smije doživljaje prilikom spavanja smatrati punovaljanim spoznajama sve dok nije sposoban tu probuđenu višu dušu unijeti i u dnevnu svijest. Kad bude imao tu sposobnost, moći će između i za vrijeme dnevnih doživljaja opažati obilježja duhovnog svijeta, što znači da će tajne svoje okoline moći duševno zamjećivati kao zvukove i riječi.

Na tom stupnju razvoja mora postati jasno da se tu u prvo vrijeme radi o pojedinačnim, manje-više nepovezanim duhovnim doživljajima. Stoga treba paziti da se pomoću njih ne izgradi jedna cjelovita pa čak ni povezana spoznajna konstrukcija. U tom bi se slučaju u duševni svijet uplele svakakve fantastične predodžbe i ideje te se tako sagradio svijet koji sa stvarnim duhovnim svijetom ne bi imao nikakve veze. Tajni učenik mora neprekidno vježbati najstrožu samokontrolu. Najispravnije jest da svoje pojedine stvarne doživljaje čovjek postupno dovede do što veće jasnoće i da pričeka dok se potpuno bez prisile ne pojave novi doživljaji, koji se spajaju s već postojećim. — Kod duhovnog učenika, snagom duhovnog svijeta u koji je zašao i primjenom odgovarajućih vježbi, u dubokom snu nastupa sve obuhvatnije proširenje svijesti. Sve više doživljaja izranja iz besvijesti i sve su kraći intervali spavanja bez svijesti. Tako se sve više spajaju pojedini doživljaji prilikom spavanja a da istinsko spajanje nije pritom ometano svakojakim kombinacijama i zaključcima koji potječu od razuma naviknuta na osjetilni svijet. Što se navike mišljenja stečene u tom osjetilnom svijetu manje upliću u više doživljaje, to bolje. Ponaša li se čovjek tako, sve se više približava onom stupnju više spoznaje na kojem se stanja koja su prije u životu sna bila nesvjesna sada preobražavaju u potpuno svjesna. Tada, dok tijelo spava, čovjek živi u zbilji isto kao što je to slučaj u budnom stanju. Suvišno je reći da se za vrijeme samog spavanja radi o jednoj drugačijoj stvarnosti od osjetilne okoline u kojoj se nalazi tijelo. Čovjek uči i mora učiti — kako bi čvrsto ostao na tlu osjetilnog svijeta i kako ne bi postao zanesenjakom —

te doživljaje prilikom spavanja povezati s osjetilnom okolinom. Ali svijet doživljen u spavanju isprva je jedna potpuno nova objava. — U duhovnoj se znatnosti taj važan stupanj, koji se sastoji od svjesnosti u snu, zove kontinuitet (neprekidnost) svijesti.*

Kod čovjeka koji je dostigao taj stupanj, doživljavanje i stjecanje iskustva ne prestaje u trenucima u kojima fizičko tijelo počiva i kada duša kroz osjetilne organe ne prima nikakve utiske.

* Ovo je za određeni stupanj razvoja vrsta "ideala" koji se nalazi na kraju dugog puta. Tajni učenik prvo upoznaje ova dva stanja: svijest pri duševnom stanju u kome je prije mogao samo sanjati bez pravila te ono u kojem je mogao samo spavati bez svijesti i bez snova.

RASCJEP OSOBNOSTI ZA VRIJEME DUHOVNOG ŠKOLOVANJA

Za vrijeme spavanja ljudska duša ne prima nikakve obavijesti od fizičkih osjetilnih organa. Opažaji običnog vanjskog svijeta u tom joj stanju ne pritječu. Ona je u određenom smislu *izvan* onog dijela ljudskog bića, takozvanog fizičkog tijela, koje u budnom stanju prenosi osjetilna opažanja i mišljenje. Povezana je samo s onim finijim tijelima (eterskim i astralnim tijelom), a njih ne zapažaju fizička osjetila. Ali djelatnost tih finijih tijela u spavanju ne prestaje. Kao što je fizičko tijelo u vezi sa stvarima i bićima fizičkog svijeta, kao što od njih prima djelovanja i na njih djeluje, tako duša živi u jednom višem svijetu. Taj život traje i za vrijeme spavanja. Duša je uistinu za vrijeme spavanja potpuno djelatna, ali čovjek o toj svojoj vlastitoj djelatnosti ništa ne može znati sve dok nema duhovne opažajne organe kojima tijekom spavanja može isto tako dobro promatrati što se oko njega događa i što sam radi, jednako kao što svojim običnim osjetilima u dnevnom životu može promatrati svoju fizičku okolinu. Tajno se školovanje sastoji (kao što je pokazano u prethodnim poglavljima) u stvaranju takvih duhovnih osjetilnih organa.

Promijeni li tajnim školovanjem život spavanja kako je opisano u prethodnom poglavlju, čovjek može svjesno pratiti sve što se u tom stanju oko njega događa. Može se snalaziti u toj svojoj okolini kao što se pomoću običnih osjetila snalazi u budnom svakodnevnom životu. Pritom, svakako treba uzeti u obzir da opažanje obične osjetilne okoline pretpostavlja već viši stupanj vidovitosti. (Na to je već

ukazano u prethodnom poglavlju.) U početku razvoja tajni učenik opaža samo stvari koje pripadaju jednom drugom svijetu i ne može zapaziti njihove veze s predmetima svoje svakodnevne osjetilne okoline.

Ovo što se vidi na karakterističnim primjerima života snova i spavanja, događa se kod čovjeka neprestano. Duša neprekidno živi u višim svjetovima i u njima je djelatna. Iz njih ona crpi poticaje za stalno djelovanje na fizičko tijelo. No taj viši život ostaje čovjeku *nesvjestan*. Međutim, tajni ga učenik dovodi u svijest. Time njegov život postaje potpuno drugačiji. Sve dok duša nije u višem smislu *progledala*, nju vode nadređena bića. I kao što život slijepca koji je operacijom progledao postaje drugačiji nego što je bio prije dok se morao oslanjati na vođenje, tako se i čovjekov život mijenja tajnim školovanjem. On se oslobađa vodstva i sam preuzima rukovođenje sobom. Razumljivo je da je, kad se to dogodi, podložen zabludama o kojima obična svijest ništa ne sluti. Sada on djeluje iz svijeta iz kojega su na njega utjecale više moći, čega sam nije bio svjestan. Te više moći uređene su općom harmonijom svijeta. Iz te harmonije svijeta tajni učenik istupa. Sada on sam mora činiti ono što je za njega prije izvršavano bez njegova sudjelovanja.

Budući da je tome tako, u spisima koji se time bave mnogo se govori o opasnostima povezanim s uzdizanjem u više svjetove. Prikazi koji katkada govore o takvim opasnostima uistinu su prikladni da plašljivce ispune jezom pri pogledu na više svjetove. No treba reći da te opasnosti postoje samo ako izostanu nužne mjere opreza. Ali ako se, naprotiv, pridržava svih savjeta koje pruža tajno školovanje, tada slijedi uspon, doduše kroz doživljaje koji po

moći i veličini nadmašuju sve što si može predočiti i najsmjelija mašta osjetilnog čovjeka. Ali o utjecaju na zdravlje ili život ne može biti ni govora. Čovjek upoznaje užasne sile koje ugrožavaju život sa svih strana. Postaje mu moguće da se i sam služi određenim snagama i bićima koja su uskraćena osjetilnom opažanju. Može doći u veliko iskušenje da te snage upotrijebi za neki vlastiti, nedozvoljeni, interes ili da iz nedovoljne spoznaje viših svjetova te snage upotrijebi na pogrešan način. Neke takve osobito značajne doživljaje (na primjer, susret sa "čuvarom praga") izložiti ćemo u sljedećim poglavljima. — Međutim, moramo znati da životu neprijateljske moći postoje i onda ako ih čovjek ne poznaje. U tom slučaju njihov odnos prema čovjeku određuju više sile, no on se mijenja ako čovjek sa sviješću stupi u taj svijet koji mu je prije bio skriven. Ali će zato njegov vlastiti život postati jači, njegov će se životni krug obogatiti za jedno ogromno područje. Stvarna opasnost postoji samo onda ako tajni učenik, zbog nestrpljivosti ili neskromnosti prema iskustvima viših svjetova, prerano sebi pripiše određenu samostalnost i ne uzmgone čekati dok ne postigne dovoljan uvid u nadosjetilne zakone. Na ovom su području upravo poniznost i skromnost mnogo manje prazne riječi negoli u svakodnevnom životu. Posjeduje li ih učenik u najboljem smislu riječi, može biti siguran da će njegovo uzdizanje u viši život proći bez opasnosti za sve ono što se uobičajeno naziva zdravlje i život. — Prije svega ne smije nastati nikakav nesklad između doživljaja i zbivanja te zahtjeva svakodnevnog života. Čovjekove zadatke treba tražiti isključivo na ovoj Zemlji. Tko hoće izbjeći zadatke na ovoj Zemlji i

pobjeći u neki drugi svijet, može biti siguran da svoj cilj neće postići. — Ali ono što opažaju osjetila samo je dio svijeta. U duhovnom se, međutim, nalaze bića koja se izražavaju činjenicama osjetilnog svijeta. Čovjek mora imati udjela u duhu da bi svoja otkrivenja mogao unijeti u osjetilni svijet. Čovjek preobražava Zemlju usađujući joj ono što je izvidio u Zemlji duhova. U tom se sastoji njegova zadaća. Samo zato što osjetilna Zemlja ovisi o duhovnom svijetu i zato što se na Zemlji uistinu može djelovati samo ako se sudjeluje u onim svjetovima u kojima su skrivene stvaralačke snage, čovjek se treba htjeti uzdići u njih. Ako u tajno školovanje stupa s tim uvjerenjem i ni u jednom trenutku ne odstupa od označenog pravca, ne treba se pribojavati ni najmanjih opasnosti. Nitko se ne bi trebao zbog mogućih opasnosti dati odvratiti od tajnog školovanja, ali svakome ta mogućnost treba biti strog poziv da stječe ona svojstva koja mora imati pravi tajni učenik.

Nakon ovih pretpostavki koje uistinu ostavljaju po strani sve što bi pobuđivalo jezu, prikazat ćemo neke od takozvanih "opasnosti". Doista se događaju velike promjene s prije opisanim finijim tijelima tajnog učenika. Takve promjene suovise s određenim razvojnim zbivanjima triju osnovnih snaga duše: *htijenja*, *osjećanja* i *mišljenja*. Te tri snage stoje prije čovjekova tajnog školovanja u sasvim određenoj vezi koju određuju viši svjetski zakoni. Kada čovjek nešto *hoće*, *osjeća* i *misli*, to se ne odvija svojevoljno. Ako se, na primjer, u svijesti pojavi određena predodžba, na nju se, prema prirodnim zakonima, nadovezuje određeno osjećanje ili slijedi odluka volje koja je s njom u vezi. Kad čovjek uđe u sobu i osjeti zagušljiv zrak, otvara prozor. Čuje li da ga netko zove, odaziva

se. Na postavljeno pitanje odgovara. Ugleda nešto smrdljivo i javlja mu se osjećaj neugode. To su jednodravne veze između mišljenja, osjećanja i htijenja. Ako se ima pregled nad ljudskim životom, uvidjet će se da se sve u ovom životu gradi na takvim vezama. Štoviše, čovjekov se život označava kao "normalan" samo ako se u njemu primjećuje takva veza između mišljenja, osjećanja i htijenja, koja je utemeljena na zakonima čovjekove prirode. Smatralo bi se da proturiječi ovim zakonitostima kada bi, primjerice, neki čovjek pri pogledu na nešto smrdljivo osjećao ugodu ili kada na postavljeno pitanje ne bi odgovorio. Očekivanje uspjeha od nekog pravilnog odgoja ili obrazovanja temelji se na pretpostavci da je kod učenika moguće uspostaviti vezu između mišljenja, osjećanja i htijenja koja odgovara ljudskoj prirodi. Ako u učeniku potaknemo stanovite predodžbe, činimo to uz pretpostavku da će one kasnije stvoriti zakonitu povezanost s njegovim osjećajima i voljnim odlukama. To potječe odatle što su u finijim tijelima čovjekove duše središta tih triju snaga — mišljenja, osjećanja i htijenja — međusobno spojena na zakonit način. A to spajanje u finijem duševnom organizmu ima svoj odraz i u grubom fizičkom tijelu. I u njemu su organi htijenja u određenoj zakonitoj vezi s organima mišljenja i osjećanja. Određena misao zato izaziva neki osjećaj ili neku voljnu aktivnost. — U višem razvoju čovjeka prekidaju se niti koje međusobno povezuju te tri osnovne snage. Taj se prekid prvo javlja samo u opisanom finijem duševnom organizmu; ali pri još višem usponu to se proteže i na fizičko tijelo. (Pri višem duhovnom razvoju raspada se, na primjer, čovjekov mozak na tri međusobno odvojena dijela. Naravno, to odvajanje nije vidljivo običnom

osjetilnom gledanju i ne može se dokazati ni naj-savršenijim instrumentima. Ali ono nastaje i vidoviti ima sredstva za njegovo promatranje. Mozak vidovitog višeg stupnja raspada se na tri samostalno djelatna bića: mozak mišljenja, mozak osjećanja i mozak htijenja.)

Organi mišljenja, osjećanja i htijenja tada su međusobno neovisni. Njihovo se povezivanje više ne uspostavlja zakonima usađenim u njima samima, nego ga mora vršiti probuđena viša svijest samog čovjeka. To je, naime, promjena koju tajni učenik primjećuje kod sebe — ne uspostavlja se više povezanost između neke predodžbe i osjećaja ili nekog osjećaja i voljne odluke i tako dalje, ukoliko je on sam ne uspostavi. Nikakav ga poticaj ne vodi od neke misli na neku radnju ako ga on u sebi slobodno ne izazove. Pred nekom činjenicom koja bi prije školovanja u njemu izazvala žarku ljubav ili najgoru mržnju sada može stajati bez ikakva osjećanja; pri nekoj misli koja bi ga prije oduševila za rad, sada može ostati nedjelatan. Može sprovesti voljne odluke za koje kod čovjeka što nije prošao tajnim školovanjem ne bi postojale ni najneznatnije pobude. Najveće dostignuće tajnog učenika jest potpuna vlast nad uzajamnim djelovanjem triju duševnih snaga; međutim, za to uzajamno djelovanje on preuzima punu odgovornost.

Tek uslijed ovog preobražaja svoga bića čovjek može na svjestan način stupiti u vezu s određenim nadosjetilnim snagama i bićima. Naime, njegove vlastite duševne snage na odgovarajući su način srodne s osnovnim snagama svijeta. Na primjer, snaga koja se nalazi u volji može opažati i djelovati na stvari i bića višeg svijeta, ali tek ako je oslobođena veze

s osjećanjem i mišljenjem u samoj duši. Čim je ta veza razriješena, voljna aktivnost usmjerava se prema van. Tako je i sa snagama mišljenja i osjećanja. Ako mu netko uputi osjećaj mržnje, vidoviti to vidi kao fini svjetlosni oblak određene boje. Takav se vidoviti čovjek može obraniti od osjećaja mržnje kao što se osjetilni čovjek brani od fizičkog udarca. Mržnja u nadosjetilnom svijetu postaje vidljiva pojava. Međutim, vidoviti je može opažati samo time što snagu koja leži u njegovu osjećaju može poslati i prema van, kao što osjetilni čovjek prema van usmjerava osjetljivost svojeg oka. Kako se događa s mržnjom, tako je i s mnogo značajnijim činjenicama osjetilnog svijeta. S njima čovjek može stupiti u svjesnu vezu oslobađanjem osnovnih snaga svoje duše.

Zbog opisanog razdvajanja snaga mišljenja, osjećanja i htijenja može doći do trostrukog skretanja s puta razvoja ako se čovjek ne pridržava duhovnoznanstvenih uputa. Takvo skretanje može nastati ako se ti putovi povezivanja razore prije nego što je viša svijest dovoljno napredovala da može valjano upravljati uspostavljanjem harmoničnoga zajedničkog djelovanja tih razdvojenih snaga. — Jer u pravilu sve tri osnovne snage čovjeka u određenom isječku života nisu jednako napredovale u svom razvoju. Kod jednog je čovjeka mišljenje naprednije od osjećanja i htijenja, kod drugog je neka druga snaga moćnija. Dok se veze među ovim snagama održavaju pomoću viših zakona svijeta, prevladavanjem jedne ili druge snage ne može nastati nikakva štetna nepravilnost. Ovi zakoni, na primjer, kod čovjeka volje djeluju uravnotežujuće, sprečavajući da volja koja prevladava previše zastrani. No ako takav čovjek volje pristupi tajnom školovanju, prestaje zakoniti

utjecaj osjećaja i misli na volju koja neprekidno sili na ogromna, snažna postignuća. Ako čovjek potpuno ne vlada svojom višom sviješću tako da sam može uspostaviti harmoniju, volja će ići svojim vlastitim neobuzdanim putovima. Ona će neprekidno nadvladavati svoga nosioca. Osjećaji i misli potpadaju pod posvemašnju nemoć; čovjek će biti ropski potčinjen i bičevan tom moći volje. Nastao je *nasilnik* koji čini jedan neobuzdan postupak za drugim. — Zastraniti se može i kad se osjećaj na neumjeren način oslobodi zakonitosti. Na primjer, čovjek inače sklon poštivanju drugih može se predati bezgraničnoj zavisnosti sve do gubitka vlastite volje i mišljenja. Umjesto više spoznaje, udes je takve osobe gubitak svake snage i lišenost vlastitosti, što pobuđuje svaku samilost. Čovjek sklon pobožnosti i religioznom uzdizanju može zapasti u religiozno naslađivanje koje ga cijelog obuzme. — Treće zlo nastaje ako prevagne mišljenje. U tom slučaju nastaje spokoj zatvoren u sebe i neprijateljski prema životu. Tim je ljudima svijet samo utoliko značajan, ukoliko im pruža sadržaje za zadovoljavanje njihove bezgranične pohlepe za mudrošću. Njih nikakva misao ne potiče niti na djelovanje niti na neko osjećanje. Oni se posvuda pojavljuju kao hladne, bešćutne prirode. Izbjegavaju sve dodire sa stvarima svakodnevnog zbilje kao nešto što u njima pobuđuje gađenje ili što je u najmanju ruku za njih izgubilo svako značenje.

To su tri stranputice na koje može dospjeti tajni učenik: nasilništvo, naslađivanje osjećajima te hladno i bez ljubavi stremljenje prema mudrosti. Za izvanjski način promatranja, a i za materijalističku školsku medicinu, čovjek koji se nalazi na takvim stranputicama ne razlikuje se mnogo od umno poremećene

osobe ili od teškog "živčanog bolesnika". Tajni učenik, naravno, ne smije biti njima sličan. Radi se o tome da su njegovo mišljenje, osjećanje i htijenje — tri osnovne snage duše — prošle harmoničan razvoj prije negoli su oslobođene njima usađene međusobne veze te da su potčinjene probuđenoj višoj svijesti. — Jer kad se jednom dogodi greška, kad se jedna osnovna snaga razuzda, onda će se viša duša poroditi na kriv način. Razuzdana snaga ispunjava čitavu čovjekovu ličnost i zadugo se ne može pomišljati na ponovnu uspostavu ravnoteže. Ono što se prije tajnog školovanja pojavljuje kao bezazlena karakterna crta, to jest, je li prevladavala voljna, osjećajna ili misaona narav, sada se kod tajnog učenika tako pojačava da se sasvim gubi sve ono općeljudsko što je potrebno za život. To, međutim, postaje zaista ozbiljna opasnost tek u trenutku kad učenik postigne sposobnost doživljavanja kako u svijesti spavanja, tako i u budnom stanju. Tako dugo dok traje puko rasvjetljavanje razdoblja spavanja, za vrijeme budnog stanja uvijek iznova djeluje osjetilni život, uređen općim zakonima svijeta, nanovo uravnotežujući poremećenu ravnotežu duše. Zbog toga je toliko potrebno da budni život tajnog učenika u svakom pogledu bude sređen i zdrav. Što više odgovara zahtjevima koje vanjski svijet postavlja zdravoj, snažnoj konstituciji tijela, duše i duha, to bolje za njega. Zlo bi, naprotiv, po njega bilo kad bi svakodnevni budni život na njega djelovao uznemirujuće ili iscrpljujuće, kad bi se većim promjenama koje se događaju u njegovoj nutrini pridružili bilo kakvi razorni ili ometajući utjecaji vanjskog života. On treba potražiti sve ono što odgovara njegovim snagama i sposobnostima što ga dovodi u neometan harmoničan odnos

s njegovom okolinom. A sve što ometa tu harmoniju i što u njegov život unosi nemir i žurbu treba izbjegavati. Pritom je manje važno da se izvanjski odagnaju žurba i nemir, važnije je da se duševni ugođaj, nakane i misli te zdravlje tijela ne izlažu neprestanom kolebanju. — Sve to tijekom tajnog školovanja čovjeku ne uspijeva tako lako kao prije, jer viši doživljaji, koji ulaze u njegov život, neprestano djeluju na cjelokupno njegovo postojanje. Ako u njegovim višim doživljajima nešto nije u redu, na njega neprestano vreba nepravilnost koja ga u svakoj situaciji može izbaciti iz ravnoteže. Stoga tajni učenik ne smije propustiti ništa što mu stalno osigurava vlast nad samim sobom. Nikad mu ne bi trebala uzmanjkati prisutnost duha ili mirno razmatranje svih mogućih životnih situacija. Zapravo, svako pravo tajno školovanje samo po sebi ostvaruje sva ova svojstva. I samo za vrijeme takvog školovanja upoznaju se opasnosti, tako da se istovremeno u pravom času postiže potpuna moć za njihovo uklanjanje.

ČUVAR PRAGA

Pri uzdizanju u više svjetove važni doživljaji jesu susreti s "čuvarom praga". Ne postoji samo jedan već se zapravo radi o dva "čuvara praga"; jednom "manjem" i jednom "većem". Prvoga čovjek susreće kad se počinju kidati niti koje povezuju volju, mišljenje i osjećanje u finijim tijelima (astralnom i eterskom), kako je to prikazano u prethodnom poglavlju. Pred "većeg čuvara praga" čovjek stupa kad se kidanje tih veza protegne i na fizičke dijelova tijela (prvenstveno na mozak).

"Manji čuvar praga" jest samostalno biće koje za čovjeka ne postoji prije nego što je on postigao odgovarajući stupanj razvoja. Ovdje se mogu opisati samo neka od njegovih najhitnijih svojstava.

Prvo ćemo pokušati susret tajnog učenika s "čuvarom praga" prikazati u pripovjednom obliku. Tek tim susretom učenik spoznaje da su mišljenje, osjećanje i htijenje kod njega razriješili urođene im veze.

Pred učenicom stoji strašno, avetinjsko biće. Potrebna mu je sva prisutnost duha i sve povjerenje u sigurnost svog puta spoznaje koju je uzmogao usvojiti u dovoljnoj mjeri za vrijeme svog dosadašnjeg tajnog školovanja.

"Čuvar praga" iznosi svoje značenje otprilike ovim riječima: "Tobom su do sada vladale moći koje su ti bile nevidljive. One su uzrokovale da si u svom dosadašnjem životu za svako svoje dobro djelo bio nagrađen, a da su svi zli postupci imali loše posljedice. Pod njihovim se utjecajem iz tvojih životnih iskustava i iz tvojih misli gradio tvoj karakter. One su prouzrokovale tvoju sudbinu. One su određivale količinu radosti i boli, koje su ti bile dodijeljene u

nekom od tvojih utjelovljenja, prema tvom ponašanju u prijašnjim utjelovljenjima. One su nad tobom vladale u obliku sveobuhvatnog zakona karme. Te će moći tebe sada osloboditi jednog dijela svojih uzda. A dio posla koji su na tebi obavljale morat ćeš sada obavljati sam. — Do sada te pogodio poneki teški udarac sudbine. Ti nisi znao zašto? Bila je to posljedica nekog lošeg djela u jednom od tvojih prethodnih života. Nalazio si sreću i radost i prihvaćao ih. I one su bile posljedica ranijih djela. U svome karakteru imaš poneke lijepe strane, poneke ružne mrlje. I jedno i drugo prouzrokovao si sam, svojim prethodnim doživljajima i mislima. Do sada ove posljednje nisi poznavao, očite su ti bile samo posljedice. No one, karmičke moći, vidjele su tvoja prijašnja životna djela, tvoje najskrivenije misli i osjećaje. I po tome su odredile ono što sada jesi i kako sada živiš.

Sada ti se, međutim, moraju otkriti sve dobre i sve loše strane minulih života. One su do sada bile utkane u tvoje vlastito biće, bile su u tebi, ali ih nisi mogao vidjeti, kao što fizički ne možeš vidjeti ni svoj vlastiti mozak. Sada se one odvajaju od tebe, izlaze iz tvoje osobnosti. Poprimaju samostalan lik, koji možeš vidjeti kao što vidiš kamenje i biljke vanjskog svijeta. I — ja sam sam to biće koje je sebi oblikovalo tijelo sastavljeno od tvojih plemenitih i tvojih loših postupaka. Moj avetinjski lik satkan je od knjige računa tvog vlastitog života. Mene nevidljiva do sada si nosio u sebi samom. No za tebe je bilo dobro što je bilo tako. Jer je ova mudrost tvoje, tebi skrivene sudbine, do sada u tebi radila na brisanju ružnih mrlja na mom liku. Sada, pošto sam ja izašao iz tebe, umakla ti je i ta skrivena mudrost. Ona će položiti taj posao samo u tvoje vlastite ruke.

Moram postati u sebi savršeno, divno biće, ukoliko ne želim otići u propast. Kad bi se dogodilo ovo posljednje, povukao bih sa sobom i tebe samog u jedan mračan, propao svijet. Da bi se spriječilo ovo posljednje, tvoja vlastita mudrost mora sada biti tako velika da uzmogne preuzeti zadatke od one skrivene mudrosti koja te napustila. — I neću, pošto si prekoračio moj prag, ni na trenutak od tebe odstupati kao tebi vidljiv lik. Ako ubuduće nešto neispravno radiš ili misliš, odmah ćeš svoju krivnju primijetiti kao ružnu, demonsku iskrivljenost moga lika. Tek kad popraviš sve svoje prošle nepravilnosti i dok se toliko ne pročistiš da ti, nadalje, zlo postane sasvim nemoguće, moje će se biće preoblikovati u blistavu ljepotu. Tada ću se za spas tvoje daljnje djelotvornosti opet moći s tobom spojiti u jedno biće.

Ali moj je prag izgrađen od sveg osjećanja straha koji još u tebi postoji i iz sve strepnje pred snagom da sam preuzmeš punu odgovornost za sve svoje djelovanje i mišljenje. Sve dok te još imalo strah vlastitog upravljanja svojom sudbinom, u ovaj prag nije ugrađeno sve što on mora sadržavati. I sve dok pragu nedostaje i jedan jedini građevni kamen, ti moraš, kao prikovan, zastati na njemu ili se o njega spotaknuti. Ne pokušavaj prijeći ovaj prag sve dok se nisi sasvim oslobodio straha i dok se ne osjećaš spremnim za najvišu odgovornost.

Do sad sam ja istupao iz tvoje vlastite osobnosti samo kad bi te smrt opozvala od jednog tvog zemaljskog života. No i tada ti je moj lik bio zastrt koprenom. Vidjele su me samo moći sudbine koje su tobom vladale i mogle su prema mojem izgledu u vremenu između smrti i jednog novog rođenja tebi izgraditi snagu i sposobnost da bi u jednom novom zemaljskom

životu mogao raditi na uljepšavanju moga lika za spas svog napredovanja. Ja sam sam također bio taj čije je nesavršenstvo moći sudbine uvijek nanovo prisiljavalo na to da te vraćaju natrag na Zemlju u novo utjelovljenje. Kad si umirao, bio sam tu; i mene radi upravljači karme određivali su tvoje ponovno rođenje. Tek kad bi me ti bio, uvijek novim životima, na taj način nesvjesno preobrazio u potpuno savršenstvo, ne bi potpadao pod moći smrti, nego bi se bio sasvim sa mnom sjedinio i u jedinstvu sa mnom prešao u besmrtnost.

Tako ja danas pred tobom stojim vidljiv, kao što sam uvijek nevidljiv kraj tebe stajao u trenutku smrti. Kad budeš prekoračio moj prag, stupit ćeš u carstva u koja si inače stupao iza fizičke smrti. Stupit ćeš u njih s punim znanjem i otada ćeš, hodajući izvana vidljiv na Zemlji, istovremeno hodati u carstvu smrti, što znači u carstvu vječnog života. Ja sam uistinu i anđeo smrti; ali sam istovremeno i donositelj jednog nepresušnog višeg života. Unatoč živom tijelu po meni ćeš umrijeti da bi doživio novo rođenje u svijetu besmrtnog postojanja.

Carstvo u koje ćeš tada stupiti upoznat će te s nadosjetilnim bićima. Blaženstvo će biti tvoj udio u tom carstvu. Ali prvo poznanstvo s tim svijetom moram biti ja sam, ja koji sam tvoje vlastito stvorenje. Prije sam živio od tvoga vlastitog života; ali sada sam se kroz tebe probudio za vlastito postojanje i stojim pred tobom kao vidljivo mjerilo tvojih budućih djela, a možda i kao tvoj stalni prijekor. Ti si me mogao stvoriti, ali si time istovremeno preuzeo i dužnost da me preobraziš."

Što je ovdje naznačeno, zaodjenuto pričom, ne treba si predočiti kao nešto simbolično, nego kao

u najvećoj mjeri zbiljski doživljaj tajnog učenika.* "Čuvar praga" treba tajnog učenika opomenuti da ne ide dalje ako u sebi ne osjeća snagu da odgovori zahtjevima koje sadrži navedeni govor. Koliko god je lik ovog čuvara strašan, ipak je to samo posljedica učenikova vlastitoga proteklog života, njegov vlastiti karakter, izvan njega probuđen u samostalan život. A to se buđenje događa zbog kidanja veza između volje, mišljenja i osjećaja. — Već je to vrlo značajan doživljaj što čovjek prvi put osjeća kako je sam izazvao nastanak jednoga duhovnog bića. — Sada je cilj pripreme tajnog učenika da se osposobi da bez ikakva straha izdrži taj strašan prizor i da u trenutku tog susreta osjeti kako mu je snaga toliko narasla da s punim znanjem preuzme na sebe poljepšavanje tog "čuvara".

Jedna od posljedica sretno podnesenog susreta s "čuvarom praga" jest da je sljedeća fizička smrt za tajnog učenika sasvim drugačiji doživljaj nego prije. On svjesno doživljava umiranje tako što odlaže

* Iz gore navedenog jasno je da je opisani "čuvar praga" takav (astralni) lik koji se otkriva probuđenom višem gledanju tajnog učenika. Tajna znanost vodi tom nadosjetilnom susretu. Niža magija može "čuvara praga" učiniti i osjetilno vidljivim proizvodeći oblak fine tvari, jedne dimne pojave koja je načinjena određenom mješavinom niza tvari. Razvijena snaga magičara može na tu dimnu pojavu djelovati oblikotvorno i oživjeti njenu supstancu s još neizravnatom karmom dotičnog čovjeka. — Onome tko je dovoljno pripremljen za više gledanje sličan osjetilni prizor više nije potreban; a kome bi njegova još neizravnata karma bez dovoljne pripreme stupila pred oči kao osjetilno živo biće, došao bi u opasnost da pode zlim putovima. Ne bi trebao za tim stremiti. U Bulverovu "Zanoni" dan je u obliku romana prikaz tog "čuvara praga".

fizičko tijelo kao što se skida odijelo koje je istrošeno ili se možda iznenadno izderalo do neupotrebljivosti. Ta njegova fizička smrt jest, takoreći, značajna činjenica samo za one druge koji s njim žive i koji su svojim opažanjima još sasvim ograničeni na fizički svijet. Za njih tajni učenik "umire". Ali za tajnog se učenika u njegovoj okolini ništa značajno ne mijenja. Čitav nadosjetilni svijet u koji je stupio nalazio se pred njim već i prije smrti, a bit će pred njim i poslije smrti. No "čuvar praga" stoji u vezi s još nečim drugim. Čovjek pripada nekoj obitelji, nekom narodu, nekoj rasi; njegovo djelovanje u ovom svijetu ovisi o pripadnosti jednoj takvoj zajednici. I njegov je osobit karakter u vezi s tim. A svjesna aktivnost tog pojedinog čovjeka nikako nije sve ono s čim treba računati u jednoj obitelji, narodu, rasi. Postoji obiteljska, nacionalna (i tako dalje) sudbina, kao što postoji obiteljski, rasni (i tako dalje) karakter. Čovjeku koji je ograničen na svoja osjetila ove stvari ostaju *opći pojmovi* i materijalistički će mislilac u svojoj predrasudi prezrivo s visine gledati kada čuje da za tajnog znanstvenika karakter obitelji ili naroda ili sudbina rase pripadaju stvarnim bićima jednako kao što karakter ili sudbina pojedinog čovjeka pripadaju nekoj stvarnoj osobi. Tajni znanstvenik upoznaje više svjetove, čiji su dijelovi pojedine osobe jednako kao što su ruke, noge i glava dijelovi čovjekova tijela. I u životu porodica, naroda, rase djeluju, osim pojedinih ljudi, i te, sasvim stvarne duše porodica, duše naroda, duhovi rasa. Štoviše, u određenom smislu pojedini ljudi samo su izvršni organi tih duša porodica, duhova rasa i tako dalje. Potpuna je istina ako se kaže da se, na primjer, neka duša naroda služi pojedinim čovjekom koji pripada njenom narodu da bi izvršila neke radnje. Duša naroda

ne spušta se do osjetilne stvarnosti. Ona se kreće u višim svjetovima. A da bi djelovala u fizičko-osjetilnom svijetu, služi se fizičkim organima pojedinih ljudi. Upravo je to u jednom višem smislu kao kad se građevinski tehničar pri izvedbi pojedinosti gradnje služi radnicima. Svakom čovjeku u najistinitijem smislu riječi duša obitelji, naroda ili rase dodjeljuje njegov posao. Ali osjetilni čovjek nije ni u kom slučaju upućen u taj viši plan svoga rada. On *nesvjesno* surađuje na ciljevima duše naroda, rase i tako dalje. Od trenutka kada tajni učenik susretne "čuvara praga", nije mu dužnost da zna samo svoje vlastite zadatke kao osoba, nego mora na osnovi *znanja* surađivati na zadacima svoga naroda, svoje rase. Svako proširenje njegova vidokruga bezuvjetno mu nameće i proširenje dužnosti. Stvarno zbivanje jest u tome da tajni učenik svom finijem duševnom tijelu dodaje novo tijelo. Oblači jednu haljinu više. Do sada je išao svijetom s ovojima koji su zaodijevali njegovu osobnost. O onome što je trebao raditi za svoju zajednicu, za svoj narod, svoju rasu, brinuli su se viši duhovi služeći se njegovom osobnošću. — Daljnje otkrivenje "čuvara praga" jest da će ti duhovi od sada od njega dići ruke. On mora potpuno istupiti iz zajedništva. I on bi kao pojedinac u sebi potpuno otvrdnuo, išao bi ususret propasti kad sam ne bi prikupio snage svojstvene duhovima naroda i rase. — Mnogi će ljudi, doduše, reći: "O, ja sam se sasvim oslobodio svake ovisnosti o svom plemenu i rasi; želim biti čovjek i ništa drugo nego čovjek." Njima treba reći: Tko te doveo do te slobode? Zar te nije tvoja porodica uvela u svijet takva kakav u njemu stojiš? Zar te nije tvoje pleme, tvoj narod, tvoja rasa učinila takvim kakav jesi? Oni su te odgojili, pa ako si se uzdigao iznad

predrasuda, ako si ti jedan od svjetlonoša i dobročinitelja svog naroda ili čak i svoje rase, to trebaš zahvaliti *njihovu* odgoju. Štoviše, i kad o sebi kažeš da si "ništa drugo doli čovjek"; čak i što si takav postao, zahvaljuješ duhovima svojih zajednica. — Prvo tajni učenik uči spoznavati što znači biti sasvim napušten od duhova naroda, plemena, rasa. Tek sada na samom sebi doživljava beznačajnost svakoga takvog odgoja za život koji mu sada predstoji. Naime, sve što je na njemu plod odgoja, potpuno se ukida zbog kidanja niti između volje, mišljenja i osjećanja. Na rezultate sveg dosadašnjeg odgoja gleda kao na kuću koja se raspada na pojedine cigle i koju on sada mora ponovno izgraditi dajući joj nov oblik. I opet je više od simbola ako se kaže: Pošto je "čuvar praga" izgovorio svoje prve zahtjeve, s mjesta gdje on stoji diže se vihor koji gasi sva duhovna svjetla koja su do sada osvjetljavala životni put. Pred tajnim učenikom nastaje potpuna tama, prekidana tek slabom svjetlošću koju zrači sam "čuvar praga". Iz tmine odjekuju daljnje opomene: "Ne prekoračuj moga praga prije nego što budeš siguran da ćeš mrak, što se pred tobom prostire, sam rasvijetliti; ne čini ni jednog jedinog koraka naprijed ako nisi siguran da u svojoj vlastitoj svjetiljci imaš dovoljno goriva. Svjetiljke vođa koje si do sada imao, u budućnosti će ti uzmanjkati." Poslije tih riječi učenik se mora okrenuti i osvrnuti se unatrag. "Čuvar praga" sada razmiče zavjesu koja je zaklanjala duboke životne tajne. Duhovi plemena, naroda i rasa objavljuju se u svojoj punoj djelotvornosti; i učenik vidi kako je do sada bio voden, a s druge strane postaje mu jasno da to vodstvo sada više neće imati. To je druga opomena koju čovjek na pragu doživljava od njegovog čuvara.

Ovaj prizor svakako nitko nepripremljen ne bi mogao podnijeti; ali više školovanje, koje čovjeku omogućuje da uopće prodre do praga, dovodi ga istovremeno u stanje da u odgovarajućem trenutku pronađe potrebnu snagu. Ovo školovanje štoviše, može biti tako harmonično da ulazak u novi život gubi svako obilježje uzbuđenja i zbrke. Tada će za tajnog učenika doživljaj na pragu biti popraćen predosjećajem onog blaženstva koje će dati osnovni ton njegovu novoprobudenom životu. Osjećaj nove slobode prevladat će nad svim drugim osjećajima; a s tim osjećajem nove će mu obveze i nova odgovornost izgledati kao nešto što čovjek na određenom stupnju života mora preuzeti.

ŽIVOT I SMRT VELIKI ČUVAR PRAGA

Iznijeli smo koliko je za čovjeka značajan susret s takozvanim manjim "čuvarom praga" zbog toga što on u njemu vidi jedno nadosjetilno biće koje je, na neki način, on sam stvorio. Tijelo toga bića sastavljeno je od, njemu prije nevidljivih, posljedica njegovih postupaka, osjećaja i misli. Te nevidljive snage postale su uzrocima njegove sudbine i njegova karaktera. Sada čovjeku postaje jasno kako je on sam u prošlosti položio temelje svoje sadašnjosti. Time pred njim stoji njegovo biće objavljeno do stanovitog stupnja. U njemu su, na primjer, određene sklonosti i navike. Sada si može objasniti zašto ih ima. Sada može znati odakle dolazi neki udarac sudbine. Sada vidi zašto nešto voli, a nešto mrzi, zašto ga nešto čini sretnim ili nesretnim. Nevidljivi uzroci čine mu vidljivi život razumljivim. I bitne životne činjenice, bolest i zdravlje, smrt i rođenje otkrivaju se njegovu pogledu. On primjećuje da je *prije* svoga rođenja istkao uzroke koji su ga nužno opet morali uvesti u život. Sada u sebi poznaje biće koje je u ovom vidljivom svijetu izgrađeno na nesavršen način i koje samo u tom istom vidljivom svijetu može biti privedeno svom savršenstvu. Jer ni u kojem drugom svijetu nema prilike za izgradnju ovog bića. I nadalje uvida da ga smrt zasada ne može zauvijek odvojiti od ovog svijeta. Jer on sebi mora reći: "Jednom sam prvi put došao na ovaj svijet jer sam tada bio biće kojemu je život u ovom svijetu bio potreban, kako bih stekao svojstva koja se ni u jednom drugom svijetu ne mogu steći. I s tim svijetom moram tako dugo biti povezan dok u sebi ne razvijem sve što

u njemu mogu steći. Jednom ću postati vrijedan suradnik u drugom svijetu samo time što ću u ovom osjetilnom, vidljivoj svijetu za to steći sve sposobnosti." — Jedan od najvažnijih doživljaja posvećenoga jest onaj koji mu omogućuje da sada bolje upozna osjetilnu prirodu u njenoj istinskoj vrijednosti negoli je to mogao prije svog duhovnog školovanja. Tu spoznaju stječe upravo uvidom u nadosjetilni svijet. Tko nije zadobio takav uvid pa se stoga možda samo predaje slutnji kako su nadosjetilna područja neizmjerljivo vrednija, taj može podcijeniti osjetilni svijet. Tko je taj uvid stekao, taj zna da bi bez doživljaja u vidljivoj stvarnosti bio sasvim nemoćan u nevidljivoj. Da bi *živio* u ovoj posljednjoj, mora imati sposobnosti i sredstva za taj život. A njih može steći samo u vidljivoj stvarnosti. On mora duhovno *vidjeti* ako želi postati svjestan nevidljivog svijeta. Međutim, snaga viđenja "višeg" svijeta stvara se postupno doživljajima u "nižem" svijetu. U duhovnom se svijetu čovjek ne može roditi s duhovnim očima ako si ih nije izgradio u osjetilnom, kao što se ni dijete ne može roditi s fizičkim očima ukoliko one nisu izgrađene u majčinu tijelu.

S toga će gledišta postati jasno zašto "čuvar" čuva "prag" nadosjetilnog svijeta. Ni u kom slučaju čovjeku se ne smije dopustiti stvaran uvid u ona područja prije no što je za to stekao neophodne sposobnosti. Zato se svaki put prilikom smrti ako čovjek — još nesposoban za rad u jednom drugom svijetu, u njega stupa — pred doživljajima tog svijeta spušta zavjesa. On ih treba ugledati tek kad je za to potpuno sazrio.

Stupa li tajni učenik u nadosjetilni svijet, onda život za njega poprima sasvim nov smisao, u osjetilnom

svijetu vidi kljalište za jedan viši svijet. I u izvjesnom smislu taj će mu "viši" bez onog "nižeg" izgledati kao manjkav. Pred njim se otvaraju dva pogleda. Jedan u prošlost, drugi u budućnost. On gleda u prošlost gdje još nije bilo tog osjetilnog svijeta. Tajni učenik odavno se oslobodio predrasuda da se nadosjetilni svijet razvio iz osjetilnog. On zna da je prvo postojalo nadosjetilno i da se sve osjetilno razvilo iz njega. On vidi da je i sam *prije* nego što je prvi put stupio u ovaj osjetilni svijet pripadao nadosjetilnom. Ali taj nekadašnji nadosjetilni svijet *trebao* je proći kroz ovaj osjetilni. Bez tog mu prolaska daljnji razvoj ne bi bio moguć. Tek nakon što se bića u samom osjetilnom carstvu razvijaju s odgovarajućim sposobnostima, nadosjetilni svijet opet može nastaviti svoj razvoj. A ta su bića ljudi. Oni su, dakle, takvi kakvi žive sada, proistekli iz jednog nesavršenog stupnja duhovnog postojanja i u ovom su osjetilnom svijetu sami vođeni do onog savršenstva pomoću kojeg će biti sposobni za daljnji rad u višem svijetu. — Na ovo se nadovezuje pogled u budućnost. On ukazuje na jedan viši stupanj nadosjetilnog svijeta. U njemu će biti plodovi koji se stvaraju u osjetilnom svijetu. Ovaj posljednji bit će prevladan, a njegovi rezultati ugrađeni u viši svijet.

Time je omogućeno razumijevanje bolesti i smrti u osjetilnom svijetu. Smrt, naime, nije ništa drugo nego izraz da je nekadašnji nadosjetilni svijet došao do jedne točke od koje svojim vlastitim snagama nije mogao ići dalje. Za njega bi bila nužna opća smrt da nije dobio nov životni poticaj. Tako je taj novi život postao borbom protiv opće smrti. Iz ostatka svijeta koji je odumirao i skrtnjivao se procvjetale su klice novog svijeta. Zato mi u ovom svijetu imamo

umiranje i život. I stvari polako prelaze jedna u drugu. Odumirući dijelovi starog svijeta još se drže novih klica života koje su proizašle iz njih. Najjasniji izraz toga nalazi se upravo u čovjeku. On u sebi nosi ostatke starog svijeta kao svoj ovoj unutar kojeg se stvara klica onog bića koje će živjeti u budućnosti. Tako je on dvostruko biće, jedno smrtno i jedno besmrtno. Smrtno je u svome krajnjem, a besmrtno u svom početnom stanju. Ali tek *unutar* tog dvostrukog svijeta koji svoj izraz nalazi u osjetilno-fizičkom, stječe sposobnost da svijet privede besmrtnosti. Štoviše, njegov je zadatak da iz samog smrtnog uzima plodove za besmrtno. Pogleda li, dakle, svoje biće koje je sam u prošlosti izgradio, mora sebi reći: "U sebi imam elemente jednog odumirućeg svijeta. Oni u meni rade i moć im mogu samo postupno slamati njihovom novooživljavajućom besmrtnom snagom." Tako čovjek ide od smrti prema životu. Kad bi u času smrti s punom sviješću sebi mogao govoriti, morao bi si reći: "To umiruće bilo mi je učitelj, bilo mi je majstor. Moje je umiranje učinak cjelokupne prošlosti u koju sam bio utkan. Ali mi je polje smrtnosti dovelo do sazrijevanja klice besmrtnosti. Njih iznosim sa sobom u jedan drugi svijet. Kad bi se radilo samo o proteklom, tada se uopće nikada ne bih bio mogao roditi. Život prošlosti zaključen je s rođenjem. Život u osjetilnom novom je klicom života otet od opće smrti. Vrijeme između rođenja i smrti samo je izraz za to koliko je toga novi život mogao oteti odumirućoj prošlosti. Bolest nije ništa drugo nego nastavak djelovanja odumirućih dijelova iz prošlosti."

Iz svega toga slijedi odgovor na pitanje zašto se čovjek mora tek postupno, iz zabluda i nesavršenosti

radom probijati do istine i dobra. Njegovi se postupci, osjećaji i misli u početku nalaze pod vlašću prolaznog i odumirućeg. Iz ovog su stvoreni njegovi osjetilno-fizički organi. Stoga su ti organi i sve što ih pokreće posvećeni samoj prolaznosti. Nisu instinkti, nagoni i strasti i njima pripadajući organi neprolazni, nego će tek djelo tih organa biti neprolazno. Tek kad čovjek iz tog prolaznog izradi sve što se izraditi daje, moći će se odijeliti od osnove iz koje je izrastao, a koja nalazi svoj izraz u fizičko-osjetilnom svijetu.

Tako prvi "čuvar praga" predstavlja sliku i priliku čovjeka u njegovoj dvostrukoj prirodi, izmiješanu od prolaznog i neprolaznog. Na njemu se jasno vidi što još nedostaje da bi se dostigao onaj uzvišeni svjetlosni lik koji se ponovno može nastaniti u čistom duhovnom svijetu.

Stupanj upletenosti u fizičko-osjetilnu prirodu čovjekovu postaje vidljiv u "čuvaru praga". Ta se upletenost prvo izražava u postojanju instinkata, nagona, požuda, egoističnih želja, u svim oblicima koristoljublja i tako dalje. Zatim dolazi do izražaja u pripadnosti nekoj rasi, narodu i tako dalje. Jer narodi i rase samo su različiti stupnjevi razvoja na putu do čistog čovječanstva. Pojedine rase ili narodi to su viši što njihovi pripadnici potpunije dovode do izraza čist, idealan tip čovjeka, što su se dalje probili radom od fizički prolaznog do nadosjetilno neprolaznog. Zato je razvoj čovjeka kroz ponovna utjelovljenja prema sve višim oblicima naroda i rasa proces oslobađanja. Na kraju se čovjek mora pojaviti u svojem harmoničnom savršenstvu. — Na sličan način prelaženje sve čišćim moralnim i religioznim stavovima predstavlja usavršavanje. Naime, svaki moralni stupanj sadrži uz idealističke klice budućnosti i žudnju za prolaznim.

U opisanom "čuvaru praga" pojavljuje se samo rezultat proteklog vremena. Od klica budućnosti u njemu je samo ono što je utkano u tom proteklom vremenu. Međutim, u buduću nadosjetilni svijet čovjek mora donijeti sve što se moglo oploditi u osjetilnom svijetu. Kada bi htio donijeti samo ono što je u njegovu pasliku utkano iz prošlosti, svoj bi zemaljski zadatak ispunio samo djelomično. Zato se manjem "čuvaru praga" poslije nekog vremena pridružuje onaj veći. Ponovno će se u pripovjednom obliku prikazati susret s tim drugim "čuvarom praga".

Pošto je čovjek spoznao čega se mora osloboditi, na put mu stupa jedan uzvišen svjetlosni lik. Njegovu ljepotu teško je opisati riječima našeg jezika. — Do tog susreta dolazi kada su se organi mišljenja, osjećanja i htijenja i za fizičko tijelo međusobno toliko odvojili da se uređivanje njihovih međusobnih odnosa više ne odvija po njima samima, nego na osnovi više svijesti koja se sada sasvim odvojila od fizičkih uvjeta. Organi mišljenja, osjećanja i htijenja postali su oruđa u vlasti ljudske duše, koja nad njima vlada iz nadosjetilnih područja. — Ovoj, svih osjetilnih veza oslobođenoj duši, sada ususret dolazi drugi "čuvar praga" i govori otprilike ovako:

"Ti si se odvojila od osjetilnog svijeta. U nadosjetilnom svijetu stekla si zavičajno pravo. Sada možeš odavde djelovati. Tebi više nije potreban oblik tvoje sadašnje fizičke tjelesnosti. Da si samo htjela steći sposobnost kako bi prebivala u ovom nadosjetilnom svijetu, više se ne bi trebala vraćati u osjetilni svijet. Ali sada gledaj mene. Gledaj kako sam neizmjerljivo uzvišen nad svim onim što si ti danas već od sebe učinila. Do sadašnjeg stupnja svog savršenstva došla si pomoću sposobnosti koje si mogla razviti

u osjetilnom svijetu dok si još na njega bila upućena. Sada za tebe, međutim, mora početi razdoblje u kojem će tvoje oslobođene snage dalje raditi na osjetilnom svijetu. Do sada si izbavila tek samu sebe, sada kao oslobođena možeš oslobađati i sve svoje bližnje u svijetu osjetila. Do danas si stremila kao pojedinac, sada se učlani u cjelinu kako ne bi u nadosjetilni svijet unijela samo sebe nego i sve drugo što se nalazi u osjetilnom svijetu. Jednom ćeš se moći sjediniti s mojim likom, ali ja ne mogu biti blažen sve dok još ima onih koji to nisu! Kao oslobođeni pojedinac ti bi, doduše, još danas htjela ući u nadosjetilno carstvo. Tada bi, međutim, morala gledati dolje još neizbavljena bića osjetilnog svijeta. I ti bi svoju sudbinu odvojila od njihove. Ali vi ste sve međusobno povezane. Sve ste morale sići u osjetilni svijet da bi u njemu oplodile snage za jedan viši. Kada bi se od njih odvojila, zloupotrijebila bi snage koje si mogla razviti samo i jedino u zajedništvu s njima. Da one nisu sišle, ne bi mogla ni ti; bez njih bi ti nedostajale snage za nadosjetilno postojanje. Ti moraš te snage koje si s *njima* postigla s njima i podijeliti. Zato ti branim ulaz u najviša područja nadosjetilnog svijeta tako dugo dok *sve* svoje stečene snage ne upotrijebiš za izbavljenje ostalog svijeta. S onim što si već stekla možeš se zadržati u donjim područjima nadosjetilnog svijeta; ali pred dverima višeg stojim ja "kao kerub s plamenim mačem pred rajem" i branim ti ulaz sve dok još imaš snage koje nisu primijenjene u osjetilnom svijetu. I ako ih nećeš ti, doći će drugi koji će ih primijeniti, pa će jedan visoki nadosjetilni svijet prihvatiti sve plodove osjetilnog; a tebi će se oduzeti tlo s kojim si bila srasla. Ovaj će se pročišćeni svijet razviti iznad tebe. Ti ćeš biti

isključena iz njega. Tako će tvoja staza postati ona crna, a oni od kojih si se odvojila idu *bijelom* stazom."

Tako se najavljuje veliki "čuvar praga" uskoro poslije susreta s prvim stražarom. Međutim, posvećenik sasvim točno zna što mu predstoji ako ne odoli iskušenjima prijevremenog zadržavanja u nadosjetilnom svijetu. Neopisiv sjaj širi se od drugog "čuvara praga"; sjedinjenje s njim stoji pred vidovitom dušom kao daleki cilj. No duši je isto tako izvjesno da će to sjedinjenje biti moguće tek kad je posvećenik sve snage koje su mu pritekale iz tog svijeta primijenio u službi oslobađanja i izbavljenja ovoga svijeta. Odluči li slijediti zahtjeve visokoga svjetlosnog lika, moći će doprinijeti oslobađanju ljudskog roda. On prinosi svoje darove na žrtveni oltar čovječanstva. Ako dade prednost svojem prijevremenom uzdizanju u nadosjetilni svijet, struja čovječanstva proći će mimo njega. Poslije svog oslobođenja iz osjetilnog svijeta, za sebe ne može više zadobiti nikakve nove snage. Stavi li oa osjetilnom svijetu svoj rad ipak na raspolaganje, tada se događa da zbog odricanja on još uvijek može uzeti nešto za sebe iz područja svojeg daljnjeg djelovanja. Samo se ne može reći da je po sebi razumljivo kako će čovjek izabrati bijelu stazu bude li postavljen pred odluku. To u potpunosti ovisi o tome je li on pri toj odluci već toliko pročišćen da ga nikakvo samoljublje ne zavodi težnjom za blaženstvom. Jer su ta zavođenja nezamislivo velika. Na drugoj strani zapravo nema naročitih zavođenja. Ovdje ništa ne govori egoizmu. Ono što će čovjek dobiti u višim područjima nadosjetilnog svijeta, nije nešto što njemu prilazi, nego samo nešto što iz njega izlazi: ljubav za okolni svijet. Na crnoj se stazi ne oskudijeva ni u čemu što zahtijeva egoizam.

Naprotiv, plodovi te staze upravo su najpotpunije zadovoljenje egoizma. I ako netko hoće blaženstvo samo za sebe, sasvim je sigurno da će ići ovom crnom stazom jer mu je ona primjerena. — Zato od okultista bijele staze nitko ne smije očekivati da će mu oni dati neku uputu za razvoj njegova egoističnog ja. Za blaženstvo pojedinca oni nemaju ni najmanjeg interesa. Neka ga postigne svaki za sebe. Zadaća bijelih okultista nije da ga ubrzaju. Njima je samo do razvoja i oslobođenja svih bića, čovjeka i njegovih bližnjih. Stoga oni samo daju upute kako se za suradnju na tom djelu mogu izgraditi vlastite snage. Zato nesebičnoj predanosti i požrtvovnosti daju prednost pred svim drugim sposobnostima. Oni nikoga ne odbijaju tek tako, jer se i egoist može pročistiti. A onaj tko nešto traži samo za sebe, tako dugo dok to čini, kod okultista ne može naći ništa. Pa ako mu čak i ne uskrate svoju pomoć; on, tragalac, uskraćuje si plodove te pomoći. Zato će onaj tko uistinu postupa prema uputama dobrih tajnih učitelja poslije prelaska praga razumjeti zahtjeve velikog "čuvara"; a onaj tko ne postupa prema tim uputama uopće se ne smije nadati da će ikada pomoću njih doći do "praga". Njihove upute vode dobru ili ne vode ničemu. Vođenje prema egoističnom blaženstvu i prema pukom življenju u nadosjetilnom svijetu jest izvan granica njihove zadaće. Ona je već unaprijed takva da učenika drži na odstojanju od nadzemaljskog svijeta tako dugo dok u njega ne stupi s voljom za predanom suradnjom.

POGOVOR ZA OSAM DO JEDANAEST TISUĆA

Put prema nadosjetilnoj spoznaji, koji je označen u ovoj knjizi, vodi k duševnom doživljavanju, za koje je od posebnog značaja da se onaj tko tom putu teži ne preda nikakvim obmanama ni nespozumima oko toga. A čovjek je sklon da se lako obmanjuje onim što ovdje dolazi u obzir. Jedna od naročito teških obmana nastaje kada se cijelo područje duševnog doživljavanja, o kojem se govori u pravoj duhovnoj znanosti, izokrene tako da to izgleda kao da spada u red praznovjerja, vizionarskih snova, mediumizma i nekih drugih izopačenosti ljudskog stremljenja. To izokretanje potječe često otuda što se ljudi, koji bi na svom putu udaljenom od ispravnog spoznajnog stremljenja željeli za sebe tražiti neki put u nadosjetilnu stvarnost, i koji pritom skrenu u navedene izopačenosti, poistovjećuju s onima koji žele ići putem označenim u ovoj knjizi. Ono što ljudska duša proživljava na ovdje označenom putu odvija se potpuno na području čisto duhovno-duševnog iskustva. Ovakvo proživljavanje moguće je samo ako se čovjek i za druga unutrašnja iskustva učini toliko slobodnim i neovisnim o tjelesnom životu kao što je to samo moguće u doživljajima obične svijesti kada tka *misli* iz onoga što je izvana opazio ili o onome što je u nutрини želio, osjetio, htio, a koje ne potječu samo iz opazajnog, osjećajnog i voljnog. Ima ljudi koji uopće ne vjeruju u postojanje takvih misli. Oni smatraju: Čovjek ne može misliti o onome što ne izvodi iz opažanja ili tjelesno uvjetovanog unutrašnjeg života. Za njih su misli samo u izvjesnoj mjeri sjenovite slike opažanja

ili unutarnjih doživljaja. Tko ovo tvrdi, čini to samo zato jer se nikada nije osposobio da u svojoj duši doživi čisti, samostojni život misli. Ali onome tko je nešto takvo doživio, to postaje iskustvom. Posvuda gdje u duševnom životu *mišljenje* toliko vlada da to *mišljenje* prožima i druge duševne radnje, čovjek se nalazi u jednoj djelatnosti na čijem ostvarivanju njegovo tijelo *nema udjela*. U običnom je životu mišljenje gotovo uvijek pomiješano s ostalim duševnim djelatnostima: opažanjem, osjećanjem, htijenjem i tako dalje. Te se ostale djelatnosti ostvaruju pomoću tijela. Ali u njih zahvaća mišljenje. I u onoj mjeri u kojoj ih mišljenje zahvaća, događa se u čovjeku i posredstvom njega nešto u čemu tijelo ne sudjeluje. Ljudi koji to pobijaju ne mogu se osloboditi obmane koja nastaje uslijed toga što oni misaonu djelatnost uvijek promatraju povezanu s ostalim djelatnostima. Ali čovjek se u unutarnjem doživljavanju može toliko duševno pribitati da misaoni dio unutarnjeg života iskusi sam za sebe, odvojeno od svega ostalog. Iz cjeline duševnog života moguće je izdvojiti nešto što se sastoji samo iz *čistih* misli. Samostojne misli iz kojih je isključeno sve što daju opažanje i tjelesno uvjetovani unutarnji život. *Takve* se misli objavljuju kroz sebe same, kroz ono što same jesu — duhovna, nadosjetilna bića. A kada duša koja se sjedinjuje s takvim mislima, za vrijeme takvog sjedinjenja isključi svako zapažanje, svako sjećanje i sav ostali unutarnji život, zna da je s mišljenjem samim u nadosjetilnom području i doživljava sebe izvan tijela. Za onoga tko potpuno prozre to stanje stvari više uopće ne može doći u obzir pitanje: Postoji li u nadosjetilnom području doživljavanje duše izvan tijela? Jer za njega bi to

značilo poreći ono što iz iskustva zna. Za njega postoji samo pitanje: Što sprječava ljude da priznaju jednu tako sigurnu činjenicu? Na to pitanje nalazi odgovor da je upitna činjenica takva da se ne objavljuje ako se čovjek prethodno ne dovede u takvo duševno stanje u kome može primiti objavu. No ljudi su u početku sumnjičavi kada sami moraju učiniti nešto, isprva sasvim duševno, da bi im se objavilo nešto od njih nezavisno. Vjeruju da su oni sadržaj te objave budući da se za primanje objave moraju pripremiti. Oni hoće iskustva za koja čovjek ne čini ništa, prema kojima je on potpuno pasivan. Ako ti ljudi, osim toga, još ne poznaju ni najjednostavnije zahtjeve znanstvenog razumijevanja činjenica, onda u duševnim sadržajima ili duševnim dostignućima u kojima je duša potisnuta ispod stupnja svjesnog, vlastitog djelovanja, koje se sastoji u osjetilnom opažanju i proizvoljnom djelovanju, vide objektivnu objavu *neosjetilnog* bića. Takvi sadržaji duše jesu vizionarski doživljaji, mediumističke objave. — Međutim, ono što kroz takve objave izlazi na vidjelo nije *nadosjetilni*, nego *podosjetilni* svijet. Ljudski svjesni budni život ne odvija se sasvim u *tijelu*; najsvjesniji dio tog života poglavito se odvija na granici između tijela i fizičkoga vanjskog svijeta; tako je s opažajnim životom, kod kojeg je ono što se događa u osjetilnim organima isto tako ulaženje jednog izvantjelesnog zbivanja u tijelo kao i prožimanje tog zbivanja *iz tijela*; a tako je i s voljnim životom, koji se temelji na stavljanju čovjekova bića u biće svijeta, tako da je ono što se u čovjeku događa njegovom voljom ujedno i dio svjetskog zbivanja. U tom duševnom doživljavanju koje protječe na granici tijela čovjek je u visokom stupnju ovisan o svojoj tjelesnoj

organizaciji, ali u to doživljavanje ulazi misaona djelatnost; i u mjeri u kojoj se to događa, čovjek postaje neovisan o osjetilnom opažanju i htijenju. U vizionarskom doživljavanju i mediumizmu čovjek sasvim potpada pod ovisnost o tijelu. Iz svog duševnog života isključuje ono što ga u opažanju i htijenju čini neovisnim o tijelu. Uslijed toga sadržaji duše i dostignuća duše postaju puke objave života tijela. Vizionarsko doživljavanje i mediumizam posljedica su stanja u kojem je čovjek sa svojom dušom manje neovisan o tijelu nego u običnom opažajnom i voljnom životu. Prilikom doživljavanja nadosjetilnog, o kojem je riječ u ovoj knjizi, razvoj duševnog doživljavanja teče upravo u obrnutom smjeru u odnosu na vizionarski i mediumistički. U svom razvoju duša čini sebe sve neovisnijom o tijelu, za razliku od opažajnog i voljnog života. Za šire duševno djelovanje ona stječe neovisnost koja se postiže doživljavanjem čistih misli.

Za ovdje navedenu nadosjetilnu djelatnost duše izuzetno je značajno da se u punoj jasnoći sagleda doživljavanje čistog mišljenja. Jer u biti već samo ovo doživljavanje predstavlja nadosjetilnu duševnu djelatnost. No ona je takva da se njome još ne gleda ništa nadosjetilno. S čistim mišljenjem čovjek živi u nadosjetilnom; doživljava to *mišljenje* na nadosjetilan način; on još ne doživljava ništa drugo nadosjetilno. A nadosjetilno doživljavanje mora biti nastavak onog doživljavanja duše koje se može postići već u sjedinjenju s čistim mišljenjem. Stoga je toliko značajno da to sjedinjenje može iskusiti na ispravan način. Jer od razumijevanja tog sjedinjenja sja svjetlo koje može dati pravi uvid u bit nadosjetilne spoznaje. Čim bi doživljavanje duše palo ispod jasnoće svijesti

koja živi u mišljenju, ona bi za istinsku spoznaju nadosjetilnog svijeta bila na stranputici. Zahvatili bi je tjelesni procesi; što bi ona tada radila i doživljavala ne bi bila objava nadosjetilnog, nego objava tijela u području podosjetilnog svijeta.

*

Čim duša sa svojim doživljajima prodre u oblast nadosjetilnog, njeni su doživljaji takvi da se jezični izrazi za njih ne mogu naći tako lako kao za doživljaje u području osjetilnog svijeta. Često pri opisu nadosjetilnog doživljavanja čovjek mora biti svjestan da je, na neki način, udaljenost jezičnog izraza od izraženog stvarnog stanja veća nego kod fizičkog doživljavanja. Treba razumjeti da poneki izraz tek kao slika samo blago upućuje na ono na što se odnosi. Tako je u ovoj knjizi na stranici 28 rečeno: "Izvorno se, naime, sva pravila i naučavanja duhovne znanosti daju jezikom simbola." A na stranici 67 i dalje se govori o "određenom pismenom sustavu". Netko bi lako mogao poželjeti da nauči takvo pismo na sličan način kako se uče slova i njihovo povezivanje u pismo običnog fizičkog jezika. Treba, međutim, reći: Bilo je i ima duhovnoznanstvenih škola i udruženja što posjeduju simbole kojima izražavaju nadosjetilne činjenice. Tko se upućuje u značenje tih simbola, ima time sredstvo kojim svoje duševno doživljavanje usmjerava prema nadosjetilnoj stvarnosti. Međutim, za nadosjetilno doživljavanje mnogo je bitnije da tijekom takva nadosjetilnog doživljavanja kakvo duša može postići ostvarenjem sadržaja ovog spisa, ta duša sama, prilikom gledanja nadosjetilnog dobije

objavu takva pisma na osnovi vlastitog iskustva. Nadosjetilno govori duši nešto što ona mora sebi prevesti u slikovite znakove da bi to mogla sagledati s punom sviješću. Može se reći: To što je u ovom spisu priopćeno *može* ostvariti svaka duša. I tijekom ostvarivanja, koje duša po uputama sama može odrediti, ostvaruju se opisani rezultati. Shvatimo knjigu poput ove kao razgovor što ga pisac vodi s čitateljem. Kad se kaže: tajnom su učeniku potrebne osobne upute, to treba shvatiti da je sama ova knjiga jedna takva osobna uputa. Prije su postojali razlozi zašto su takve osobne upute zadržavane za usmenu tajnu nastavu; sada je postignut takav stupanj razvoja čovječanstva da duhovnoznanstvena spoznaja mora biti mnogo raširenija nego ranije. Ona mora svakome biti pristupačna u sasvim drugoj mjeri nego u stara vremena. Sada na mjesto ranije usmene pouke dolazi knjiga. Samo je uvjetno točno vjerovanje da je osim knjige svakako potrebno osobno poučavanje. Razumljivo je da pojedincu može biti potrebna osobna pomoć i da ona nekomu može biti značajna. Ali vodilo bi u zabludu ako bi se mislilo da ima bitnih stvari koje se ne bi mogle naći u knjizi. Nalazi ih se ako se čita ispravno i *cjelovito*.

*

Priopćenja u ovoj knjizi izgledaju kao upute za potpunu promjenu čitavog čovjeka. Tko ih ispravno čita vidjet će da one ne govore ništa drugo nego u kakvom unutrašnjem duševnom stanju mora biti čovjek u onim trenucima svog života kad hoće stajati sučelice nadosjetilnom svijetu. To duševno stanje

razvija u sebi kao jedno drugo biće; a zdravo prvo biće ide svojim putem na stari način. On umije punom sviješću oba bića održati razdvojena; umije ih na ispravan način potaknuti na uzajamno djelovanje. Time sebe ne čini neupotrebljivim i nesposobnim za život, ne gubi za njega zanimanje i praktičnost kako bi "cijeli dan bio duhovni istraživač". Treba, doduše, reći da će način doživljavanja u nadosjetilnom svijetu svoju svjetlost zračiti na čitavo čovjekovo biće, ali to ne smije biti način koji čovjeka udaljava od života, nego ga za ovaj život čini sposobnijim i produktivnijim. — To što je opis morao biti takav proizlazi iz toga što svaki proces spoznaje usmjeren prema nadosjetilnom zahtijeva čitavog čovjeka, tako da u trenutku kada se preda takvom procesu spoznaje čovjek njemu mora biti predan cijelim svojim bićem. Koliko proces opažanja boja zahtijeva *samo* djelomičnu aktivnost oka, toliko proces nadosjetilne spoznaje zahtijeva cijelog čovjeka. On "sav" postaje okom ili uhom. Budući da je to tako, izgleda kao da se prilikom priopćavanja nadosjetilnih događanja govori o čovjekovu preobražaju; da se misli kako obični čovjek ne vrijedi; da bi morao postati nešto sasvim drugo.

*

Onome što je rečeno na stranici 99 i dalje "0 nekim učincima posvećenja", htio bih dodati još nešto, što — uz neke promjene — može vrijediti i za druga izlaganja u ovoj knjizi. Netko bi mogao pomisliti: Čemu takvi slikoviti opisi nadosjetilnog doživljavanja; Ne bi li se takvo doživljavanje umjesto na osjetilni način moglo opisati idejama? Treba odgovoriti:

Doživljavanje nadosjetilne stvarnosti podrazumijeva da čovjek sebe u nadosjetilnom zna kao nadosjetilno biće. Bez usmjeravanja pogleda na svoje vlastito nadosjetilno biće, čija se zbilja potpuno očituje u ovdjeopisanim "lotosovim cvjetovima" i "eterskom tijelu", čovjek bi sebe u nadosjetilnom svijetu doživljavao tako kao kad bi mu se u osjetilnom stvari i događaji oko njega objavljivali a da on o vlastitom tijelu ništa ne bi znao. Ono što u svom "duševnom" i "eterskom tijelu" gleda kao nadosjetilno obličje, čini da u nadosjetilnom stoji svjestan samog sebe, kao što je opažanjem pomoću svog osjetilnog tijela svjestan samog sebe u osjetilnom svijetu.